

เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว
Hat Yai Vegetarian Festival: Invented Space for Tourism

สายชล แก้วบริสุทธิ
Saichon Keawborisut

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว
ผู้เขียน	นายสายชล แก้วบริสุทธิ์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะกรรมการสอบ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์)

.....ประธานกรรมการ
(ดร.อุทิศ สังขรัตน์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์)

.....กรรมการ
(ดร.อุทัย เอกสะพัง)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และ
สังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความ
ขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายสายชล แก้วบริสุทธิ์)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน
และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายสายชล แก้วบริสุทธิ์)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว
ผู้เขียน	นายสายชล แก้วบริสุทธิ์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเทศกาลกินเจหาดใหญ่ถูกประดิษฐ์ขึ้น เพื่อให้เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวได้อย่างไร โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสังเกตและสัมภาษณ์ คณะกรรมการจัดงาน พ่อค้า แม่ค้า ตัวแทนศาลเจ้า และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศนำ ข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการศึกษา พบว่า

เทศกาลกินเจหาดใหญ่มีการประดิษฐ์สร้างประเพณีหลายด้าน ด้านพื้นที่มีการ เนรมิตพื้นที่สาธารณะ ที่เคยเป็นที่พักผ่อน ออกกำลังกาย ซึ่งมีบริเวณติดกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ให้เป็น พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวภายใต้ชื่อเทศกาลกินเจหาดใหญ่ โดยกำหนดขึ้นมาเพียงเวลาสั้นๆพร้อมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้พื้นที่นี้สร้างความผูกพันให้กับผู้คนในชุมชน เป็นแหล่งรายได้ แหล่งศักดิ์สิทธิ์ แหล่งบริการ และแหล่งท่องเที่ยว ทว่าผู้คนได้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป ตามความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ตามฐานะของผู้คนที่เข้ามาสัมผัสกับเทศกาลกินเจ การจัดกิจกรรมล้วน สร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว ด้านอาหารเจมีการประดิษฐ์ให้ลักษณะดูแปลก ใหม่ เพื่อให้อาหารเจธรรมดาดูน่ารับประทาน รวมถึงการใช้วัตถุดิบที่เลียนแบบเนื้อสัตว์ เช่น หมู ทอดเจ ชูชิเจ กระเพาะปลาเจ และได้มีการดัดแปลงเมนูอาหารเจให้มีความหลากหลาย เช่น อาหาร ญี่ปุ่น อาหารไทย ด้านพิธีกรรมมีการจัดปะรำศาลเจ้าขึ้นแบบชั่วคราว ทั้งแบบจีน ไทย อินดู เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเต็มอิ่มกับบรรยากาศ ศาลเจ้าต่างๆที่เข้าร่วมในพื้นที่เทศกาลกินเจได้ทำให้เกิดพื้นที่ จินตนาการ กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ชั่วคราว ที่แสดงออกทางความเชื่อและความคิดเห็นอย่างเสรี สร้างให้เกิดภาพบรรยากาศการย้อนยุคสู่การเป็นสังคมชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ถูก บรรลุด้วยเหตุการณ์ อันแสดงถึงการอนุรักษ์ประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน อย่างไรก็ตามยัง พบว่า กิจกรรมต่าง ๆ นั้น ได้ถูกเติมแต่ง เสริมสร้าง ตัดทอน เพื่อการท่องเที่ยว ที่คอยตอบสนองต่อ นายทุน โดยใช้กลืนอายุของความเป็นชุมชนเชื้อสายจีน เพื่อสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงส่งผลให้เทศกาลกินเจหาดใหญ่ กลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว

Thesis Title	Hat Yai Vegetarian Festival: Invented Space for Tourism
Author	Mr. Saichon Keawborisut
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2012

ABSTRACT

The objective of this study was to investigate how Hat Yai Vegetarian Festival was invented for tourism. The data for this qualitative study were collected from observations and interviews with the Lord Mayor of Hat Yai City Municipality, president of the Tourists Business Federation of Songkhla, vendors, representatives from shrines, and Thai and foreign tourists. The data were analyzed, and tested with triangulation.

Hat Yai vegetarian festival has invented many traditions. In terms of space, the area that is adjacent to the sacred area that is usually used for recreation and exercise is temporary turned into a tourist attraction under the name Hat Yai Vegetarian Festival. A short period of time is designated for activities that are organized only in the evening. As a result, this space has bonded people in the community as it is a source of income, sacredness, services, and tourism. However, different meanings have been given to the area according to opinions and status of people who have interactions with the vegetarian festival. Activities are all newly invented to attract tourists. Vegetable dishes are made to have new looks to make ordinary dishes look delicious. Raw materials that look like meat are used such as vegan fried pork, vegan sushi, and vegan fish balls. Vegetarian recipes have been modified to present more varieties of dishes like Japanese and Thai dishes. For ritual activities, a Chinese-style, Thai-style, and Hindi-style marquees are put up to provide a special atmosphere for tourists. Representatives from many different shrines participate in activities in the vegetarian festival area. This makes it an imaginary and sacred area that is used to express beliefs and thoughts freely. Therefore, the physical status of the space can create an atmosphere that is similar to that of the Chinese Thais in the olden days and of a social area filled with activities that display traditions that have been passed down for many generations. Nevertheless, many activities are found to have been modified, reinforced, reduced or shortened to serve tourism that responds to capitalists. The Chinese atmosphere in the community of Chinese descendants is used to build an identity and economic value, and as a result, Hat Yai Vegetarian Festival has become part of an invented space for tourism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความกรุณาอย่างสูง จากอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา เทพสิงห์ ที่คอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับ Concept งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีประคิษฐ์ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ผู้วิจัยยังไม่เคยเรียนรู้ ชี้แนะแก้ไข ข้อบกพร่อง ตรวจสอบ อ่านงาน อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย คอยให้ความช่วยเหลือ เอาใจใส่ในการดูแลงาน ถามไถ่ถึงความก้าวหน้า และเป็นกำลังใจให้มา โดยตลอดระยะเวลาดำเนินการวิจัย จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณ ดร.อุทิศ สังขรัตน์ ประธานกรรมการสอบและ ดร.อุทัย เอกสะพัง กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าและได้ให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ ความรู้ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อปรับปรุงงานวิจัยเรื่องนี้จนสามารถทำให้งานวิจัยเล่มนี้ประสบผลสำเร็จ ได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณกลุ่มคนทุกคนในงานวิจัยครั้งนี้ ที่ให้การช่วยเหลือ ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์พูดคุย บอกกล่าวเรื่องราว คำแนะนำ การให้แง่คิดต่างๆ ที่เป็นประสบการณ์ความทรงจำ เพื่อบันทึกเรื่องราวลงบนแผ่นกระดาษงานวิจัยและบนความทรงจำของผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ สำหรับกำลังใจที่คอยมอบให้ตลอดมา พร้อมทั้งปลอบประโลม และคอยเติมพลังให้ผู้วิจัยมีกำลังใจยืนหยัดต่องานวิจัยครั้งนี้จนสามารถสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่เคยได้สั่งสอน อบรมผู้วิจัยมา ได้อุทิศสละ ถ่ายทอดความรู้ แง่คิด และประสบการณ์ต่างๆจนทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาต่อ ยอดองค์ความรู้ เพื่อดำเนินงานวิจัยได้อย่างดี รวมถึงเพื่อนๆ พมส. 6 ทุกท่านที่มีอาจเอ่ยนามได้หมด ที่เป็นกำลังใจให้มาโดยตลอด

นอกจากนี้ยังมีผู้คนที่ให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา คอยถาม คอย ตักเตือน เสียสละถามเหล่านั้นเป็นเหมือนแรงผลักดันอีกทางหนึ่ง ที่ทำให้ผู้วิจัยมีร่างกายแรงใจในการทำงานวิจัยนี้จนสำเร็จ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตรสาขาพัฒนามนุษย์และสังคมทุกคนที่ให้ความร่วมมือทุกกรณีที่ผู้วิจัยต้องการ และขอขอบคุณใครต่อใครอีกหลายคนและผู้วิจัยไม่อาจเอ่ยนามได้หมดและมีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ ผู้วิจัยอยากบอกทุกคนว่า “ขอบคุณด้วยใจจริง”

สายชล แก้วบริสุทธิ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการภาพประกอบ.....	(10)
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ของการวิจัย.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ของปฏิบัติการทางสังคม.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีประติมากรรม.....	14
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น.....	20
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	25
เทศกาลกินเจ.....	31
บริบทพื้นที่วิจัย.....	35
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	48
วิธีการศึกษา.....	49
การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	49
การเลือกผู้ให้ข้อมูล.....	50
วิธีการเก็บข้อมูล.....	50

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา.....	51
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
4 วิถีจีนในบริบทเมืองหาดใหญ่.....	54
ภูมิหลังของชาวจีนเมืองหาดใหญ่.....	55
วิถีจีนในสังคมเมืองหาดใหญ่.....	62
การผสมผสานทางวัฒนธรรมขอชาวจีนกับคนในพื้นที่.....	63
พื้นที่ประกอบพิธีกรรม.....	66
5 เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ของการประดิษฐ์.....	73
เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่ เวลา และกิจกรรม.....	74
เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่.....	74
เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างช่วงเวลา.....	81
เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างกิจกรรม.....	84
เทศกาลหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างอาหารเจ.....	87
การประดิษฐ์รูปแบบของเมนูอาหารเจ.....	88
การประดิษฐ์อาหารเจกับวัตถุดิบแบบเนื้อสัตว์.....	93
เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพิธีกรรม.....	100
การประดิษฐ์พิธีกรรมพื้นที่ศาลเจ้า.....	100
พิธีแห่พระประดิษฐ์ผ่านพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่.....	106
สรุป.....	111
6 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	113
สรุปผลการวิจัย.....	113
อภิปรายผล.....	115
ข้อเสนอแนะ.....	120
บรรณานุกรม.....	122
บุคลากร.....	127
ภาคผนวก.....	129
ประวัติผู้เขียน.....	138

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่เมืองหาดใหญ่.....	36
2	อำเภอฝ่ายเหนือหรือหาดใหญ่ในอดีต.....	40
3	คลองอู่ตะเภาในอดีต.....	42
5	ถนนติดต่อระหว่าง สงขลา-ไทรบุรี สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว...	43
6	แสดงถึงความหลากหลายของกลุ่มคนในหาดใหญ่.....	55
7	นายเจียกี้ซือชาวจีนที่ควบคุมการก่อสร้างทางรถไฟ.....	57
8	สถานีรถไฟหาดใหญ่.....	57
9	ซีกิมหยง ผู้ก่อตั้งตลาดกิมหยง.....	59
10	ตลาดกิมหยง.....	60
11	หอนาฬิกาหาดใหญ่.....	61
12	วัดถือนาง หาดใหญ่.....	66
13	วัดถาวราราม หาดใหญ่.....	68
14	แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งของสวนหย่อมศุภสารรังสรรค์..... และมูลนิธิท่งเขียเขียงตั้งสถานที่ตั้งของศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหม	76
15	ศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหมในบริเวณมูลนิธิท่งเขียเขียงตั้ง.....	77
16	ชาวบ้านที่ออกกำลังกายในพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์.....	81
17	สัมคำเจในครกยักษ์ที่หน่วยงานเอกชนได้นำมาร่วมแจกจ่ายให้กับนักท่องเที่ยว.....	85
18	การประกวดธิดาเจียะฉ่ายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเลียนแบบเจ้าแม่กวนอิม.....	86
19	นายสุรพล กำพลานนท์วัฒน์ นายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยว..... จังหวัดสงขลามอบเกียรติบัตรให้แก่ร้าน โรตีสปาเก้สถาน	90
20	ตัวอย่างอาหารเจที่มีจำหน่ายภายในบริเวณงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่.....	92
21	หมูทอดพริกไทยดำเจ อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์จริง.....	94
22	ซูชิที่ทำมาจากปูอัดเจ กุ้งเจ เนื้อปลาเจ และหอยเจ.....	98
23	นักท่องเที่ยวดูการแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ลู่ไฟจากร่างทรงของศาลเจ้า.....	101
24	ตัวแทนของศาลเจ้าขายประทัดให้กับนักท่องเที่ยว.....	102
25	ขายสูหรือฝ้ายันต์ให้กับนักท่องเที่ยว.....	103

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	นักท่องเที่ยวดูตั้งโต๊ะเครื่องเส้นไหว้รับพระ.....	103
27	นักท่องเที่ยงที่มาทำบุญจุดธูป สะเคาะเคราะห์.....	104
28	ม้าทรงในขบวนแห่พระเทศกาลกินเจหาดใหญ่.....	107
29	เกี้ยวใหญ่หรือตัวเหลียน เป็นที่ประทับของกั๋วอ๋องต่ายเต้.....	107
30	นักท่องเที่ยงและประชาชนรอชมความยิ่งใหญ่.....	108
31	ประชาชนตั้งโต๊ะบูชารับพระเพื่อความเป็นสิริมงคล.....	109

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและขยายตัวไปทุกส่วนของโลก การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทต่อสังคม ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก องค์การที่กำกับดูแลและจัดการทางการท่องเที่ยวก่อตั้งขึ้นโดยภาครัฐและเอกชนเพื่อร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด การส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวในโลกซึ่งประเทศต่างๆ ตระหนักและให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเล็งเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นแหล่งทุนสำคัญ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสำคัญของการลงทุนอันจะส่งผลต่อการมีงานทำของประชาชน การเจริญเติบโตทางด้านวัตถุ การคมนาคมและอื่นๆอย่างรวดเร็ว เมื่อผนวกกับการสนับสนุนขององค์กรสหประชาชาติ กองทุนระหว่างประเทศ และธนาคารโลก ที่วางยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม (ยศ สันตिसุมบดี. 2544: 5)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทยจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการปรับตัวรับมือกับการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก เพื่อตอบสนองความต้องการที่มีความเปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรม วัฒนธรรมของสังคมอย่างลึกซึ้งมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ได้นำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาารูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวประกอบกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ให้ความสนใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากการที่เห็นมิติทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมของนักท่องเที่ยว ทำให้เป็นที่สนใจในการรับรู้ เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปหัตถกรรม พิธีกรรมและประเพณีท้องถิ่น เทศกาลกินเจถือเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่สอดคล้องกับความนิยมของกระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นเทศกาลที่มีเอกลักษณ์ในหลายๆด้าน เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม อาหาร ทำให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวนิยมร่วมกินเจในช่วงเทศกาลกินเจ ส่งผลทำให้เกิดการส่งเสริมประเพณีการกินเจขึ้นเพื่อจุดประสงค์ด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับกระแสความนิยมในการโยยหา

ความเป็นอดีตของนักท่องเที่ยว เพราะการกินเจนั้นเป็นการรักษาบรรยากาศความเป็นอดีตและการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยการใช้บริโภคเนื้อสัตว์ถือเป็นการทำบุญอีกวิธีหนึ่ง ทำให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เช่น เทศกาลกินเจในจังหวัดภูเก็ต ตรัง และเทศกาลกินเจในจังหวัดสงขลา เป็นต้น

ปัจจุบันหาดใหญ่เป็นที่รู้จักกันในนาม เมืองศูนย์กลางด้านการค้าและธุรกิจของภาคใต้ ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว และเป็นประตูผ่านไปยังประเทศเพื่อนบ้าน คือ มาเลเซีย และสิงคโปร์ เนื่องจากอยู่ห่างจากด่านสะเตงเพียง 60 กิโลเมตร ปัจจัยที่ทำให้มีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมากก็คือ การเป็นศูนย์กลางทางด้านต่างๆ ธุรกิจการค้า การขนส่ง การสื่อสาร การคมนาคม การศึกษา และการท่องเที่ยว เป็นเมืองที่มีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวมากโดยเป็นศูนย์กลางของการคมนาคม ซึ่งสามารถเข้าถึงได้สะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟและเครื่องบินในตัวเมืองหาดใหญ่มีโรงแรมที่พักจำนวนมาก ทั้งโรงแรมระดับห้าดาวและโรงแรมระดับกลาง นอกจากนี้หาดใหญ่ยังมีภัตตาคารและร้านอาหารจำนวนมาก หาดใหญ่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่ไม่เคยหลับใหล นักท่องเที่ยวต่างชาติที่จำนวนมากเคยมาเที่ยวหาดใหญ่ตั้งฉายาเมืองหาดใหญ่ว่าเป็น "นครปารีสแห่งภาคใต้ของประเทศไทย" ใครก็ตามที่มาเที่ยวหาดใหญ่สามารถที่จะซื้อหาความสนุกความสะดวกสบายทุกอย่างได้ ครบเท่าที่มีกำลังทรัพย์พอ

หาดใหญ่เป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ และเชื้อชาติหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาในด้านต่างๆของหาดใหญ่ รวมถึงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย ก็คือชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวจีนจำนวนมากซึ่งตั้งรกรากในหาดใหญ่ มีพื้นฐานมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นแรงงานในการก่อสร้างรางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อการก่อสร้างรางรถไฟแล้วเสร็จ ชาวจีนเหล่านั้นต่างพากันตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่เป็นจำนวนมาก มีผลให้หาดใหญ่กลายเป็นชุมชนเมืองของชาวจีนที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย และชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้เองที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนความเจริญมาสู่หาดใหญ่นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากในหาดใหญ่ ต่างมีความมุ่งหวังจะแสวงหาโอกาสในทางเศรษฐกิจและต้องเผชิญหน้ากับ “เงื่อนไข” หลายประการที่เป็นเสมือนบททดสอบที่สำคัญในการที่จะตั้งถิ่นฐานในดินแดนแห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ เงื่อนไขจาก “รัฐ” และ “สังคม” ที่นอกจากจะเฝ้ามองการมาถึงและบทบาทของชาวจีนด้วยความหวาดหวั่น ในบางโอกาสยังมีกรอกรอกนโยบายหรือข้อกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวจีนในหาดใหญ่ อีกด้วย แม้ว่านโยบายหรือกฎหมายของรัฐ และเงื่อนไขบางประการของสังคมจะมีผลกระทบหรือคุกคามต่อการดำเนินชีวิต ความคิดความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมไปถึงการประกอบอาชีพของชาวจีนหาดใหญ่ แต่ทุกครั้งชาว

จินหาคใหญ่ก็พิสูจน์ให้เห็นว่ามีความสามารถอย่างยิ่งในการ “สร้าง” หรือ “เข้าเป็นส่วนหนึ่ง” ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและสังคมไทยถึงแม้ว่าบางครั้งกระบวนการเหล่านั้นหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงเงื่อนไขของเวลาอาจมีส่วนลดทอนหรือเจือจาง “ความเป็นจีน” ลงไปบ้าง แต่ลูกหลานจินหาคใหญ่ในปัจจุบันยังคงสืบสานมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ แม้ว่าจะเลือนลงและแปรเปลี่ยนจากความเป็นจีนไปสู่ความเป็นไทยแล้วก็ตาม (ศุภการ สิริไพศาล , 2548: 34)

การจัดตั้งสมาคมคนจีน ชาวจีนในหาคใหญ่ มีหลายเผ่าพันธุ์ ตั้งแต่จิวไหหล่า ฮกเกี้ยน แคะ (ฮากกา) ซึ่งยังแบ่งออกเป็นแคะแท้ กับแคะที่มาจากชนบท ในการตั้งสมาคม ก็มีการตั้งคนมาทำงาน ที่มีความเชื่อมโยงกับคนจีนที่อื่น อย่างในกรุงเทพฯ บทบาทสมาคมจีนในยุคต่อมา ยังเข้าไปดูแลเรื่องอื่นๆ เช่น ทางการศึกษา วัฒนธรรม อย่างเช่น การให้ทุนการศึกษา และการสืบทอดวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งยังดำเนินสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

อีกทั้ง คนไทยเชื้อสายจีนยังเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น เทศกาลกินเจ เทศกาลตรุษจีน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมจะถูกจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจของเมืองหาคใหญ่ ภายใต้งิจกรรมดังกล่าววนอกเหนือจากการอนุรักษ์ประเพณีที่ดีงามแล้วยังชวนไว้ซึ่งนโยบายการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศ

กินเจนับเป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ปัจจุบันการกินเจนอกจากชาวไทยเชื้อสายจีนแล้วยังนิยมกินกันโดยทั่วไปของชาวไทยทุกเชื้อสาย เพราะถือว่าเป็นการรักษาและดูแลสุขภาพ รวมถึงเชื่อว่าเป็นการทำบุญด้วยการบริโภคเนื้อสัตว์

"กินเจ" เป็นคำที่คุ้นหูกันมากสำหรับบรรดาศาธุชนผู้ใฝ่ใจในการปฏิบัติธรรมทั้งหลาย แต่สำหรับคนทั่วไปส่วนใหญ่ยังคงคิดกันไปว่าการกินเจเป็นเรื่องของคนที่เชื่อบาป บุญมากกว่า จะเห็นว่าแท้จริงแล้วการกินเจเป็นเรื่องของเหตุและผลที่ถูกต้องดีงาม มีคำกล่าวที่ว่า "คนเราจะยืนได้ ขาทั้งสองต้องแข็งแรงเสียก่อน" ความหมายก็คือ ก่อนที่เราจะลงมือปฏิบัติกรงานใดๆ ก็ตามจำเป็นต้องมีพื้นฐานที่มั่นคงเสียก่อนสิ่งสำคัญสองประการที่จะช่วยเหลือคำจูงให้เรา มีรากฐานที่มั่นคง

ปัจจุบันเทศกาลกินเจหลายพื้นที่จัดงานอย่างใหญ่โต เพื่อหวังเป็นงานสำหรับดึงดูดนักท่องเที่ยว อย่างเช่นการกินเจที่ภูเก็ต ตรัง และหาดใหญ่ จนประเพณีดั้งเดิมบางอย่างได้เปลี่ยนแปลงหรือเลือนหายไปจากเดิม เพราะการกินเจในปัจจุบันนั้นนิยมทำกันเพื่อกระแสนิยม เช่นในกลุ่มวัยรุ่นที่นิยมกินเจเพื่อให้เข้ากับกระแสนิยมแต่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักประเพณีอย่างถูกต้อง

การท่องเที่ยวแนวใหม่ นับได้ว่าเป็นอีกกระแสหนึ่งที่กำลังมาแรง เช่น ทำประโยชน์ให้กับสังคม เป็นการทำบุญ อีกรูปแบบหนึ่ง นอกจากกระทำความดีละเว้นความชั่ว หรือการทำความดีด้วยการกตัญญูรู้คุณของพ่อแม่ รวมไปถึงการทำบุญพร้อมกับการให้ทาน สิ่งเหล่านี้ต้องมาจากจิตใจที่บริสุทธิ์ และเต็มไปด้วยความรัก ความมุ่งมั่น-ตั้งใจ ไม่หวังผลตอบแทน นับเป็นความสบายใจ สุขใจ ใฝ่บุญทั้งผู้ให้และผู้รับ แนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ผสมผสานกับการท่องเที่ยวแนวใหม่ได้

จะเห็นได้ว่าแต่ละท้องถิ่นต่างพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยการสรรหากิจกรรมต่างๆ เพื่อมารองรับนักท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งการปรับปรุงประเพณีท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมแล้ว การรื้อฟื้นประเพณีที่สูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่ เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังเช่น เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ ที่เป็นกรณีศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นหนึ่งในงานเทศกาลกินเจของภาคใต้ที่มีชื่อเสียงและได้รับความสำเร็จในการจัดงาน อันเนื่องมาจากกระแสหลายอย่าง เช่น การกินเจเพื่อสุขภาพของคนรุ่นใหม่ การรักษาประเพณีดั้งเดิมของชุมชนชาวจีน และกระแสของการท่องเที่ยว ซึ่งอย่างหลังนี้ถือว่าหาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความได้เปรียบของการท่องเที่ยว เพราะเป็นพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น จึงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักที่มีกำลังทรัพย์ในการจับจ่ายมากซึ่งส่งผลให้อำเภอหาดใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียง ได้รับผลดีในด้านการท่องเที่ยว เป็นการดึงดูดเม็ดเงินจากธุรกิจการท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ได้เป็นอย่างดี

เทศกาลกินเจหาดใหญ่หรือเทศกาลกินผัก (เจียะฉ่าย) ถือเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีนที่ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายมาเป็นเวลาช้านาน ด้วยความศรัทธาการยึดมั่นในหลักศาสนา การรักษาศีล ละเว้นอบายมุขของมีนเมาทั้งปวงก่อให้เกิดบุญกุศล เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว ผลที่ได้อีกประการหนึ่งคือ การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีไว้ให้คนรุ่นหลัง และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมืออันดีกับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่และจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นศูนย์กลางของธุรกิจการท่องเที่ยว การส่งออกและเป็นชุมทางการคมนาคม

ของภาคใต้ รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

กระแสการจัดงานเทศกาลกลายเป็นแรงดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว ที่สะท้อนให้เห็นประเพณีเดิมของชุมชนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมักจะอ้างว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบบนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างความรู้สึกลอยลางความเป็นอดีตในการท่องเที่ยว แน่นนอนว่าการท่องเที่ยวได้นำภาวะโลยหาอดีตมาเป็นจุดขายที่ได้นำเสนอบรรยากาศในอดีตมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากกระแสการท่องเที่ยวในรูปแบบการอ้างอิงตัวเองกับรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแสดงแสง สี เสียงตามโบราณสถานต่างๆ หรือฟื้นฟูงานวัด การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

การจัดงานเทศกาลกินเจของอำเภอหาดใหญ่ ทำผู้วิจัยให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของเทศกาลกินเจ ที่มีวิวัฒนาการ มีการปรุงแต่ง หรือการประดิษฐ์วัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ที่เปลี่ยนไปจากเดิม เช่น จะทำให้ถนนสุขสารรังสรรค์กลายเป็นถนนสายอาหารเจรสชาติดีที่ยาวที่สุดในประเทศไทย บูฟเฟต์ใหญ่ที่สุดในโลกสำหรับไว้แจกในงานเทศกาลกินเจ การแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ขององค์เทพจากศาลเจ้าต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นการจัดงานกินเจของอำเภอหาดใหญ่ จึงมีรูปแบบและลักษณะของการจัดงานเทศกาลกินเจขึ้นมาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ

จากประเด็นนี้ก็ทำให้ผู้วิจัยมีความคิดว่าเทศกาลกินเจแสดงให้เห็นถึงกลุ่มผู้มีอำนาจมีกลยุทธ์บางอย่างที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เช่น กลยุทธ์ทางด้านพื้นที่ที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งสามารถเดินทางสะดวก กลยุทธ์ด้านการนำประเพณีดั้งเดิมมาประดิษฐ์ใหม่ให้มีความหลากหลายและน่าสนใจเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยรู้สึกสนใจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเทศกาลกินเจ อำเภอหาดใหญ่ และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างประเพณีประดิษฐ์ในธุรกิจการท่องเที่ยว เพราะพื้นที่ของอำเภอหาดใหญ่นั้นถือได้ว่าเป็นเมืองใหญ่ที่มีความเจริญเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอิทธิพลของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนำไปสู่กระแสการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น เพื่อจะทำให้ท้องถิ่นกลับมามีชีวิตชีวา และสะท้อนความสัมพันธ์อันดีของคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยที่การท่องเที่ยวมักหยิบยกเอาประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของงาน โดยให้ความหมายว่าเป็นวิถีชีวิตที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งในการท่องเที่ยวเทศกาลกินเจได้

นำเอาความเป็นอดีตที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนชาวจีนซึ่งปรากฏในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดรวมกับประเพณีกาลกินเจ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์งานวิจัย การเกิดขึ้นของประเพณีสมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากประเพณีดั้งเดิม กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในประเพณีประดิษฐ์ที่สร้างขึ้นในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ขณะเดียวกันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ได้สร้างประเพณีประดิษฐ์ในรูปแบบการจัดงานวัฒนธรรมเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ

ผู้วิจัยคิดว่าแนวคิดประเพณีประดิษฐ์สามารถนำไปวิเคราะห์การท่องเที่ยวประเพณีกาลกินเจขนาดใหญ่ได้ เนื่องจากในสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวมีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนชาวจีน ดังเห็นได้จากการจัดงานแสดงต่างๆของชาวจีน เช่น การแสดงเชิดมังกรในการเปิดงาน การแสดงชุดเจ้าแม่กวนอิม การแสดงการทำอาหารเจจากคาราหรือคนดัง การรื้อฟื้นพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การรับพระ การส่งพระ การเวียนเทียนเพื่อเสริมดวงชะตา การทรงพระหรือม้าทรง

จากกระแสการท่องเที่ยวนำไปสู่การฟื้นฟูและการผลิตสร้างขึ้นใหม่ในสถานที่ท่องเที่ยว ประเพณีกินเจเป็นรูปแบบหนึ่งในกระแสการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีต กล่าวคือเป็นการอ้างอิงตนเองกับอดีตและนำไปสู่กระบวนการแปรรูปกลายเป็นสินค้า จนนำไปสู่ข้อสงสัยถึงเจตนารมณ์ของผู้จัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นมาว่าจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนมากน้อยแค่ไหน หรือเป็นเพียงจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว และการสร้างประเพณีประดิษฐ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและมีส่วนในการอธิบายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวประเพณีกินเจโดยแสดงให้เห็นถึง กระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งปรากฏในรูปแบบของการแสดง ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น รวมไปถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับประเพณีประดิษฐ์กับการสะท้อนให้เห็นถึงการประชันความหมายในอัตลักษณ์ชุมชนทั้งในแง่มุมมองบริบทการท่องเที่ยวและบริบทของชุมชน จากประเด็นข้อถกเถียงดังกล่าวนำไปสู่การทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษา ประเพณีกินเจ อำเภอหาดใหญ่ จนการตั้งคำถามและการนำเสนอรายละเอียดของพื้นที่ศึกษาดังกล่าวที่สามารถเสริมสร้างหรือสร้างข้อเสนอใหม่ในงานวิจัยการท่องเที่ยว

คำถามการวิจัย

1. เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประดิษฐ์พื้นที่เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน และผู้คนที่ในพื้นที่ กับเทศกาลกินเจและการประดิษฐ์เทศกาลกินเจขนาดใหญ่เพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว โดยแบ่งขอบเขตด้านเนื้อหาออกเป็น การประดิษฐ์พื้นที่ และ กิจกรรม ด้านอาหารเจ ด้านพิธีกรรม

2. ด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่จัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ คือ พื้นที่สวนห่อมศุภสารรังสรรค์ เนื่องจาก พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ใน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่ใช้จัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่มาแล้วอย่างต่อเนื่องทุกปี แต่ด้วยสภาพนิเวศของพื้นที่ที่เป็นสวนสาธารณะตั้งอยู่ใจกลางเมือง จึงทำให้มีการประดิษฐ์เทศกาลกินเจขึ้นภายในชุมชน โดยมีความมุ่งเน้นเพื่อให้เทศกาลกินเจขนาดใหญ่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งอาชีพของคนในพื้นที่

3. ด้านระยะเวลา

ในการศึกษาใช้ช่วงเวลาในการจัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ของปี พ.ศ. 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

เทศกาลกินเจ หมายถึง ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนที่งดบริโภคเนื้อสัตว์ และกำหนดวัน เวลาตามความเชื่อแบบโบราณ

ประเพณีประดิษฐ์ หมายถึง การหยิบยกเอาประเพณี วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชุมชนมาอ้างอิงหรือการประยุกต์ปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยอาจไม่จำเป็นต้องคงรูปแบบดั้งเดิมไว้

หาดใหญ่ หมายถึง บริเวณพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ที่เป็นชุมชนเมือง

ประโยชน์ของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มีประโยชน์ทางวิชาการและสร้างเสริมองค์ความรู้ใหม่ ทำให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ใหม่ๆ เกี่ยวกับเทศกาลกินเจในหาดใหญ่ ผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากงานวิจัยนี้มีหลายส่วน ได้แก่

1. นักวิชาการ ที่จะนำองค์ความรู้ไปต่อยอด โดยเฉพาะการจัดการวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทำความเข้าใจกับการจัดงานประเพณีในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ผู้บริหารเทศบาลนครหาดใหญ่ สมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา รวมถึงผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว สามารถนำไปกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเทศกาลกินเจหาดใหญ่ในครั้งต่อไป
3. องค์กรรัฐระดับชาติที่มีส่วนในการสนับสนุนการท่องเที่ยวตามเมืองชายแดน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของพื้นที่อื่นๆ ได้อีกต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีประเด็นที่สำคัญ คือ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประเพณีประติมากรรม การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมและแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการกินเจในประเด็นต่างๆ ทั้งนี้เพื่อพยายามชี้ให้เห็นว่าการศึกษาที่ผ่านมานั้นมีทิศทางวิชาการอย่างไร ผู้วิจัยจึงกำหนดหัวข้อการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว คือ

1. แนวทางการศึกษา
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ของปฏิบัติการทางสังคม
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีประติมากรรม
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น
 - 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 1.5 เทศกาลกินเจ
 - 1.6 บริบทพื้นที่วิจัย
2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ของปฏิบัติการทางสังคม

พื้นที่แห่งปฏิบัติการทางสังคมนั้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการทางสังคม โดยการวิเคราะห์ผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Everyday-Life Practices) เพื่อชี้ให้เห็นถึงพื้นที่ในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคม ที่ซึ่งเป็นผลให้เกิดการต่อรอง ได้ตอบ หรือสร้างความหมายผ่านประเพณีกินเจ รวมถึงชี้ให้เห็นภาคปฏิบัติการในแง่มุมต่างๆ ของพื้นที่ ทั้งนี้นำเสนอเพื่อให้เห็นความสำคัญแก่บรรดาพื้นที่ต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้อง และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน เช่น โรงเรียน สถานสงเคราะห์เด็กและเยาวชน หรือเมือง เป็นต้น ฉะนั้นจึงเป็นการศึกษา “พื้นที่” (Space) โดยตรง แต่มิใช่เป็นการมุ่งศึกษาถึงตัวพื้นที่ หรือสถานที่ในเชิงกายภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการศึกษาถึงกระบวนการ ขั้นตอน และรายละเอียดในการผลิต หรือการสร้างพื้นที่เหล่านั้นขึ้นมา รวมไปถึงภาคปฏิบัติการต่างๆ ของพื้นที่ ซึ่งหมายความว่าเป็นการศึกษาพื้นที่ ในฐานะที่เป็นผู้กระทำและเป็นตัวสร้างเอกลักษณ์ หรือความหมายให้กับประเพณีกินเจ และกลุ่มคนอื่นๆ ภายในสังคม

การมองพื้นที่แบบ Thirdspace ตามแนวทางการพัฒนาความคิดเรื่องพื้นที่จากแนวคิดของ ฟูโกต์ (Foucault) และเลอแฟบร์ (Lefebvre) โดยการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสามลักษณะคือ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางความคิด และพื้นที่ทางสังคม โดย Lefebvre อธิบาย พื้นที่ลักษณะนี้ว่าเป็นส่วนที่เกิดมาจากปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ 2 ประการแรก คือพื้นที่ที่ความคิดเป็นสิ่งที่เกิดจากการตีความ หรือให้ความหมายพื้นที่ทางกายภาพที่เรามองเห็น นำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคม ที่มีทั้งส่วนที่เป็นความจริงและที่เป็นเพียงจินตนาการอันซับซ้อน มีการช่วงชิง ชัดแย้ง และการแทรกแซงอยู่ตลอดเวลา

ในทัศนะของ Lefebvre (1991: 411) พื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่แยกออกมาพิจารณาได้ใดๆ เหมือนวัตถุที่สามารถแยกจากผู้คน หรือที่ทำความเข้าใจโดยใช้มุมมองเพียงด้านเดียว แต่เป็นสิ่งที่มีความหมายหลายด้านและมีความหลากหลาย พื้นที่มีสถานะที่เป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมาย เป็นทั้งสื่อตัวกลาง และบริบทของการช่วงชิงอำนาจ การกล่าวถึงพื้นที่แบบ Thirdspace จึงหมายถึง พื้นที่ของพื้นที่ที่ปฏิบัติการทางสังคม (The habital of social practices) ที่ความคิด เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ และความหมายของพื้นที่นั้นปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ประเด็นที่ Lefebvre ให้ความสำคัญ ก็คือการเมืองเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ซึ่งต้องทำความเข้าใจอย่างวิเคราะห์ถึงการเมืองของการใช้ความรู้ นั้น ทั้งนี้เพราะในที่สุดแล้ว การช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำไปเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ (หรืออำนาจ) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถยึดครองและครอบงำได้

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องการผลิตพื้นที่ของ Lefebvre ในฐานะเป็นพื้นที่ทางสังคมประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ที่ถักทออยู่ในรูปของพื้นที่ 3 แบบ ได้แก่ พื้นที่มีโนทัศน์ (Conceptualized space) คือ พื้นที่ที่ถูกสร้างจากความรู้ในการผลิตพื้นที่ พื้นที่การรับรู้ (Perceived space) คือ พื้นที่ทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการผลิตและความสัมพันธ์ทางสังคมอันเกิดจากภาคปฏิบัติการเชิงพื้นที่ และพื้นที่ของวิถีชีวิต (Lived space) คือ พื้นที่ที่ถูกชี้นำและเปลี่ยนแปลง มีความขัดแย้งและการต่อต้านโดยคนที่อยู่ในพื้นที่ (Lefebvre, 1994: 38-39)

สำหรับเรื่องของพื้นที่นั้น ศรีศักร วัลลิโภดม (2543: 28) ก็ได้อธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านการให้ความหมายต่อพื้นที่และการก่อเกิดชุมชนว่า “พื้นที่” ไม่ได้ปรากฏอยู่อย่างเลื่อนลอยโดยปราศจากการให้ความหมายจากมนุษย์ มนุษย์มักจะให้ความหมายต่อพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ตามภูมิลักษณะที่รองรับการตั้งบ้านเมืองแต่สำหรับการวิจัยเรื่องพื้นที่นั้น ศรีศักร วัลลิโภดม มอง “พื้นที่” ในฐานะซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกประจุไว้ด้วยความหมาย (Code Space) ของพื้นที่เนื่องจากพื้นที่หนึ่งจะมีความแตกต่างกัน ทำให้ลักษณะของพื้นที่ที่มีความหมายที่ไม่เหมือนกัน การให้ความหมายของผู้คนก็ย่อมแตกต่างกัน พื้นที่หนึ่งอาจมีความหมายในด้านต่างๆที่แตกต่างกัน เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางสังคม ลักษณะทางจินตนาการ

ชยันต์ วรรธนภูติ (2546: 35) ได้มีการกล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ หรือพื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนแปลง เนื่องด้วยการทำความเข้าใจเรื่อง พื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลมาจากเมื่อคนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และคัดแปลงพื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ทำให้เรามองเห็นวิธีการที่คนผูกโยง “พื้นที่” กับความคิดและปฏิบัติการทางสังคมด้านต่างๆ ประการสำคัญด้วย “คน” มีความทรงจำและผูกพันกับพื้นที่ จึงให้ความหมายต่อพื้นที่ด้วยการสร้างตำนาน เรื่องราว รวมถึงความหมายทางจิตวิญญาณ และภูมิปัญญาที่คนในพื้นที่สร้างขึ้นและสืบทอดให้กับคนรุ่นหลัง

จากงานศึกษาพื้นที่ที่ถูกจัดสร้างให้เป็นตลาดนั้น ได้มีการกล่าวถึงจากงานบทความเรื่อง “ตลาดนัดมหาวิทยาลัยมหิดล: การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่” ของอริดา สุนทรโรทก (2548) ที่ได้กล่าวว่าในฐานะที่ตลาดเป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ มหาวิทยาลัยบนพื้นที่ตลาดจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการบริโภค (Space of Consumption) ด้วยอีกนัยหนึ่ง ซึ่งนัยความหมายของการบริโภคมิได้หมายถึงการใช้ซื้อสินค้าหรือบริการเท่านั้น แต่ยังบริโภคสิ่งอื่นที่ไม่ได้จัดอยู่ในหมวดหมู่ของสินค้าและบริการด้วย เช่น บรรยากาศ สถานที่ และสภาพแวดล้อม ในขณะที่บริโภค ซึ่งหากมองไปในแง่พื้นที่ของงานเทศกาลกินเจ เมืองหาดใหญ่จะเห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อย่างหนึ่ง ด้วยการนำเอาพื้นที่สวนสาธารณะที่ชาวบ้านในพื้นที่ใช้ประโยชน์อยู่ประจำ เช่น ออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ มาประดิษฐ์สร้างให้มีความหมายมากกว่านั้น และประดิษฐ์พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ของสังคม ตามที่เลอแพบเสนอว่า พื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่งของไม่ใช่อำนาจบริเวณของสถานที่ แต่เป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติ เช่น แม่น้ำลำคลอง ที่ดำรงอยู่วิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านได้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้มาหลายต่อหลายรุ่น จึงถือเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างให้มีประโยชน์ต่อคนในชุมชนเอง นานับประการ นอกจากปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติแล้ว ยังรวมถึงปฏิสัมพันธ์ของการผลิต และความสัมพันธ์ของการผลิต เนื่องด้วยเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ของเครื่องมือต่างๆที่ทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายมาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การจัดรูปแบบของสถานที่ การแบ่งขอบเขตพื้นที่ในการจับจ่ายซื้อของ การแบ่งพื้นที่เพื่อความบันเทิง

ในเรื่องของความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้เองเป็นประเด็นที่เลอแพบตั้งใจศึกษา โดย Lefebvre (1991) เสนอว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตของพื้นที่ทางสังคมสามารถวิเคราะห์ได้จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เป็นที่มาของอำนาจในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในพื้นที่ หากมองย้อนไปที่ตลาดน้ำคลองแหจะเห็นได้ว่าการก่อเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหเกิดขึ้นจากนโยบายของพรรคการเมืองท้องถิ่นที่ต้องการสร้างให้คนในชุมชนคลองแหมีรายได้ มีอาชีพ การใช้เวลาและการใช้สถานที่ในชีวิตประจำวันของผู้คน ตลอดจน

ปฏิสัมพันธ์ของคนที่ใช้พื้นที่ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นบ้านที่ติดต่อการต้อนรับคนภายนอกในการเข้ามาเยี่ยมชมความเป็นตลาดน้ำคลองแห รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ค้าขาย และผู้มีส่วนได้เสียผลจากประโยชน์ของตลาดน้ำคลองแห และในเรื่องของการให้ความหมาย/รหัสที่ผู้คนให้กับพื้นที่ ซึ่งก็คือผู้คนให้ความหมายต่อพื้นที่อย่างไรนั่นเอง เนื่องด้วยความหมายของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากผู้มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่มในหลายสถานการณ์ ความหมายต่อพื้นที่จึงมีทั้งที่เสริมซึ่งกันและกัน และความหมายที่ขัดแย้งกันและในบทความของ กิตติพร ใจบุญ (2549: 21) ได้มีการกล่าวถึงการดำรงอยู่และการปรับตัวของตลาดในลักษณะต่างๆ เนื่องด้วยการเสื่อมโทรมลงของตลาดน้ำ และการเฟื่องฟูขึ้นมาแทนที่ของตลาดบก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการคมนาคมและขนส่ง การขยายตัวของย่านการค้าและการพัฒนารูปแบบของตลาด ลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาด ความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับเวลา สินค้า และผู้คนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับในตลาดส่งผลให้ตลาดเกิดขึ้นได้หลากหลายรูปแบบในพื้นที่ที่แตกต่างกันไป

Lefebvre (1991) ได้กล่าวถึงพื้นที่ทางสังคมในแง่ผลประโยชน์ในลักษณะ (Term) ของ Marx ที่ได้กล่าวถึงผลผลิตที่เป็นสินค้าและผลประโยชน์ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ โดยเขามองว่าสินค้า (ผลประโยชน์) ไม่เรียกร้องอะไรมากไปกว่าความต้องการการปรากฏตัว ซึ่งการปรากฏตัวนั้น คือ การทำให้ตัวเองถูกมองเห็น / อ่านได้ เช่น ผู้โช้วสินค้าน้ำร้าน “สินค้า คือ สิ่งที่อยู่ในพื้นที่และครอบครองตำแหน่งที่ตั้ง” ดังนั้น พื้นที่แห่งสินค้าจึงอาจทำให้เรานิยามได้ว่า มันเป็นสิ่งที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวที่สร้างโดยเฉพาะเจาะจง ลักษณะความสำคัญของคู่ตรงกันข้ามระหว่างการแลกเปลี่ยนและการใช้ประโยชน์ การกำหนดการตัดสินใจในท้องถิ่นในระหว่างการแลกเปลี่ยนและการบริโภค สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดเป็นการจัดการเป็นพื้นที่โลกของสินค้า (ผลประโยชน์) พื้นที่ทางสังคมจึงไม่ใช่ “สิ่ง” (Things) แต่พื้นที่ทางสังคม คือ ชุดของความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง สิ่งในที่นี้ไม่ได้เป็นสิ่งสมบูรณ์โดยตัวของมันเอง “สิ่ง” ไม่สามารถเป็นอิสระจากกิจกรรม จากการใช้งาน จากความต้องการ และจากความเป็นไป เป็นอยู่ของสังคมได้ พื้นที่ทางสังคมจึงเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่อไปนี้

1. ธรรมชาติ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
2. พลังการผลิต ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการใช้เครื่องมือ เทคโนโลยี
3. ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ซึ่งกำหนดโครงสร้างของสังคม การเมืองที่บอกว่าใครเป็นผู้ผลิตพื้นที่ และผลิตพื้นที่ให้เป็นแบบใด

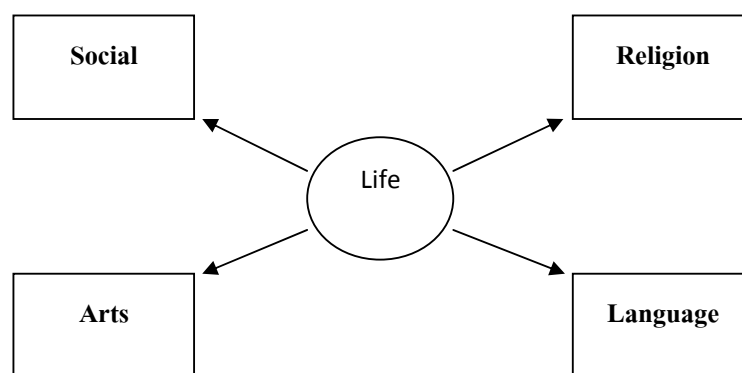
การทำความเข้าใจถึงแนวคิดเรื่อง “พื้นที่” ของเลอเฟอบร์ (Lefebvre, 1991) นับได้ว่ามีความจำเป็นอย่างมากในการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมกรรมการแสดงออก ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาอธิบายการใช้พื้นที่จัดงานเทศกาลกินเจเพื่อให้เข้าใจการใช้พื้นที่และการประดิษฐ์พื้นที่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเลอเฟอบร์เชื่อว่า การแสดงออกของคนนั้นจะเกี่ยวข้องกับการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์มนุษย์และการรักษาวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อระบบทุนนิยมในเรื่องของแรงงานในระบบผลิต

ระบบทุนนิยมในทัศนะของ เลอเฟอบร์เชื่อว่า ทุนนิยมคือความทันสมัยซึ่งต้องอาศัยพื้นที่ในการแสดงออก ด้วยเหตุนี้พื้นที่ของเลอเฟอบร์ คือ การบอกไว้ว่าความทันสมัยคืออะไร และเลอเฟอบร์ เรียกพื้นที่แบบนี้ว่า “พื้นที่แห่งจินตนาการ” หมายถึง พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความคิด ทุนนิยม โดยทุนนิยมมีหน้าที่ สร้างความหมายให้กับพื้นที่อย่างไร พื้นที่ก็จะมีค่าไปอย่างนั้น ดังนั้นพื้นที่แห่งจินตนาการ จึงมีความแตกต่างไปจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่ตามธรรมชาติกล่าวคือ หากจะนำแนวคิดเรื่องพื้นที่ของเลอเฟอบร์มาอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ประเพณีกินเจแล้ว ประเพณีจะกลายเป็นพื้นที่ตามธรรมชาติในขณะที่ จินตนาการทางด้านการแสดงออกจะเป็นพื้นที่แห่งจินตนาการ ในทัศนะของเลอเฟอบร์เชื่อว่า พื้นที่แห่งจินตนาการ ได้ปกปิดเรื่องราวของบางสิ่งบางอย่างไว้ นั่นคือพื้นที่แห่งจินตนาการเป็นพื้นที่ของระบบทุนนิยมซึ่งประกอบไปด้วย การคิดแบบเหตุผลและการแสวงหาสิ่งที่มีประสิทธิผลแบบเพียงอย่างเดียว แนวคิดสิ่งที่มีประสิทธิผลแบบเพียงหนึ่งเดียวนั้น เป็นการถูกควบคุมและจัดระเบียบโดยผู้รู้และนักคิดที่มีอำนาจทางสังคม โดยคนเหล่านี้จะแสดงอำนาจของตนผ่านการสร้างความหมายบนพื้นที่ ด้วยเหตุนี้วิถีคิดของผู้มีอำนาจจึงต้องการที่จะควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่ภายใต้ระเบียบเดียวกัน วิธีคิดที่แตกต่างไปจากระเบียบที่กำหนดจึงถูกเบียดขับออกไป ดังนั้นการที่บุคคลเข้าไปอยู่ในพื้นที่ใดก็เหมือนถูกจองจำให้มีวิถีคิดและการแสดงออกให้ตรงกับความต้องการของพื้นที่นั้นด้วยเหตุนี้การแสดงออกทางพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากข้อกำหนดทางสังคม จึงไม่สามารถที่จะแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่มักเป็นการแสดงออกตามการถูกควบคุมและถูกกำหนด อีกทั้งเลอเฟอบร์เชื่อว่า การแสดงออกของมนุษย์ถูกใช้เพื่อสะท้อนความหมายบางอย่าง ซึ่ง เลอเฟอบร์ตั้งคำถามว่าพื้นที่ สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของคนอย่างไร โดยเลอเฟอบร์พยายามสะท้อนว่าพื้นที่เปรียบเสมือนสิ่งที่หล่อหลอมร่างกายและวัตถุต่างๆ แต่คนทั่วไปสามารถมองเห็นความหมายของร่างกายได้ เช่น ความงาม ความน่าเกลียด ดังนั้นพื้นที่ของเลอเฟอบร์จึงเป็นการนิยามความหมายของสิ่งต่างๆ ในสังคม (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2554: 75-88)

ในความเข้าใจของผู้วิจัยเชื่อว่าพื้นที่ ตามความหมายของเลอเฟเบอร์สามารถนำมาใช้อธิบายความเข้าใจถึงพื้นที่ประดิษฐ์ได้และสามารถนำมาอธิบายความสัมพันธ์กับทุนนิยมได้ครอบคลุม เนื่องจากอำนาจบางอย่าง เช่น ผลประโยชน์ การเมือง เป็นต้น นั้นไม่ได้ถูกเปิดเผยแต่ในบางครั้งประเพณีได้แปรรูปมาเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยม ผู้วิจัยเชื่อว่าการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวที่ขึ้นเกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมในแต่ละพื้นที่ เช่น เทศกาลกินเจในบางจังหวัดเป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวชดเชย ซึ่งพื้นที่ของเทศกาลกินเจแบบนี้แสดงออกให้สังคมรับรู้ คนทั่วไปในสังคมก็สามารถรับรู้ได้ว่าพื้นที่นี้เป็นสถานที่ชุมนุมและประดิษฐ์ให้สังคมรับรู้เพื่อจุดประสงค์ทางการท่องเที่ยว

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีประดิษฐ์

ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นสิ่งที่คนในส่วนรวมได้ร่วมกันสร้างและถ่ายทอดให้แก่กัน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมในชุมชน โดยรูปแบบของเอกลักษณ์วัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานทางด้านความพึงพอใจของความคิด (Manifestation of Thought) การแสดงออกทางสร้างสรรค์ (Expression) การสืบทอดทางวัฒนธรรมด้านภาษาและวรรณกรรม (Language and Literature) การดำรงไว้ซึ่งรากฐานประเพณีและวัฒนธรรมปัจจัยดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งในการรักษา สืบทอดและพัฒนาโดยศึกษาร่วมกับองค์รวมหลักของวัฒนธรรมไทย 5 ส่วน ซึ่งประกอบด้วย เผ่าพันธุ์การดำรงชีพ (Life) สังคม (Social) ศาสนาและจริยธรรม (Religion) สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) ภาษาและวัฒนธรรม (Language) ดังข้อสรุปในภาพ (กรมศิลปากร 2541: 49-50)

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบแห่งวัฒนธรรมไทย

ที่มา: กรมศิลปากร 2541: 49-50

ในเรื่องของพื้นที่การประดิษฐ์นี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดของอีริก ฮอบสบอว์ม (1983) มาอธิบายและทำความเข้าใจการประดิษฐ์ เนื่องด้วยการประดิษฐ์ตามนัยความหมายของฮอบสบอว์ม คือการสร้างหรือประดิษฐ์ให้คน พื้นที่ หรือสิ่งของต่างๆกลายเป็นสิ่งๆหนึ่งที่มีความหมายต่างไปจากเดิมโดยผ่านองค์ประกอบอื่นๆที่ทำให้การประดิษฐ์คน พื้นที่หรือสิ่งของสมบูรณ์มากขึ้น อีริก ฮอบสบอว์ม (Hobsbawm 1983) นำเสนอแนวคิดการประดิษฐ์ประเพณีไว้ในหนังสือชื่อ “The Invention of Tradition” โดยแนวความคิดนี้เริ่มใช้โดย ฮอบสบอว์มและเรนเจอร์ (Terence Ranger) ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในยุโรปเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และประเทศอาณานิคมของยุโรปเพื่อตอบรับการจัดระเบียบโลกใหม่ ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หัวใจสำคัญที่ฮอบสบอว์มได้อธิบายถึง “ประเพณีประดิษฐ์” ไว้ในบทนำของหนังสือเล่มนี้คือ “ไม่มีสิ่งใดที่ปรากฏอยู่ ณ ปัจจุบันปราศจากรากเหง้าหรือความเป็นมาจากอดีตสิ่งๆที่ปรากฏออกมาต่างล้วนเชื่อมต่อกับความทรงจำในอดีตเสมอ” หรือ “ล้วนเป็นการใช้หลักปัจจุบันย้อนคืนสู่อดีต”

ประเพณีประดิษฐ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเด่นชัดในปลายศตวรรษที่ 19 ในยุโรปและประเทศอาณานิคมของยุโรป เพื่อตอบรับการจัดระเบียบโลกใหม่ ขณะเดียวกันคำดังกล่าวถูกนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างกว้างๆได้มีความชัดเจน โดยที่ Hobsbawm (1983) ได้พยายามนิยามคำว่าประเพณีในความหมายใหม่ และเสนอว่าประเพณีเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่หรือประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจสังคม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ Hobsbawm หันมาสนใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เขาเรียกว่า “ประเพณีประดิษฐ์” นี้อย่างจริงจังว่า ก่อตัวขึ้นด้วยกระบวนการใด มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเช่นไร และสัมพันธ์กับกลุ่มคนใดบ้าง โดยเบื้องต้น Hobsbawm มุ่งประเด็นการศึกษาการจัดระเบียบสังคมที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบและข้อปฏิบัติ (Set of Practices) เช่น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องเล่า ตำนาน คติชน ประวัติศาสตร์ และสัญลักษณ์ต่างๆ หรือที่เรียกว่า วัตถุโบราณ (Ancient Materials) ทางวัฒนธรรมที่มีความเด่นชัดในแง่ของการพยายามอ้างอิง “อดีต” ของสังคมมาสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์” จนเกิดการปฏิบัติซ้ำ (Repetition) การปฏิบัติอย่างเป็นทางการ (Formalization) และทำเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอย่างเป็นทางการ (Ritualization) ด้วยการอ้างอิงการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนเป็นที่ยอมรับโดยปริยายเพื่อรับใช้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ในช่วงเวลานั้นๆ ที่สังคมกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง (อ้างถึงใน เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2545)

ในทัศนะของ Edward W. Said (2000: 175-176) สารสำคัญของ Said อยู่ที่ การมอง “อดีต” ไม่ถูกจำกัดความเพียงแค่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หากแต่รวมถึง “ความทรงจำ” (Memory) เพราะ Said ตีความ “ความทรงจำ” ว่า มีความสำคัญทั้งในแง่ที่เป็นตัววัตถุทางวัฒนธรรมซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับ “วัตถุโบราณ” (Ancient Materials) ทางวัฒนธรรมของ Hobsbawm อีกทั้งยังเป็นประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งที่มีบทบาทในการสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์”

โดยนัยแล้ว “ความทรงจำ” จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการสร้างความจริงของประวัติศาสตร์ ซึ่งความทรงจำที่ถูกโยงเข้าประเด็นทางการเมืองเรื่องชาตินิยม ดังเห็นได้จากตัวอย่างเรื่องการเขียนประวัติศาสตร์จากความทรงจำของผู้คนเพื่อสร้างเป็นกระแสชาตินิยมของสหรัฐอเมริกาในสมัย George Washington และ Abraham Lincoln ให้เกิดมาตรฐานเดียวกัน โดยพยายามทำให้คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็น “คนขาว” ในฐานะผู้บุกเบิกประเทศเกิดการยอมรับความรุ่งเรืองในประวัติศาสตร์ของกลุ่มตน ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะ “ละเลย” หรือ “ลืม” ที่จะกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ตน “กดขี่” เป็นต้น ความทรงจำตามทัศนะของ Said จึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ ที่นำประสบการณ์จากอดีตในบางแง่มุมอยู่ตลอดเวลา และความทรงจำก็นำมาซึ่งพลังและอำนาจอย่างคาดไม่ถึง เช่น ตัวอย่างของความสำเร็จนี้จากการสร้างกระแสชาตินิยมจากประวัติศาสตร์บอกเล่าจากความทรงจำของ “คนขาว” ในสหรัฐอเมริกาตามที่กล่าวมา และความทรงจำในความคิดของ Said เกิดจากการตีความจากประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากความทรงจำซึ่งมีทั้งกระบวนการที่เลือกจะ “จำ” และเลือกที่จะ “ลืม” เพื่อสร้างความสมบูรณ์ของบทบาทการสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์” ทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการอ้างอิงกับอดีตในเชิงประวัติศาสตร์ แต่ความต่อเนื่องที่ “ประเพณีประดิษฐ์” อ้างถึงนั้น เป็นสิ่งที่สมมุติขึ้นอย่างขนานใหญ่ ทั้งนี้เพราะประเพณีประดิษฐ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ แต่อาจจะใช้รูปแบบอ้างอิงกับสถานการณ์เก่าหรืออาจจะสร้างอดีตของมันขึ้นมาเอง ประเพณีประดิษฐ์มักจะถูกนำเสนอในลักษณะที่มีความคงที่ไม่แปรเปลี่ยน ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงข้ามกับความเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมของโลกสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ หอบสบอว์มยังชี้ให้เห็นว่าประเพณีประดิษฐ์มีหน้าที่สำคัญทั้งทาง “การเมือง” และ “เศรษฐกิจ” ดังนั้น จึงมีการสร้างประเพณีประดิษฐ์เพื่อเป็นเครื่องมือรับใช้วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม เช่น การใช้ประเพณีประดิษฐ์เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางการเมืองในการควบคุม บงการ สร้างอำนาจในการปกครอง เช่น ลัทธิชาตินิยม หรือ การสร้างประเพณีประดิษฐ์เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางเศรษฐกิจในตลาดทุนนิยม เช่น ธุรกิจการฉ้อโกงอดีต (Nostalgic Industry) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือการผลิตสินค้ารสนิยม แฟชั่นที่สร้างจุดต่างทางการตลาดในการบริโภคอดีต เป็นต้น (ไรหนับ ศรีอาหมัด, 2555: 31-32)

ดังนั้น สิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะได้ประโยชน์จากการศึกษาประเพณีประติมากรรม คือ การสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับอดีต เนื่องจาก “ประเพณีประติมากรรม” ทั้งหลายมักใช้ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสร้างความชอบธรรมในการกระทำและเชื่อมประสานสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คน นอกจากนี้ ประเพณีประติมากรรมยังเป็นภาพสะท้อนสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้เป็นอย่างดี

ขณะที่ Selina Ching Chan (1998: 51) มอง “ประเพณีประติมากรรม” ว่ามักเป็นอาวูติที่ทรงอิทธิพลที่สะท้อนออกมาในรูปของการก่อตัวและการสร้างอัตลักษณ์ของคนท้องถิ่น ซึ่งท้ายที่สุดทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ดังนั้น “ประเพณีประติมากรรม” จึงเป็นเรื่องของการที่สมาชิกในสังคมพยายามตีความประวัติศาสตร์ให้เกิดความต่อเนื่อง (Continuity) เพื่อคนในท้องถิ่นจะได้นำไปใช้ต่อรอง เพื่อให้สังคมของตนดำรงอยู่ได้ในโลกสมัยใหม่ จึงเท่ากับว่า “ประเพณีประติมากรรม” นั้นช่วยรักษาและสถาปนาพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างคนท้องถิ่นกับชาวต่างชาติอาณานิคมได้เป็นอย่างดี หรือจะมองในระดับสถาบันตัวตนหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ของคนท้องถิ่นก็คือ การรอกงามท่ามกลางลัทธิล่าอาณานิคมที่มีสถานภาพการรวมตัวภายใต้กรอบข้อบังคับของดินแดนในอาณานิคมนั่นเอง

นอกจากนี้ Hobsbawm ยังเผยให้เห็นว่า บางครั้ง “ประเพณีประติมากรรม” อาจเป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม หากเป็นเพียงการริเริ่มจากคนๆ เดียว หรือไม่ก็สามารถสืบหาร่องรอยของการสร้างว่าก่อตัวขึ้นเมื่อใด เช่น กรณีการกำเนิดสัญลักษณ์นาซีของประเทศเยอรมันก็สามารถสืบค้นหาประวัติการก่อตัวได้อย่างชัดเจน (เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2545: 15)

ทั้งนี้ประเพณีประติมากรรมได้นำไปสู่การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม หรือตอบสนองสังคมที่มีการโยกย้ายความเป็นอดีต นอกจากนี้ประเพณีประติมากรรมยังนำไปสู่ความเข้าใจถึงกระบวนการหรือพัฒนาการวัฒนธรรม ทั้งจากการอ้างอิงความสัมพันธ์ดั้งเดิมในอดีตรวมทั้งการผลิตวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ในขณะที่เดียวกันประเพณีประติมากรรมยังเป็นเครื่องมือในการรับใช้กลุ่มคนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

ปรากฏการณ์เชิงโยกย้ายความเป็นอดีตมักจะปรากฏเด่นชัด ในสังคมที่เผชิญกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหญ่แบบถอนรากถอนโคน หรือก้าวสู่ยุคหลังทันสมัยครั้งใหญ่แบบถอนรากถอนโคน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการ ความต้องการ สำหรับอารมณ์ฉวิลหาอดีต จึงปรากฏออกมาในรูปของความต้องการด้านวัตถุ สิ่งก่อสร้าง หรือกระทั่งสัญลักษณ์ หรือแบบฟอร์มของอดีต เป็นหลักยึดจากสิ่งที่ยกยูดกสมัยแล้วพยายามที่จะไขว่คว้าไว้

ในขณะที่นักประวัติศาสตร์อย่าง Terence Ranger ชี้ให้เห็นว่าเมื่อมีการบันทึกให้กลายเป็นหลักฐานอย่างเป็นทางการหรือกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ประเพณีใหม่ก็ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ เพราะประเพณีเริ่มกลายเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ประเพณีเมื่อถูกประดิษฐ์ขึ้น

มาแล้ว จึงเปลี่ยนแปลงได้ยาก ประเพณีกลายเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นคงให้กับอนาคต ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งประเพณีเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยทำให้มนุษย์มีชีวิตรอด การรอดชีวิตแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องไปในอนาคตด้วยการปรับเปลี่ยน ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ก็ล้วนแล้ว แต่ช่วยทำให้มนุษย์ต่างวัฒนธรรมกัน สามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่ตัวเองต้องปรับตัวเข้าหา การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมมาเป็นละครเวที เช่น พิธีกรรม St.Nicolas ของพวก Slovenia ในสหรัฐอเมริกา ถูกเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นอุปรากรเพื่อรักษาประเพณีของพวกเขาเองให้มีความต่อเนื่อง การประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมเป็นการสร้างความต่อเนื่องที่ไม่ต่อเนื่อง เพราะประเพณีได้เปลี่ยนรูปไปเพื่อโลกปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะกลายรูปต่อไปสำหรับโลกอนาคต (ชเนศ วงศ์ยานนาวา, 2550: 74)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่า “ประเพณีประดิษฐ์” จะเกิดขึ้น โดยกลุ่มสังคม หรือบุคคลใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นจากการ “ประดิษฐ์” วัฒนธรรมดังกล่าวคือ การเผชิญหน้าของประเพณีเก่า (Oil Tradition) กับประเพณีใหม่ (New Tradition) โดย Hobsbawm ซึ่งให้เห็นว่า “ประเพณีประดิษฐ์” ทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำลายล้างวิถีแห่งประเพณีเก่า อันเนื่องมาจากประเพณีเก่านั้นไร้ประสิทธิภาพ หรือ ขาดคุณสมบัติที่จะปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ทางสังคม ณ เวลานั้นจนทำให้เกิดการสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์” ขึ้นมาใหม่ (เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2545: 15)

ดังนั้นจึงเกิดข้อสงสัยที่ตามมา ก็คือ ในสังคมที่มีการประดิษฐ์ประเพณีขึ้นมาใหม่นั้น แล้วประเพณีดั้งเดิมจะถูกทำลายหรือกลืนกลายด้วยประเพณีใหม่หรือไม่ คำตอบของ Hobsbawm คือหากสังคมมีประเพณีเก่าที่จริงแท้ (Genuine Tradition) สังคมนั้นๆ ก็ไม่จำเป็นต้อง “ประดิษฐ์” ประเพณีใหม่ขึ้นมาทดแทน เพราะว่าประเพณีเก่ายังมีบทบาทและหน้าที่ในสังคมหรือยังมีศักยภาพรับใช้สถานการณ์ปัจจุบันได้จริง แต่เมื่อไหร่ที่เวลาเปลี่ยนไปประเพณีเก่าที่จริงแท่นั้นไม่สามารถรับใช้สถานการณ์ปัจจุบันของสังคมนั้นได้อีกต่อไป ย่อมเกิดการสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์” ขึ้นมาแทนที่ ดังนั้นแล้ว โดยนัยแห่งประเพณีเก่าที่จริงแท้ตามที่ Hobsbawm อ้างมาจึงไม่น่าหมายถึงความจริงแท้ที่มีอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง หากเป็นสิ่งที่เขาจะมาเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่คงที่ และลื่นไหลซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของ “ประเพณีประดิษฐ์” ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสภาวะการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมากกว่า ดังนั้น การพยายามอ้างอิง “อดีต” ตามที่ Hobsbawm กล่าวมาจึงมีความหมายเช่นเดียวกับการสร้าง “อดีต” คือเป็น “อดีต” ที่ได้รับการปรุงแต่ง ต่อเติม และ ตีความใหม่ เป็นต้น เพื่อนำมารับใช้สังคมในสถานการณ์ปัจจุบันนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้เองคำว่า “ประเพณีประดิษฐ์” (Invented Tradition) จึงเป็นคำที่ Hobsbawm คิดค้นขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวและเป็นคำที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในวงการสังคมศาสตร์ในเวลาต่อมา

Hobsbawm (1983) ได้กล่าวสรุปว่า ประเพณีประดิษฐ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นจากการตั้งหยาบยบวัตถุดิบ โบราณทางวัฒนธรรม อาทิ เรื่องราวประวัติศาสตร์ พิธีกรรม งานเฉลิมฉลอง และข้อปฏิบัติต่างๆ ของสังคม หรือที่เรียกว่าการอ้างอิงอดีตที่สัมพันธ์กับสังคมคนมาตีความใหม่ ต่อเติม และปรุงแต่ง เพื่อรับใช้สังคมในสถานการณ์ปัจจุบันขณะเดียวกันก็มีการแสวงหาวัตถุดิบทางวัฒนธรรมใหม่อ้างอิงใหม่ นำมาปฏิบัติให้เป็นรูปแบบใหม่ เพื่อจุดมุ่งหมายร่วมกับบางอย่างในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (อ้างถึงใน คาริน อินทร์เหมือน, 2545: 201)

นอกจากประเพณีประดัษฐ์มีหน้าที่สำคัญทั้งทางการเมืองและสังคม จึงมีการสร้างประเพณีประดิษฐ์ เพื่อเป็นเครื่องมือรับใช้วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมของกลุ่มต่างๆ Hobsbawm ยังได้ยกตัวอย่างการใช้ประเพณีประดิษฐ์ เพื่อเป้าหมายทางการเมืองในการควบคุมบงการสร้างอำนาจเหนือในการปกครอง เช่น ลัทธิชาตินิยม หรือสร้างประเพณีประดิษฐ์ เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางเศรษฐกิจ การสร้างประเพณีประดิษฐ์ในโลกสมัยใหม่มีการแบ่งแยกกันระหว่างการปฏิบัติแบบใหม่ออกจากแบบดั้งเดิม ทั้งทางด้านรูปแบบ การเข้าร่วมที่เปิดกว้างและมีหน้าที่ทางสังคมที่ต่างไปจากเดิม แม้จะอ้างอิงตัวเองกับประเพณีดั้งเดิม แต่ก็ขยายรูปไปสู่สถาบันใหม่ๆ นอกจากนั้นยังเป็นประเพณีที่เปี่ยมไปด้วยการปรับตัวทางด้านสัญลักษณ์ เพื่อการแสดงต่อสาธารณะ เช่น เกี่ยวกับการแสดงละคร ขบวนพาเหรดในงานเฉลิมฉลองกีฬา เป็นต้น

ประเพณีถูกนำรวมเข้าไปไว้กับรัฐประชาชาติ การดำรงอยู่ของประเพณีจำนวนมากก็เป็นเพียงอนุกรมของประเพณีชุดใหญ่ที่ผูกติดอยู่กับรัฐประชาชาติ ประเพณีเป็นกลไกของรัฐและกลไกทางการเมือง ในทำนองเดียวกันกับกลไกของประวัติศาสตร์ของรัฐประชาชาติ แต่เมื่อรัฐประชาชาติเป็นผลผลิตของสภาวะสมัยใหม่ก็ทำให้ประเพณีต้องกลายเป็นผลผลิตของสภาวะสมัยใหม่ไปโดยปริยาย หรือ ถ้าจะกล่าวอย่างง่ายๆ ประเพณีเป็น "สิ่งใหม่" อันเป็นที่ต้องการของสภาวะสมัยใหม่ เมื่อเป็นของใหม่ก็ทำให้ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ที่จะบอกว่า อะไรเป็นของแท้ดั้งเดิม อะไรเป็นของเทียมอันเป็นสิ่งประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2550: 37)

ประเพณีประดิษฐ์ใหม่ในความเห็นของ Eric Hobsbawm เป็นกระบวนการผลิตประเพณีในลักษณะแบบตลาดๆ หรือมีลักษณะแบบโหลๆ ทั้งๆที่ผลิตกันนั้น อาจจะเป็นของขั้นสูง ที่น่าจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะ (exclusiveness) ก็ตาม ประเพณีโหลๆ ตลาดๆ เป็นสิ่งที่มีไว้

ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสังคมอุตสาหกรรม วัฒนธรรมที่สร้างกัน ขึ้นมาอย่างเป็นโหลๆ ก็สะท้อนให้เห็นเงื่อนใยของการผลิตของสังคมอุตสาหกรรม การขยายตัวของเมือง และการเกิดขึ้นมาของชนชั้นใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลาง สำหรับในยุโรปประเพณีประติมากรรมปรากฏให้เห็นอย่างมากในช่วงปี ค.ศ. 1870-1914 การขยายตัวของประเพณีในยุโรปส่งผลต่อประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศคู่แข่งอย่างเช่น อาณาจักรออตโตมัน ต้องการแข่งขันกับราชวงศ์โรมานอฟ ก็ทำให้ปริมาณของพิธีกรรมต่างๆ ของราชสำนักของอาณาจักรออตโตมันขยายตัวอย่างมาก (ชเนศ วงศ์ยานนาวา, 2550)

ในความเห็นของ Hobsbawm ประเพณีประติมากรรมใหม่เป็นกระบวนการผลิตประเพณีแบบตลาดๆ หรือมีลักษณะแบบโหลๆ ทั้งๆที่ผลิตภัณฑ์นั้นๆ อาจจะเป็นของชนชั้นสูงก็ตาม แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความเป็นสิ่งที่มิได้เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสังคมอุตสาหกรรม การขยายตัวของเมือง

นอกจากประเพณีประติมากรรมมีหน้าที่สำคัญทั้งทางการเมืองและสังคม จึงมีการสร้างประเพณีประติมากรรมเพื่อเป็นเครื่องมือรับใช้วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมของกลุ่มต่างๆ Hobsbawm ยังได้ยกตัวอย่างการใช้ประเพณีประติมากรรมเพื่อเป้าหมายทางการเมืองในการควบคุมบงการสร้างอำนาจเหนือการปกครอง เช่น ลัทธิชาตินิยมหรือการสร้างประเพณีประติมากรรม เพื่อตอบสนองเป้าหมายทางเศรษฐกิจในตลาดทุนนิยม เช่น ธุรกิจการโยกหาอดีตในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหรือผลิตสินค้า รสนิยม แฟชั่น ที่สร้างจุดต่างทางการเมืองการตลาดในการบริโภค เป็นต้น (ชนิตา ชิตบัณฑิต, 2543: 78-79)

ดังนั้นเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ในลักษณะที่เป็นพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น ให้มีชีวิตชีวา ในช่วงการกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นช่วงที่ทำให้ผู้คนหลั่งไหลเข้าพื้นที่เมืองขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก ทั้งคนในพื้นที่ใกล้เคียงและชาวต่างชาติ สร้างบรรยากาศให้พื้นที่แห่งนี้มีความครึกครื้น เป็นพื้นที่ของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม งานเทศกาลกินเจสร้างขึ้นให้มีลักษณะของการจำลองภาพของการกินเจของชาวบ้านในครั้งอดีต หากแต่เทศกาลกินเจจะต้องมีการปรับตัว ให้มีความสอดคล้องกับความทันสมัยของสังคมปัจจุบัน

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ประเพณีประติมากรรมนำไปสู่การสร้างความสำเร็จสถานการณ์ทางสังคมที่มีกระบวนการรื้อฟื้นทางวัฒนธรรมโดยมีการอ้างอิงความสัมพันธ์ในอดีต ขณะเดียวกันเป็นการผลิตวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อรับใช้สถานการณ์ทางสังคม นอกจากนั้นประเพณีประติมากรรมนำไปสู่การแปรรูปทางวัฒนธรรมทั้งที่ปรากฏในรูปแบบสื่อประเภทต่างๆ เช่น อนุสาวรีย์ การแสดงละคร เป็นต้น

Hobsbawm (1984) กล่าวว่า รูปแบบหนึ่งของประเพณีประดิษฐ์ ที่สังคมทำการเลือกสรรวัฒนธรรม ประเพณี วัตถุ หรือพิธีกรรมบางอย่างจากสังคมอดีตมาสื่อสารและมาตีความใหม่ เพื่อเป้าหมายในการสร้างความรู้สึกร่วมกันเพื่อสร้างความชอบธรรมในอำนาจของชนชั้นการปกครอง เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคมร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การสร้างอนุสาวรีย์ขนาดใหญ่ซึ่งมีอีกฐานะหนึ่ง ก็เป็นวัตถุที่รัฐได้สอดแทรกความหมายและอุดมการณ์บางอย่างร่วมกันในสังคม และในขณะที่เดียวกันรัฐก็ยังได้ใช้กระบวนการสื่อสารผ่านอนุสาวรีย์เชื่อมโยงกับตำนานต่างๆ ที่เล่าสืบทอดมาจากอดีต และทำให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันว่าชาติเป็นสิ่งที่เกิดมามีมาช้านานแล้วตั้งแต่ครั้งบรรพชน

ขณะเดียวกันประเพณีประดิษฐ์นำไปสู่การสร้างการเข้าใจในอัตลักษณ์ชุมชนที่พยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ชุมชนในฐานะเป็นองค์กรทางสังคมจึงไม่ใช่เป็นพื้นที่ที่คนมาติดต่อกันเท่านั้น แท้จริงแล้วการที่คนมาติดต่อกันสัมพันธ์กัน สร้างอุดมการณ์ ความเชื่อ กฎกติกาในการอยู่ร่วมกันทำให้ความเป็นชุมชนเกิดขึ้นและดำรงอยู่ โดยชุมชนมีประวัติศาสตร์ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกเป็นเวลานาน ปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน จึงเกิดและเติมโตมาชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่ออุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิก แต่ชุมชนในฐานะเป็นองค์กรทางสังคม ยังมีผลสำคัญต่อความสามารถในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวัน และสามารถจัดการปัญหาต่างๆร่วมกันของชุมชนได้ ซึ่งจะถูกถ่ายทอดโดยผ่านการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายตายตัว แต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและมีได้มีความหมายในตัวเอง ดังนั้นในการให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนและความเป็นชุมชนสามารถเลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับพลวัตของสังคมในแต่ละยุคสมัย

อนันท์ กาญจนพันธ์ (2544: 154) กล่าวว่า ความเป็นชุมชนไม่ได้หมายถึงหน่วยทางสังคมที่ยึดติดตายตัว ซึ่งมักเข้าใจกันว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านในชนบท หากหมายถึงอุดมการณ์อำนาจ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีความกลมกลืน ความขัดแย้ง ความเคลื่อนไหว และมีการผลิตใหม่ ที่สำคัญคือความสามารถอยู่ในหน่วยที่มีขอบเขตหลายระดับ ตั้งแต่ครอบครัว หมู่บ้าน ตลอดจนเครือข่ายกว้างขวาง ซึ่งซ้อนทับกันอยู่ได้ ขณะเดียวกันความเป็นชุมชนมิใช่อุดมคติหรือหน่วยอิสระที่โดดเดี่ยว หากดำรงอยู่ในความสัมพันธ์กับรัฐ แต่ไม่ว่าสังคมจะมีพลวัตไปในลักษณะใดก็ตาม ชุมชนก็ยังคงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นพันธะแห่งการร่วมมือ มวลชนสมาชิกในการสร้างสิ่งดีงามให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน ความเป็นชุมชนจึงมีหลายลักษณะ แต่ละลักษณะก็แสดงออกสะท้อนอัตลักษณ์ของตนที่เกาะเกี่ยว ร้อยรัด เพื่อกระทำการในสังคม เช่นเดียวกับการนิยามอัตลักษณ์ชุมชนหนึ่งค่อนข้างมีความซับซ้อนอันเนื่องจากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไม่ยอมหยุดนิ่ง ประกอบ

กับชุมชนเองมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก และการเผชิญกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการต่อรอง
โต้ตอบเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สำหรับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน นอกจากอ้างอิงถึงความสัมพันธ์ดั้งเดิม การอ้างอิง
ถึงประวัติศาสตร์ ภาษาท้องถิ่น สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเชิงประกอบ
สร้าง คือองค์ประกอบทางวัฒนธรรม แนวทางนักวิเคราะห์ทางวัฒนธรรมได้ให้ความหมายว่า ระบบ
และกระบวนการในการสร้าง/ผลิต อัตลักษณ์ และมีความหมายให้กับสิ่งต่างๆที่ห่อหุ้มตัวเราไม่ว่า
จะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้ว่าทกรรมยังมีหน้าที่ตรงสิ่งที่สร้าง
ขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นการยอมรับในวงกว้าง

ขณะเดียวกันกลุ่มแนวความคิดเคลื่อนไหวทางสังคม มองว่า การเคลื่อนไหวทำให้เกิด
เกิดการแสดงออกของชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว สมาชิกได้พบว่าพวกเขามี
ผลประโยชน์และอัตลักษณ์ร่วมกันที่สามารถแสดงออกได้ ดังนั้นชุมชนในมุมมองของนักคิดการ
เคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเป็นจริงพื้นฐานที่ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการระดมคน
เพื่อเคลื่อนไหวชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นนี้ ถูกมองว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ซึ่งจะทำให้ยั่งยืนได้ด้วย
การปฏิบัติการมากกว่าแค่วัฒนธรรม งานศึกษาของ Casstell (2004) ได้อธิบายขบวนการเคลื่อนไหว
ในฐานะกระบวนการที่ระดมคนที่มีวัตถุประสงค์เชิงสังคม ว่าเป้าหมายของการเคลื่อนไหวมี 3
ประการ คือ เพื่อต้องการด้านคุณภาพชีวิตในเมืองและการบริโภคหมุน เพื่อยืนยันถึงอัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมในท้องถิ่น และเพื่อเอาชนะทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และการมีส่วนร่วมของ
พลเมือง ทั้งนี้ไม่สำคัญว่าเป้าหมายเหล่านี้จะบรรลุหรือไม่ แต่การเคลื่อนไหวได้สร้างความหมายไม่
เพียงแต่ผู้เข้าร่วมเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อชุมชนในระดับที่ใหญ่กว่าอีกด้วย Casstell จะเน้นที่การสร้าง
ความหมายที่มีต่อการเคลื่อนไหว โดยความหมายถูกผลิตขึ้นในความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์
ของกลุ่มต่างๆแต่ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการต่อต้านตรรกะมิติเดียวกันของทุนนิยม รัฐนิยม และ
รากเหง้านิยม หากพิจารณาตามแนวนี้นี้ ขบวนการเคลื่อนไหวสามารถสร้างสรรค์หรือให้ความชอบ
ธรรมกับอัตลักษณ์ใหม่ ซึ่งเป็นผลจากปฏิกิริยาตอบโต้ที่เกิดขึ้นหรือไม่ เช่น การเคลื่อนไหวของ
ขบวนการทางศาสนา ที่มุ่งหวังให้ชุมชนมีอัตลักษณ์ใหม่ สำหรับสังคมไทยสามารถเปรียบได้กับ
กรณีชุมชนสันตอโศก ที่เป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่เน้นการแยกตัดจากสังคมกระแสหลัก

จุดเน้นของงานเหล่านี้ คือ ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นเองอัตโนมัติจาก
ตำแหน่ง ที่ทาง โครงสร้างแต่ถูกผลิตผ่านปฏิสัมพันธ์กับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวทาง
สังคมกับสถาบันและวัฒนธรรมกระแสหลัก

จากข้อความข้างต้นพบว่านักคิดทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มแนวความคิดวิเคราะห์ว่าทกรรม
และแนวความคิดเคลื่อนไหวทางสังคม ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่าการเคลื่อนไหวที่จะทำให้เกิด
สำนึกในความเป็นชุมชนหรือการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่นั้น สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิด

กระบวนการที่เป็นปฏิริยาตอบโต้ หรือมีการต่อรองในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือการต่อรองเชิงความหมาย ค่านิยม กับความคิดกระแสหลักทางสังคม

ในมุมมองการท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนกล่าวคือ การเติมโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้รัฐและตลาดเข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลทำให้วัฒนธรรมของชุมชนถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยว ซึ่งในหมู่นักสังคมวิทยากังวลว่า กระบวนการผลิตวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเป็นการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม การมองแบบนี้ทำให้ภาพกระบวนการกลายเป็นสินค้าในวัฒนธรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นผู้ร้ายบ่อยครั้ง แต่อย่างไรก็ตามมีการศึกษาพบว่า กระบวนการวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า ซึ่งชาวบ้านมิได้เป็นผู้ถูกระทบที่จริงแล้วเขามีส่วนร่วมอย่างมากในการลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลง ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะประเมินการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร การประเมินในเชิงลบอาจจะแฝงในว่าผู้ประเมินมองว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มีแก่นแท้บางอย่างที่ควรสงวนและไม่ควรเปลี่ยนแปลง ทั้งที่จริงแล้วสังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกวัน ไม่มีพื้นที่ไหนคงความหมายอันสารัตถะหนึ่งเดียวตามกาลเวลา (Picard, 2008: 67-83)

ประเพณีประเพณีมีสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ขณะเดียวกันในมุมมองของนักมานุษยวิทยาการท่องเที่ยวต่างมองว่า การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนอาจนำไปสู่กระบวนการผลิตเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม และในอีกทางหนึ่งเป็นการทำลายวัฒนธรรมรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

ประเพณีประเพณีเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่นำไปสู่การทำความเข้าใจถึงกระบวนการหรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประเพณี พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งมีการหยิบยกอ้างอิงความสัมพันธ์ในอดีต ขณะเดียวกันก็มีกระบวนการคัดเลือก คัดสรร และตีความใหม่ เพื่อรับใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน นอกเหนือจากนั้นประเพณีประเพณียังถูกใช้ป็นเครื่องมือรับใช้เพื่อผลประโยชน์ของบุคคลบางกลุ่ม ทั้งในด้านการเมือง และเศรษฐกิจ

ประเพณีประเพณีนอกเหนือจากทำความเข้าใจถึงกระบวนการหรือพื้นที่วัฒนธรรมยังนำไปสู่การสร้างการเข้าถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนที่ถูกผลิตขึ้นมาและนำมาใช้เพื่อการตอบโต้ การช่วงชิง เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนบางกลุ่มโดยผ่านเวทีการท่องเที่ยว (ยุทธกาน ดิสกุล, 2553: 14)

กล่าวโดยสรุป “ประเพณีประเพณี” จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นจากการทิ้งหยิบยกวัตถุโบราณ (Ancient Materials) ทางวัฒนธรรม อาทิ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ พิธีกรรม งานเฉลิมฉลอง และข้อปฏิบัติต่างๆ ของสังคม หรือที่เรียกว่าการอ้างอิง “อดีต” ที่มีความสัมพันธ์กับสังคมคนมาตีความใหม่ ต่อเติม และปรับปรุง เพื่อรับใช้สังคมในสถานการณ์

ปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็มีการแสวงหาความหมายวัตถุดิบทางวัฒนธรรมใหม่หรือการอ้างอิงใหม่นำมาปฏิบัติให้เป็นรูปแบบใหม่ เพื่อจุดมุ่งหมายร่วมบางอย่างในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในขณะที่การอ้างอิงวัตถุดิบโบราณทางวัฒนธรรมและวัตถุดิบทางวัฒนธรรมดังกล่าว มีจุดเริ่มต้นเมื่อใด กลับไม่ได้เป็นประเด็นที่ Hobsbawm ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนประโยชน์การศึกษา “ประเพณีประติมากรรม” Hobsbawm มองว่า ส่วนหนึ่งนั้นทำให้เข้าใจภาพประวัติศาสตร์สังคมได้กระจ่างขึ้นเพราะ “ประเพณีประติมากรรม” เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคม ที่แสดงให้เห็นถึงการนำประวัติศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมหรือเป็นตัวสมานความสัมพันธ์ ให้กับกลุ่มหรือสังคมคน และหลายกรณีก็สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังนั้น “ประเพณีประติมากรรม” จึงเป็นภาพสะท้อนภาพของสังคมในเวลานั้น ได้ดีระดับหนึ่ง (เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2545: 16)

กระบวนการสร้างประเพณีประติมากรรมในสังคมแอฟริกาใต้ เกิดขึ้นจากการนำเข้าทางความคิดของลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก ที่ถูกถ่ายทอดผ่านสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง เพื่อมุ่งกอบโกยผลประโยชน์ต่อกลุ่มตัวเองเป็นหลัก ขณะเดียวกันบางกรณีของประเพณีประติมากรรมจะประสบความสำเร็จ ไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากคนพื้นเมืองเมื่อบางกลุ่มที่ได้ผลประโยชน์จากการประติมากรรมดังกล่าว และเห็นว่าประเพณีประติมากรรมเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการสิ่งแปลกๆใหม่ๆที่เกิดขึ้น ประเพณี จะเป็นกลไกสำคัญในการก่อให้เกิดความทันสมัยในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และครึ่งแรกของ คริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อประเพณีประติมากรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงโลกอาณานิคม โดยในดินแดนอาณานิคม ประเพณีประติมากรรมเหล่านี้มีความลึกลับและมีเสน่ห์มากยิ่งขึ้น พิธีกรรมต่างๆ ไม่ได้มีสายสัมพันธ์แบบเดิมอีกต่อไป เช่น พิธีกรรมของราชสำนักโมกุลที่เคยเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างคนใกล้ชิด เพื่อนพ้องข้าราชการบริพารกับกษัตริย์เท่านั้น (เพราะไม่มีความจำเป็นใดๆที่คนระดับสูงจะมาเกื้อหนุนกับชนชั้นต่ำ) ได้เปลี่ยนมาเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับพวกที่มีสถานะต่ำกว่า พิธีกรรมจึงมีความหมายเพียงแก่คนที่ต่ำกว่ากับคนที่สูงกว่าพิธีกรรมขยายสำนักของความไม่เท่าเทียมกันให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นไปพร้อมๆกับการขยายตัวของรัฐในการรวบรวมเอาประชาชนมาเข้ามาไว้ในอาณาเขตเพียงแต่ความไม่เท่าเทียมกันที่บ่งบอกถึงระยะห่างกันทางชนชั้นกลับแสดงออกด้วยความใกล้ชิด (Ranger, 1983)

ดังนั้นประเพณีประติมากรรมจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสวงหาผลประโยชน์ในช่วงที่มีการล่าอาณานิคม และมักจะก่อตัวขึ้นจากกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าซึ่งก็คือคนขาวและคนดำบางคนที่มีสถานภาพสูงในสังคม แต่ขณะเดียวกันเมื่อชนพื้นเมืองประสบปัญหาหรือถูกแย่งชิงทรัพยากรจนถึงที่สุดพวกเขาก็อาจนำเอาอดีตของกลุ่มตนนำมาสร้างประเพณี

ประดิษฐ์ เพื่อใช้เป็นอาวุธตอบโต้สังคมตรงข้ามที่ไม่ใช่เฉพาะคนขาวแต่เป็นคนท้องถิ่นเผ่าต่างๆ ด้วยกันเอง ดังเห็นจากกรณี การแบ่งเขตแดนในเผ่าต่างๆ โดยชาวตะวันตกในครั้งนั้นถือเป็นผลพวงก่อให้เกิดสงครามระหว่างชนเผ่าในแอฟริกาจนมาถึงในปัจจุบัน

ประโยชน์จากการศึกษาประเพณีประดิษฐ์ ฮอบบอว์ม (Hobsbawm) มองว่า ส่วนหนึ่งนั้นทำให้เข้าใจถึงภาพประวัติศาสตร์สังคมกระฉ่างขึ้น เพราะประเพณีประดิษฐ์เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นถึงการนำประวัติศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมหรือเป็นตัวสมานความสัมพันธ์ให้กับกลุ่มหรือสังคมตน และหลายกรณีสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังนั้น ประเพณีประดิษฐ์จึงเป็นภาพสะท้อนของสังคมในช่วงเวลานั้นได้ระดับหนึ่ง (เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2545: 45-46)

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมขึ้นมาย่อมต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มมีระเบียบแบบแผนที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มให้อยู่ในขอบเขตที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สิ่งที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของกลุ่มคนนี้เราเรียกว่า "วัฒนธรรม" ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนอารมณ์หล่อหลอมร่างกายคนให้เข้าคู่มิตร วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องควบคุมกับคนเสมอไป

ธรรมชาติของวัฒนธรรมมนุษย์เป็นสัตว์สังคมผู้มีวัฒนธรรมซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้แสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อม วัฒนธรรมจึงช่วยให้มนุษย์สร้างสรรค์สังคมได้อย่างมีพัฒนาการ จากสภาพสังคมของผู้ที่ยังชีพด้วยการหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติมาเป็นการผลิตอาหารได้เองเพื่อเลี้ยงดูประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา (กรรณิการ์ สองเมือง, 2552: 6)

วัฒนธรรมตามแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ.2529 กำหนดความหมายให้วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของมนุษย์กับมรดกแห่งสังคม สมาชิกในสังคมยอมรับยึดถือเป็นแบบแผนประเพณีร่วมกัน โดยนำไปใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคมได้ นอกจากนี้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นการส่งเสริมประสพการณ์ของบรรพบุรุษในการรักษาสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการดำรงชีพ ดังนั้นวัฒนธรรมของทุกชาติจึงมีคุณค่าในตนเอง มีการรักษาสืบทอดและพัฒนาให้เกิดการผสมกลมกลืนกับโลกภายนอกได้อย่างเหมาะสม โดยใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีของตนเอง อันประกอบด้วยภูมิปัญญาและเทคโนโลยีด้านการดำรงชีพ ด้านภาษา การศึกษา ศาสนา ศิลปะและการละเล่น สังคม การค้าและการพาณิชย์อุตสาหกรรม การปกครองและเมือง ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจัดเป็นกลไกในการพัฒนาให้เกิดผลดีทางด้าน

คุณภาพชีวิต ซึ่งแบบแผนทั้งหมด บรรพบุรุษไทยได้ธำรงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและความเป็นชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน และสืบสานต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน (นิคม มุสิกคามะ, 2545)

ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นอื่น และต้องพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดย พัทยา สายหู (2517: 190-195) กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมสังคมเป็นการกระทำประจำวันของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ทั้งนี้โดยจิตสำนึกของบุคคลที่ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างโดดเดี่ยวได้ การประพฤติปฏิบัติตนในแต่ละสังคมจะมีแบบแผนของวัฒนธรรมชุมชนเป็นต้นแบบสำหรับบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ได้ถือปฏิบัติ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนจึงเป็นที่มาของพฤติกรรมวัฒนธรรม เมื่อมีการถ่ายทอดเพื่อแจ้งความเรื่องราวจากคนหนึ่ง ไปถึงผู้อื่นก่อให้เกิดการสื่อสาร ดังนั้น การอยู่ร่วมกันในสังคมของกลุ่มคน พฤติกรรมการสื่อสารเชิงสังคมและวัฒนธรรม จึงมีความสัมพันธ์ต่อกัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมองค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี โดยมิผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 5) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งให้ความรู้และความภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม”

พลอยศรี โปราณานนท์ (2539: 40) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการความรู้ หรือประสบการณ์ในวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นไปในรูปแบบที่ได้รับความรู้ หรือประสบการณ์ในวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งความเพลิดเพลินประกอบกันไป

Howell (1993: 159-161) กล่าวว่า ผู้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เพื่อที่จะต้องการเรียนรู้ หาประสบการณ์ และความบันเทิง ซึ่งนักท่องเที่ยวบางกลุ่มก็เห็นว่า คนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่แปลก และโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สามารถเป็นที่ดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้ ทำให้นักท่องเที่ยวมีมุมมองด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกลออกไป

Pigram (1993: 159) กล่าวว่า สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องราวความแตกต่างในวิถีชีวิต การแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดซึ่งกันและกัน

Reisinger (1994: 24-28) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความสนใจพิเศษในการสืบค้นและแสวงหาประสบการณ์มีส่วนร่วมในวัฒนธรรมใหม่ๆ ทั้งเรื่องของความงาม อารมณ์ และจิตใจ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้ว่า การที่ผู้คนเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นับตั้งแต่ การกิน การอยู่ การแต่งกาย การทำงาน การแสดงออก การสื่อความหมาย และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิต รวมถึงศิลปวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2513: 3-7) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาถึงบัดนี้ วัฒนธรรม คือ ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะและพุทธปัญญา และวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีค่าแสดงรสนิยมของผู้ดีหรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาและฐานะดี วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติกติและการแสดงออก ซึ่งความรู้สึนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545: 253) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม วัฒนธรรมจึงมีความหมายครอบคลุมแบบแผนการดำเนินชีวิตทุกแง่มุม พิจารณาจากทัศนะของการยังชีพแล้ว อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมอาจเป็นดังอุปกรณ์ที่มนุษย์ใช้ปรับตัวเพื่อความอยู่รอด เห็นได้ชัดจากกรณีของผู้ที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก เช่น สังคมของผู้หาของป่า ลำสัตว์ ที่ได้คิดค้นละทำเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอย เพื่อจัดหาปัจจัยสี่เป็นพื้นฐานแห่งชีวิต ตามนัยนี้วัฒนธรรมจึงเป็นภูมิปัญญาของคนรุ่นลูกรุ่นหลาน ได้สืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้มักเริ่มต้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยผ่านประเพณีจากคำบอกเล่าประเพณีทาน ตำนาน ตลอดจนการอบรมสั่งสอนและการ

เลียนแบบอย่างการกระทำของคนในครอบครัวและวงศัวาน ส่วนการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพและความรู้ต่างๆ จากผู้รู้และสถาบันเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ ดังนั้น ในปัจจุบันได้มีการนำสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยว จึงกลายเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530: 746) ก็ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ
2. วิถีชีวิตของหมู่คณะ
3. ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน และ
4. พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้ว่าการที่ผู้คนเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นับตั้งแต่ การกิน การอยู่ การแต่งกาย การทำงาน การแสดงออก การสื่อความหมาย และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิต รวมถึงศิลปวัฒนธรรม สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิต และส่วนรวม วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมจึงเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนสมัยก่อนสืบทอดกันมาเป็นประเพณี วัฒนธรรม จึงเป็นทั้งความคิดเห็นหรือการกระทำของมนุษย์ในส่วนรวมที่เป็นลักษณะเดียวกันและสำแดงให้ปรากฏเป็นภาษา ความเชื่อ ระเบียบประเพณีนั่นเอง

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในความเป็นชาติ ชาติใดที่ไร้เสียซึ่งวัฒนธรรมอันเป็นของตนเองแล้วชาตินั้นจะคงความเป็นชาติอยู่ไม่ได้ ชาติที่ไร้วัฒนธรรมแม้จะเป็นผู้พิชิตในการสงคราม แต่ในที่สุดก็จะเป็นผู้ถูกพิชิตในด้านวัฒนธรรม ซึ่งนับว่าเป็นการถูกพิชิตอย่างราบคาบและสิ้นเชิงทั้งนี้เพราะผู้ที่ถูกพิชิตในทางวัฒนธรรมนั้นจะไม่รู้ตัวเลยว่าตนได้ถูกพิชิต เช่น พวกคาบที่พิชิตจีนได้ และตั้งราชวงศ์หงวนขึ้นปกครองจีนแต่ในที่สุดถูกชาวจีนซึ่งมีวัฒนธรรมสูงกว่ากลืนจนเป็นชาวจีนไปหมดสิ้นดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

1) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างของบุคคลกลุ่มคน หรือชุมชน
 2) เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าตนมีความแตกต่างจากสัตว์
 3) ช่วยให้เราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เรามองเห็นการแปลความหมายของสิ่งที่เรามองเห็นนั้นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของกลุ่มชนซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรม เช่นชาวเกาะซามัวมองเห็นดวงจันทร์ว่ามีหญิงกำลังทอผ้า ชาวออสเตรเลียเห็นเป็นตาแมวใหญ่กำลังมองหาเหยื่อ ชาวไทยมองเห็นเหมือนรูปกระต่าย

4) วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดปัจจัย 4 เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

5) วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึทางอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ เช่น ผู้ชายไทยจะไม่ปล่อยให้หน้าตาไหลต่อหน้าสาธารณะชนเมื่อเสียใจ

6) เป็นตัวกำหนดการกระทำบางอย่างในชุมชนว่าเหมาะสมหรือไม่ซึ่งการกระทำบางอย่างในสังคมหนึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเหมาะสมแต่ไม่เป็นที่ยอมรับในอีกสังคมหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าผู้สร้างวัฒนธรรมคือมนุษย์ และสังคมเกิดขึ้นก็เพราะมนุษย์วัฒนธรรมกับสังคมจึงเป็นสิ่งคู่กัน โดยแต่ละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมและหากสังคมมีขนาดใหญ่หรือมีความซับซ้อนมากเพียงใดความหลากหลายทางวัฒนธรรมมักจะมีมากขึ้นเพียงใดนั้นวัฒนธรรมต่างๆของแต่ละสังคมอาจเหมือนหรือต่างกัน สืบเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านความเชื่อ ชาติ ศาสนา และถิ่นที่อยู่ เป็นต้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 17-18)

เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติได้คงอยู่สืบไปนานเท่านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมนั้นเป็นงานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญา และทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุและองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมดและเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้สืบไป” (กรมศิลปากร, 2513: 51)

ดังนั้นแล้วความสำคัญของวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ว่ามีอายุยืนยาว หรือบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ แต่ความสำคัญของวัฒนธรรมมีนัยสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อผู้คนในสังคมนั้นนำมาปฏิบัติ สืบทอดและส่งผลให้ผู้คนในสังคมนั้นมีวิถีชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกันตามทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรม (วันสาต ศรีสุวรรณ, 2553)

สรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” มีความสำคัญ คือ วัฒนธรรมมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาตลอด หากวัฒนธรรมใดหยุดนิ่งวัฒนธรรมนั้นก็ตาย ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมชาติชาติใดชาติหนึ่งก็ไม่ถือว่ามีความบริสุทธิ์ โดยไม่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นเลย แต่จะมีวิธีการสืบทอด รักษา และปรับปรุงวัฒนธรรมอย่างไรไม่ให้กระทบต่ออัตลักษณ์ของตนเอง

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540: 1-10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

เชนทร์ วิวัฒน์บวรวงศ์ (2543: 19) ได้ให้แนวคิดไว้ คือ การส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องให้ความสำคัญในการให้ชุมชนเป็นแกนกลางในการพัฒนาหรือส่งเสริมในสิ่งที่ตนเป็นของท้องถิ่นนั้น ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและสิ่งที่ป็นรูปธรรม โดยดึงผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อช่วยในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม โดยมีหน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุน

สันติ เอื้อจงประสิทธิ์ (2549: 63) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมเป็นการแสดงรูปแบบของการดำเนินชีวิต และได้ประยุกต์ปฏิบัติสืบต่อกันมา กลายเป็นกิจกรรมที่สะท้อนสังคม ดึงดูดความสนใจทางการท่องเที่ยว เช่น สถาปัตยกรรมแม่น้ำลำคลอง ตลาดน้ำ เรือแพ หมู่บ้านชาวเขา ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก ศิลปะการแสดง งานเทศกาลประเพณี

จากแนวคิดที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคน ไปยังท้องถิ่นอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อจะเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของการสร้างพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว และการประดิษฐ์สร้างประเพณี ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ โดยการศึกษาแนวคิดปฏิบัติการทางสังคมและแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ เพื่อทำความเข้าใจในการสร้างประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายจีน ให้กลายเป็นเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ส่วนการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องก็เพื่อนำมาเป็นแนวทางศึกษาการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อการท่องเที่ยวของชาวไทยเชื้อสายจีน ผ่านทางเทศกาลกินเจขนาดใหญ่

1.5 เทศกาลกินเจ

เดือน 9 ของทุกปี เราจะเห็นตามร้านอาหารทั่วไปปักธงสีเหลืองเต็มไปหมดนั่น หมายถึงการเข้าสู่เทศกาลกินเจของคนจีน ที่ปวารนาตนจะงดอาหารที่มีเนื้อสัตว์ พร้อมทั้งถือศีลทำบุญทำทานเป็นเวลา 9-10 วันเพื่อเป็นการชำระทั้งร่างกายและจิตใจให้บริสุทธิ์ประเพณีการกินเจในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของชาวจีนในประเทศไทย เชื่อว่า เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อสักการบูชาพระพุทธเจ้าในอดีตกาล 7 พระองค์ และพระมหาโพธิสัตว์อีก 2 พระองค์ รวมเป็น 9 พระองค์ด้วยกัน หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า ดาวนพเคราะห์ทั้ง 9 ประชาชนถวายพระนามว่า "เก้าอ้วง" คือเทพทั้งเก้าของชาวพุทธมหายาน

การกินเจนับว่าเป็นการฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง ให้มีใจงดเว้นการกระทำบาปกรรมหลายๆ อย่าง ตามหลักของศีล 5 กล่าวคือ 1) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต คือเมื่อไม่กินเนื้อสัตว์ ก็จะไม่มีการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ด้วยการฆ่า แม้จะมีการกินเจเพียงไม่กี่วัน สัตว์ก็ดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นจำนวนมาก 2) ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้คือจะทำให้มีจิตสำนึกไม่เกิดความโลภเป็นการฝึกให้สันโดษโดย พอใจเฉพาะของตนเท่านั้น 3) ไม่คิดลูกเมียเขา คือจะทำให้จิตใจใฝ่ในขนบธรรมเนียมและกฎหมายของบ้านเมือง โดยทำให้การแย่งชิงฆ่าฟันกันลดน้อยลง หากทุกคนงดเว้นการผิดประเพณีได้ 4) ไม่พูดปดมดเท็จ พูดจาต่อเสียด พูดหยาบ คือฝึกให้เป็นคนมีสติจะ รักษาคำพูด เป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไป 5) งดเว้นการดื่มเครื่องดองของมีเมา เช่น สุรา ยาเสพติดทุกชนิด คือของเหล่านี้เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมจะทำอะไรลงไปด้วยความขี้คิด (ศรีมหาโพธิ์, 2543: 70-71)

ความหมายของการกินเจ

กินเจหมายถึง การงดกินเครื่องสด คาว ต่างๆ เป็นการรับประทานอาหารที่ปราศจากไข่และเนื้อสัตว์ทุกชนิด บริโภคแต่ผักและผลไม้ งดเว้นการทำกิจกรรมใดๆ อันเป็นการเบียดเบียนและสร้างความเดือดร้อนให้แก่สัตว์ทั้งปวง คือการไม่เอาชีวิตสัตว์มาต่อเติม บำรุงชีวิตของเรา และไม่เอาเลือดของสัตว์มาเป็นเนื้อของเรา อาหารเจที่ปรุงขึ้นมาต้องปรุงด้วยพืชธรรมชาติล้วนๆ ไม่มีเนื้อสัตว์ปะปน และที่สำคัญต้องไม่ปรุงด้วยผักฉุนทั้ง 5 ได้แก่ กระเทียม กุยช่าย ใบยาสูบ หัวหอม หลักเกียว (กระเทียมโทนของจีน มีลักษณะคล้ายหัวกระเทียม แต่มีขนาดเล็กและยาวกว่า) คนกินเจไม่ใช่เพียงแต่ไม่กินเนื้อสัตว์ แต่คนกินเจต้องดำรงอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม (ส.พลายน้อย, 2534: 128)

กินเจตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) หมายถึง การถือศีลอย่างฉุนและเงินที่ไม่กินของสดคาว แต่บริโภคอาหารประเภทผักที่ไม่มีของสดของคาว ผสม ซึ่งมาจากรากศัพท์คำภาษาจีนที่ว่า "เจียน่าย" หมายถึง การกินอาหารผัก อาหารที่มาจากพืชผัก ธรรมชาติไม่มีเนื้อสัตว์ปะปน และไม่ปรุงด้วยผักฉุน 5 ชนิด ได้แก่ กระเทียม หัวหอม หลักเกียว กุยช่าย ใบยาสูบ และงควันน้ำมันสด นมข้นด้วย เพราะถือว่าเป็นของสดของคาว

กล่าวโดยรวม การถือศีลกินเจ จึงเป็นเทศกาลที่ฝึกคนเราให้มีระเบียบวินัยและฝึกจิตใจตนให้มีศีลธรรมได้เป็นอย่างดีโดยการปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา คือศีล 5 ข้อ

ประวัติความเป็นมาของการกินเจ

ประเพณีกินเจเชื่อว่าเกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศจีน แต่สาเหตุของความเชื่อมีแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีผู้กล่าวไว้ดังนี้

สมบูรณ สุขสำราญ (2533: 581) กล่าวว่า มณฑลกังไสมีเศรษฐีใจบุญผู้หนึ่ง ได้สร้างคฤหาสน์ใหม่ขึ้น และได้ตั้งใจไว้ก่อนที่จะเข้าไปอยู่จะทำบุญ ทำทานให้แก่คนยากจนติดต่อกันเป็นเวลา 100 วัน ช่วง 4-5 วันก่อนครบกำหนดมีขอทานป่วยด้วยโรครี้นตามร่างกายมีน้ำเหลืองไหลเยิ้ม และส่งกลิ่นเหม็นมาขอเข้าไปอยู่ในคฤหาสน์จนกว่าจะครบกำหนด 100 วัน เมื่อเศรษฐียอมขอทานคนนั้นก็เข้าไปอยู่ในคฤหาสน์ เทียวเดินและป่ายน้ำเหลืองที่มือและเท้าตามผนัง ทำให้บรรดาคนรับใช้เศรษฐีที่แอบดูอยู่เกิดความไม่พอใจ แต่ก็ไม่กล้าทำอะไรขอทาน เมื่อครบกำหนดเศรษฐีและบริวารก็เข้าไปในคฤหาสน์และต้องประหลาดใจ เมื่อพบว่าแทนที่ผนังจะเลอะเทอะด้วยน้ำเหลือง กลับปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังที่งดงามและมีอักษรเขียนไว้ว่า อีกไม่นานมณฑลกังไสจะมีอุทกภัยครั้งใหญ่ แต่เพราะผลบุญที่เศรษฐีสร้างจึงแจ้งให้ทราบและบอกวิธีแก้ไขเหตุการณ์นี้ โดยให้ประกอบพิธีถือศีลกินเจตามวิธีที่บันทึกไว้บนฝาผนัง รวม 9 วัน 9 คืน และให้ถือปฏิบัติปฏิบัติสืบไป ประชาชนในมณฑลกังไสได้ปฏิบัติตาม และไม่เกิดอุทกภัยดังกล่าวมา ต่อมาประเพณีนี้ก็แพร่กระจายไปทั่วเมืองจีน

ส. พลายน้อย (2534: 134-135) สรุปความเป็นมาของการกินเจว่า มีครอบครัวหนึ่งอยู่ด้วยกัน 2 คน คือ แม่ และลูก ลูกชายชื่อเล่าเซ็ง ผู้เป็นแม่นั้นพอใจในการกินเจและไม่ยอมกินเนื้อสัตว์ แต่ลูกชายเห็นว่าควรจะกินเนื้อบ้างหวังจะให้แม่มีกำลัง เมื่อหามาแล้วแม่ก็ไม่กิน กลับด่าว่าลูกชายต่างๆ นานา อยู่มาไม่นานนักแม่ของเล่าเซ็งก็ตาย ในคืนที่แม่ตายนั้นเล่าเซ็งก็ฝันไปว่าแม่มาหาและบอกกับเขาว่าไม่ต้องเป็นห่วง เพราะแม่ไปมีความสุขอยู่บนภูเขาศิวาลัย เล่าเซ็งเมื่อตื่นมาก็ยังจำความฝันได้ตลอดและคิดจะไปหาแม่ตามที่ตนฝันถึง ครั้งถึงเทศกาลไหว้เจ้าแม่กวนอิม ที่เขา

“โพถ้อข้าว” ที่เกาะหน่าไฮ เล่าเซ่งก็อาศัยไปกับเพื่อนบ้าน แต่พวกนั้นไม่ค่อยเต็มใจ เพราะเล่าเซ่งเป็นคนกินเหล้า กินอาหารสด คาว เล่าเซ่งจึงต้องสัญญาว่าจะไม่กินอาหารสดความในระหว่างที่เดินทาง แต่โดยที่เคียดมาเสียนาน เมื่อเดินทางพบคนขายเนื้อวัวต้มเดินผ่านมาก็แวะกิน พวกที่มาด้วยเห็นผิดสัญญาก็หนีไปเสีย เล่าเซ่งกินเสร็จแล้วไม่เห็นเพื่อนก็เสียใจคิดว่าคงไปต่อไม่ถูกแน่แล้ว แต่บังเอิญพบหญิงคนหนึ่งที่จะไปไหว้พระแม่กวนอิมเหมือนกันจึงขอตามไปด้วย เมื่อไปถึงเล่าเซ่งก็จุกฐปฐษา เล่าเซ่งและหญิงคนๆ นั้นไปด้วยเห็นแม่ของเขาทยอยอยู่เหนือกระถางรูป ทำให้เขาดีใจมาก และก้มลงกราบ เมื่อลงจากเขามาถึงสระบัวแห่งหนึ่ง เขาเห็นแม่ตัวเองนั่งอยู่ในดอกบัวทุกดอกในสระนั้น เล่าเซ่งก็ก้มทำความเคารพ ทำให้คนที่พบเห็นพากันแปลกใจนึกว่าเขาเป็นบ้า เล่าเซ่งเดินทางกลับก็พบลูกชายเขาที่เกิดกับภรรยาที่เลิกร้างกันไปแล้ว เขานำลูกชายมาเลี้ยงที่บ้านและต้องทำงานหนักขึ้นกว่าเดิมได้รับความลำบากมาก อยู่มาวันหนึ่งหญิงที่ไปกับเล่าเซ่งมาหาที่บ้านและบอกว่าจะอยู่ด้วย เพื่อช่วยหาอาหารและเลี้ยงดูลูกชายให้ ตั้งแต่วันนั้นมาเล่าเซ่งก็สบายขึ้นขึ้นมีเงินมีทองเป็นหลักฐาน ต่อมาหญิงที่มาอยู่ด้วยใกล้จะตายและบอกกับทุกคนในบ้านให้รู้ และแต่งเรื่องซุบซิบเพราะนางเป็นคนกินเจทุกวัน ไม่แตะต้องของขมขื่น นางนั่งอยู่สักครู่ก็ตาย เล่าเซ่งตั้งแต่เห็นแม่และหญิงที่มาอยู่ด้วยตายอย่างสงบเช่นนั้น เกิดความเลื่อมใสในการกินเจจึงเลิกอาหารสด คาว และเหล้าเสีย

คะนอง เนินอุไร (2536: 21-22) เสนอแนวคิดว่า การกินเจถือเป็นประเพณีมาถึงทุกวันนี้สันนิษฐานว่า ครั้งแรกมีขึ้นที่ประเทศจีนปลายราชวงศ์ซ้อง ประมาณ พ.ศ. 1800 ชาวมองโกลได้กรีธาทัพเข้ามาโจมตีอาณาจักรจีน จนกระทั่งยึดอาณาจักรจีนได้ และอุปโลกนสถานของตนเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า “ซีโจ้” นาซวงหงวน กษัตริย์เป็งแห่งราชวงศ์ซ้อง จึงต้องหนีไปพร้อมกับไพร่พลไปยังมณฑลฮกเกี้ยนตั้งใจจะตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่ที่เกาะไต้หวัน การเดินทางไปเกาะไต้หวันของกษัตริย์เป็งประสบกับพายุและคลื่นจัดเรือจึงล่มลงทำให้การสถาปนาราชวงศ์ต้องล้มเหลวไป จึงกระทำอัศวินบาตกรรมในเรือราชวงศ์ซ้องมีกษัตริย์สืบมาถึง 18 รัชกาลจึงสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 1822 การสูญเสยกษัตริย์เป็งแห่งราชวงศ์ซ้องเป็นเหตุให้ชาวจีนเสียใจ จึงได้เอาธรรมเนียมการถืออุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาประกอบพิธีกรรม เพื่ออุทิศถวายแด่กษัตริย์เป็งโดยทำเป็นประจำทุกปี จนกลายเป็นประเพณีกินเจมาถึงทุกวันนี้

จากที่ได้กล่าวมาถึงประวัติความเป็นมาของประเพณีกินเจ แม้ไม่สามารถหาหลักฐานมาชี้ชัดได้ว่าตำนานหรือกระแสใดถูกต้องที่สุด แต่อย่างไรประเพณีกินเจก็ได้แพร่ขยายไปยังพื้นที่ต่างๆ รวมถึงอำเภอหาดใหญ่อีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันประเพณีกินเจที่ชาวไทยเชื้อสายจีนสืบทอดกันมา ได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่นำมาสร้างให้เกิดประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้หลายพื้นที่และรวมถึงเทศกาลกินเจหาดใหญ่อีกด้วย

ขั้นตอนและพิธีกรรมการกินเจ

พิธีกินเจจะเริ่มนับตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 9 ค่ำ เดือน 9 (ตามปฏิทินจีน รวม 9 วัน 9 คืน) ผู้เข้าร่วมกินเจจะสวมเสื้อผ้าสีขาวสะอาด และไปตามโรงเจ หรือศาลเจ้าต่างๆ (เสถียร โพธิ์นันทะ. 2520: 13) พร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียนไปนมัสการบูชาแด่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระเจ้าทั้ง 7 องค์ กับพระโพธิสัตว์อีก 2 องค์ ทั้งจัดหาเครื่องกระชายทำเป็นรูปทรงเสื้อผ้า หมวก รองเท้า กระชายเงิน กระชายทอง ต่างๆ ไปน้อมถวายเป็นเครื่องสักการะ สวดมนต์ ทำสมาธิ ภาวนาแผ่เมตตาจิต บริจาคไทยทาน เถกกระจาด ลอดกระทง และปล่อยสัตว์ เป็นต้น ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันอัญเชิญเทพเจ้ามีการตั้งโต๊ะและกระถางธูป (ประยงค์ อนันตวงษ์. 2536: 43-44) ซึ่งโรงเจจะตกแต่งสถานที่ ตั้งเครื่องเช่น เป็นอาหารเจพร้อมกับผลไม้ และ โคม 9 ดวง ที่สมมุติเป็นเทพเจ้า 9 องค์ แขนงไว้เป็นแถว แล้วจุดธูปเทียนกราบไหว้กราบไหว้อัญเชิญเทพเจ้าให้เสด็จลงมาจากสวรรค์ และการที่จะทราบว่าเป็นเทพเจ้าได้เสด็จลงมาหรือยังนั้น ใช้วิธีทอดไม้เสี่ยงทายดู โดยทอด 3 ครั้ง ให้มีหยาด 1 อัน คว่า 1 อัน 2 ครั้ง และคว่ำทั้งคู่อีกหนึ่งครั้งจึงใช้ได้ ลักษณะไม้ที่ออกมาจะต้องเรียงลำดับอย่างข้างต้น ถ้าไม่เป็นไปตามลำดับก็ใช้ไม่ได้ และธรรมเนียมการทอดไม้ที่ถือกันมาอย่างเคร่งครัด (ส. พลายน้อย. 2534) การที่จะรู้ได้ว่าเทพเจ้ามาหรือยังนั้นบางทีก็ไม่ต้องทอดไม้ เพราะเทพเจ้าจะลงมาเข้าคนทรงก่อน ทำให้รู้ว่าเทพเจ้าลงมาแล้ว เมื่อเสร็จการเชิญเทพเจ้ากลับโรงพิธี อาหารเจที่นำมาเช่น ไหว้ ได้แก่ วั่นเส้น เห็ดหอม สาหร่ายทะเล และผลไม้ ได้แก่ กล้วยหอม ส้มจีน แอปเปิ้ล ยังมีข้าวสุก และน้ำชา โคมไฟที่จุดไว้ต้องจุดไว้ตลอด 9 วัน ผู้ที่เข้าร่วมกินเจจะต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวล้วน ถือสิด กินเจ อย่างเคร่งครัดละเว้นการปฏิบัติที่ทำให้จิตใจมัวหมอง รักษาใจ วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ สะอาด (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2533) ผู้กินเจจะสวดมนต์ทุกวัน วันละ 3 เวลา หลังการสวดมนต์แต่ละครั้ง ผู้ร่วมกินเจจะเผากระชายเงิน กระชายทอง เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ในวันขึ้น 3 ค่ำ จะเชิญเทพเจ้า 2 องค์ร่วมพิธี องค์แรกเป็นเทพเจ้าซึ่งทำหน้าที่สำรวจผู้มาเกิดชื่อ “ลำเต้าปึกเต้า” อีกองค์ทำหน้าที่สำรวจผู้ตายไปแล้วชื่อ “ปึกเต้า” และมีพิธีโขกุ้น หมายถึง พิธีการเลี้ยงทหาร ทำในวันขึ้น 3 ค่ำ 6 ค่ำ และ 9 ค่ำ หลังเที่ยงคืน (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2536: 94) จะมีพิธีเตรียมอาหารและเหล้าสำหรับเซ่นสังเวศ ในวันขึ้น 4 ค่ำ มีการลอดกระทง ในกระทงมีหมาก พลู บุหรี่ สตางค์ อาหาร และผลไม้ การลอดกระทงถือว่าเป็นการทำบุญให้พี่น้องไป ในวันขึ้น 5 ค่ำ ตอนเช้าจะมีการตั้งรูปยมพบาล ซึ่งทำด้วยกระชายไว้เพื่อเป็นพยาน ตอนบ่ายจะมีการเทกระจาด เสร็จแล้วจะเผารูปยมพบาล วันขึ้น 7 ค่ำ ตอนเช้าจะมีการคัดเลือกคณะกรรมการสำหรับปีต่อไป โดยเลือกจากผู้กินเจที่มีฐานะและหลักฐานมั่นคง วันขึ้น 9 ค่ำ ตอนกลางคืน หรือ วันขึ้น 10 ค่ำ ตอนเช้าในวันเป็นวันสุดท้าย เป็นวันทำพิธีส่งเทพเจ้ากลับ มีพิธีลอดกระทง

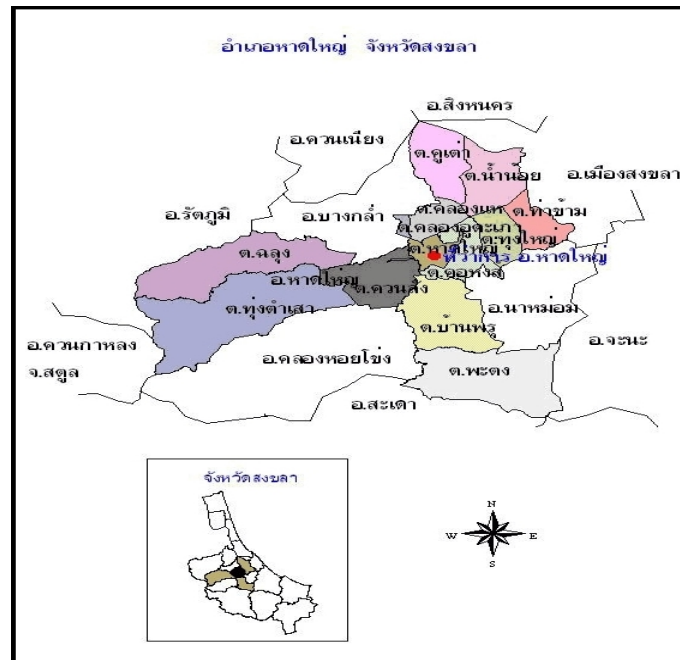
ในกระทงจะมีดอกไม้ รูปเทียน เล็บ ผม การลอยกระทงไปในแม่น้ำเป็นการสะเดาะเคราะห์ ต่อจากนั้นจะเขียนชื่อผู้ร่วมกินเจทั้งหมดแล้วเผาไฟ เชื่อกันว่ารายชื่อในกระทงนั้นจะทราบถึงเทพเจ้า เสร็จแล้วจะมีการสวดมนต์ร่วมกันอีกครั้ง และดับโคมไฟทั้ง 9 ดวง รวมถึงไฟในตะเกียงบนเสาโกเต้ง ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของประเพณีกินเจ ที่จุดไว้ในวันแรก แห่งกระถางรูปไปลอยน้ำก็เป็นอันเสร็จพิธีกินเจ (ชะลอ บุญช่วย, 2532: 49)

ขั้นตอนและพิธีกรรมการกินเจมีความสำคัญตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของการกินเจ ด้วยระยะเวลาและพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนยังคงสืบทอดประเพณีกินเจมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงในยุคปัจจุบันประเพณีกินเจได้กลายมาเป็นงานเทศกาลที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวสามารถสร้างงานและรายได้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่

1.6 บริบทพื้นที่วิจัย

ที่ตั้งและอาณาเขตอำเภอหาดใหญ่

อำเภอหาดใหญ่ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวเมืองจังหวัดสงขลา ระยะทางห่างจากตัวจังหวัด 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 764 ตารางกิโลเมตร หรือ 478,093.92 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟประมาณ 974 กิโลเมตร และทางรถยนต์ (ทางหลวงแผ่นดินสายเพชรเกษม) ประมาณ 993 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับทะเลสาบสงขลา อำเภอเมืองสงขลา ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองสงขลา และอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล และ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสะเดา และอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

ภาพประกอบที่ 1 แผนที่เมืองหาดใหญ่

ที่มา: www.hatyai.com สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2555

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ มีแนวภูเขาทางทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ลาดจากทิศใต้ และทิศตะวันตก ลงไปสู่ทะเลสาบสงขลาทางทิศเหนือ พื้นที่ติดเทือกเขาบรรทัด และเทือกเขาสันกาลาคีรีทางทิศตะวันตกและทิศใต้

ลักษณะภูมิอากาศ

หาดใหญ่ตั้งอยู่ทาง ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นเมืองที่อยู่ใกล้ทะเล อากาศจึงไม่ร้อนจัดไม่หนาวจัด พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขา ป่าไม้ พื้นที่ค่อนข้างลาดต่ำลงทางทิศเหนือที่จดกับทะเลสาบสงขลา ส่วนในบริเวณตัวเมืองและรอบๆพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ ปกติฝนตกน้ำไม่ท่วม นอกจากฝนตกติดต่อกันหลายวันเป็นเหตุให้น้ำจากอำเภอสะเดา ซึ่งไหลผ่านคลองอู่ตะเภา ทำให้เกิดน้ำท่วมในที่ลุ่มต่างๆไป มีสภาพคล้ายคลึงกับอากาศของภาคใต้ทั่วไปที่อยู่ในเขตอากาศแบบมรสุมในเขตร้อน แบ่งฤดูกาลออกเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และ ฤดูแล้ง ฤดูฝนมี 2 ระยะ เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึง เดือนมิถุนายน และ เดือนกันยายน ถึง เดือนธันวาคม และช่วงฝนตก

หนัก จะอยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนธันวาคม มีปริมาณฝนตกในพื้นที่เฉลี่ย 2,093.8 มม. ต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 31.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 23.9 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.6 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี 79.0%

ด้านการเมืองการปกครอง

เทศบาล นครหาดใหญ่ มีประวัติและมีวิวัฒนาการมาอย่างน่าสนใจยิ่ง จากหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่มีชื่อว่าโคกเสม็ดชุน ในปี พ.ศ. 2428 ในพื้นที่ป่ากร้าง มีทั้งหนอง คลอง บึง ประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างๆ กัน บนที่ดอน หรือ โลก ในภาษาถิ่นใต้ และประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเก็บหาของป่าและเกษตรกรรม ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระองค์ได้โปรดฯ ให้กระทรวงคมนาคมประกาศเวนคืนที่ดินในบริเวณหมู่บ้านนี้ ส่วนหนึ่งเพื่อก่อสร้างทางรถไฟผ่านไปยังบ้านป่าดงเบงกา แหลมมาลายู เมื่อมีโครงการก่อสร้างทางรถไฟขึ้นมาแล้ว จึงได้มีประชาชนจากต่างถิ่นอพยพเข้ามาจับจองก่อสร้างทางรถไฟและประกอบอาชีพ อื่นๆ ซึ่งต่อมาผู้รับเหมาก่อสร้างทางรถไฟรายหนึ่งเห็นความสำคัญของพื้นที่ที่ก่อสร้างเป็นชุมทางรถไฟ จึงได้จับจองที่ดินไว้เป็นจำนวนมาก และชักชวนชาวบ้านให้ร่วมกันหักล้างพงเพื่อสร้างเป็นชุมชนเมืองขึ้นมา และทางราชการก็ได้เข้าไปจัดให้มีหน่วยงานขึ้นในชุมชนนั้นเพื่อให้บริการและ อำนวยความสะดวกในสิ่งที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน รวมทั้งความต้องการพัฒนาและบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ก่อนจะยกฐานะท้องถิ่น ต่อมาทางราชการได้ประกาศจัดตั้งขึ้นเป็นสุขาภิบาลหาดใหญ่ ตามประกาศใช้พระราชบัญญัติสุขาภิบาล เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2471 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2471 ต่อมาสุขาภิบาลหาดใหญ่ได้เจริญขึ้นตามลำดับ จำนวนประชากรหนาแน่นขึ้น และ กิจการค้าเจริญก้าวหน้า กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น เทศบาล ตามลำดับดังนี้

เทศบาลตำบล ได้ยกฐานะตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีสภาพเป็นสุขาภิบาลหาดใหญ่ ขึ้นเป็นเทศบาลตำบลหาดใหญ่ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2478 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2478

เทศบาลเมือง ได้ยกฐานะเทศบาลตำบลหาดใหญ่ ขึ้นเป็นเทศบาลเมืองหาดใหญ่ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2492 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2492 ต่อมาท้องถิ่นในเทศบาลได้เจริญขึ้น มีประชากรอยู่หนาแน่น เพื่อประโยชน์ในการบริการและทำนุบำรุงท้องถิ่น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่จากเนื้อที่เดิม 5 ตารางกิโลเมตร เป็นเนื้อที่ 8 ตารางกิโลเมตร ได้ประกาศในพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2504 และ

ขยายเนื้อที่จาก 8 ตารางกิโลเมตร เป็น 21 ตารางกิโลเมตร เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2520 ตามพระราชกิจจานุเบกษา (ข้อมูลปี 2550)

เทศบาลนคร ได้ยกฐานะเทศบาลเมืองหาดใหญ่ ขึ้นเป็นเทศบาลนครหาดใหญ่ตามพระราชกฤษฎีกา เล่ม 112 ตอนที่ 40 ก. ลงวันที่ 24 กันยายน 2538 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 25 กันยายน 2538

กว่าจะมาเป็นเมืองหาดใหญ่

ปัจจุบันหาดใหญ่เป็นอำเภอที่ชาวไทยและชาวต่างประเทศรู้จักกันเป็นอย่างดีในฐานะศูนย์กลางของความเจริญทางเศรษฐกิจ คมนาคม การบริการ และสถานบันเทิงรื่นรมย์ในยามราตรี แต่หากมองกลับไปที่ประวัติของเมืองนี้ก็พบว่ามีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อยเช่นกัน

ที่มาของชื่อหาดใหญ่สันนิษฐานกันไว้เป็น 3 กระแส คือ ตั้งมาจากลักษณะของหาดทรายขนาดใหญ่ริมคลองอู่ตะเภา ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าอำเภอหาดใหญ่ในปัจจุบัน ขณะที่อีกกระแสหนึ่ง คือ มาจากชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง คือ ต้นมะหาดซึ่งมีขนาดใหญ่ แต่คนได้จะเรียกสั้นๆ ว่า “หาดใหญ่” และอีกกระแสหนึ่งคือ มาจากคำว่าบ้านหาดใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ที่ริมคลองเคยดานทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสถานีรถไฟหาดใหญ่ บริเวณด้านหลังของโรงแรมฟลอริดาปัจจุบัน เดิมพื้นที่หาดใหญ่มีชื่อเรียกว่า “อำเภอฝ่ายเหนือ” ซึ่งการปรากฏตัวของหาดใหญ่นั้นไม่เคยมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน เป็นเพียงกลุ่มบ้าน สถานที่แลกเปลี่ยนสินค้า ตลาดท่าเรือ อำเภอฝ่ายเหนือเป็นอำเภอหนึ่งของสงขลา ในอดีตสงขลาเป็นชุมชนเมืองใหญ่บนลุ่มแม่น้ำทะเลสาบสงขลามีความสัมพันธ์ทางการค้า การพบปะกับเมืองอื่นที่ใกล้เคียงกัน เช่น เมืองพัทลุง เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองท่าฝั่งอ่าวไทย ทำให้เป็นเส้นทางการเดินเรือที่มีการติดต่อกับชาวต่างชาติ ในลักษณะที่เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นคู่ค้าต่อกัน และยังเป็นเมืองต่อเรือที่สำคัญ (วงเดือน ภาณุวัฒนากุล, 2552: 50)

มลิวรรณ รักษ์วงศ์ (2543) เสนอว่า ชื่อเมือง “หาดใหญ่” น่าจะมีที่มาจากเหตุผลข้อใดข้อหนึ่งระหว่าง ประการแรก คำว่าหาดใหญ่มาจากคำว่าหาดทรายขนาดใหญ่บริเวณชายคลองอู่ตะเภาไม่ไกลจากที่ว่าอำเภอหาดใหญ่ในปัจจุบัน ชาวบ้านใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและเป็นตลาดนัดเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ดังนั้นจึงเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่า “หาดใหญ่”ตามหาดทรายใหญ่ริมคลองอู่ตะเภาตัวเอง ประการที่สอง คำว่า “หาดใหญ่” มาจากพื้นที่ดังกล่าวมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ชื่อ ต้นมะหาดขุ่น ซึ่งชาวบ้านมักใช้เป็นที่หลบแดดและที่พักอาศัย ซึ่งชาวบ้านเรียกต้นไม้ชนิดนี้ตามการออกเสียงของคนภาคใต้ว่า “หาดใหญ่”

เฉลิม สุขเวช (2534) อธิบายถึงที่มาของคำว่า อำเภอฝ้ายเหนือ หรืออำเภอเหนือไว้ อย่างน่าสนใจว่า มีคำพื้นเมืองของสงขลาอยู่คำหนึ่ง คือ “ชาวเหนือ” ซึ่งไม่ได้หมายความถึงคนที่อยู่ทางเหนือขอประเทศไทย หรือ คนที่อยู่ทางทิศเหนือของอะไรทั้งสิ้น แต่ใช้เรียกคนที่อยู่ตามป่าเขา หมายถึงที่สูงหรือตามต้นน้ำลำธาร โดยชาวสงขลาจะใช้เรียกคนที่อยู่ใน อำเภอสะบ้าย้อย จะนะ เทพา นาทวี หาดใหญ่ ว่า “ชาวเหนือ” อยู่อาศัยจึงเป็น “เหนือ” ไปด้วย ด้วยเหตุนี้เองเมื่อครั้งที่ หาดใหญ่เต็มไปด้วยป่าดงพงไพร จึงได้ชื่อว่า “อำเภอเหนือ” สงขลามีคำซึ่งคล้ายและคู่กับคำว่า “ชาวเหนือ” คือ “ชาวบก” ชาวสงขลาเรียกคนที่อยู่ในที่ต่ำหรือใกล้ทะเล เช่น ชาวสติงพระ ชาวระโนดว่า “ชาวบก” ที่สำคัญ “ชาวเหนือ” และ “ชาวบก” หมายถึงคนที่อยู่ห่างไกลความเจริญนั่นเอง

หากยึดเอาเกณฑ์ของคำนิยามท้องถิ่นที่น่าจะกล่าวได้ว่า ในเวลานั้นหาดใหญ่ยังเป็นพื้นที่ซึ่งห่างไกลความเจริญ โดยเมื่อวัดจากศูนย์กลางความเจริญในท้องถิ่นตอนนั้นคือเมืองสงขลาซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการมณฑลเทศาภิบาลนั่นเอง

ชื่อรวมของบ้านหาดใหญ่และหมู่บ้านโคกเสม็ดชุน ซึ่งหมู่บ้านโคกเสม็ดชุนนี้เดิมเป็นเนินสูงมีผู้อาศัยอยู่เบาบางการคมนาคม ไม่สะดวกและมีป่าต้นเสม็ดชุนอยู่มากมาย เมื่อทางราชการได้ตัดทางรถไฟมาถึงหมู่บ้านซึ่งมีประชาชนอพยพมาตั้งหลักแหล่ง ทำมาหากินอยู่มากขึ้น สมัยนั้นสถานีรถไฟตั้งอยู่ที่สถานีอุตะเกา (อยู่ด้านเหนือของสถานีชุมทางหาดใหญ่ ปัจจุบันเป็นเพียงที่หยุดรถไฟ) เนื่องจากสถานีอุตะเกาเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมบ่อย ทางการรถไฟจึงได้ย้ายสถานีเสียใหม่ไปอยู่ที่สถานีชุมทางหาดใหญ่ในปัจจุบัน เพราะเป็นที่เหมาะสมกว่าและเป็นเนินสูงน้ำท่วมไม่ถึง ประชาชนได้ทยอยติดตามกันไปสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณนั้นเอง ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่ากิจการรถไฟมีผลต่อการขยายขยายและความเจริญก้าวหน้าของ อำเภอหาดใหญ่ตลอดมา

ต่อมาได้มีผู้เห็นการณ์ไกลว่าบริเวณสถานีรถไฟหาดใหญ่แห่งนี้ต่อไปภายหน้าจะต้องเจริญก้าวหน้า อย่างแน่นอน จึงได้มีการจับจองซื้อที่ดินแปลงใหญ่จากรัฐเป็นจำนวนมาก บุคคลที่ได้ครอบครองที่ดินป่าเสม็ดชุนนี้ เช่น นายเจียซีกี (ต่อมาได้รับพระราชทินนามเป็นขุนนิพัทธจินนคร) คุณพระเสน่หามนตรี นายชีกิมหยง พระยารรตกระวิสุนทร ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้วทั้งหมด นับว่าทั้ง 4 ท่านนี้เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่หาดใหญ่อย่างแท้จริง คือได้ตัดถนนสร้างอาคารบ้านเรือนให้ราษฎร เช่น ตัดที่ดินแบ่งขาย ตัดถนนสายใหม่

สถานที่อันเป็นหลักฐานชี้ชัดที่สำคัญที่สุดคือ ท่าหาดใหญ่ ซึ่งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ปัจจุบัน หรืออยู่ด้านทิศใต้ของสะพานอุตะเกา (เหนือหน้า) ที่ทำดังกล่าวยังปรากฏร่องรอยทางเดินขึ้นลงของผู้คนที่สัญจรไปมา มีลักษณะที่ลาดเอียงเดินได้สะดวก ไม่เป็นดิ่งชันอย่างอื่น ๆ แต่หาดทรายใหญ่ที่กล่าวถึงไม่มีให้เห็นแล้ว มีผู้บอกเล่าว่าเมื่อ 70-80 ปีที่แล้วมีชายหาดอยู่จริงแต่ต่อมามีการดูดเอาทรายในคลองกันมากจนทำให้หาด ทรายใหญ่หายไป

รวมทั้งทรายในคลองส่วนอื่นๆ ก็ถูกดูดเอาไปจนหมดสิ้น ทั้งไว้แต่การพังทลายของชายฝั่งคลอง ขณะ น้ำเสียและสิ่งปฏิกูลให้เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ (ศรีสุพร ช่วงสกุล, 2550)

สถานที่อันเป็นที่พักของคนเดินทางและผู้มาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า คือ ศาลาลุงทอง ปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งคลองด้านตะวันตกหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ท่าตก ด้านฝั่งตะวันออกเป็นตลาดหรือที่เป็นตลาดหาคีใหญ่เดิม ซึ่งเคยเป็นแหล่งค้าขายที่สำคัญ อาคารบ้านเรือนห้องแถวร้านค้าทั้งหลายก็ยังคงมีลักษณะดั้งเดิมปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ริมถนนในตลาดมีต้นมะเฟืองปลูกเรียงรายตลอดแนวสองฟากถนน ทุกวันนี้ต้นมะเฟืองดังกล่าวก็ยังคงมีให้เห็นอยู่หลายต้น (ถนนราษฎร์เสรี) ถัดจากตลาดหาคีใหญ่มีถนนเชื่อมต่อไปยังถนนสงขลา-ไทรบุรีออกที่บ้านคลองหวะ ถนนเส้นนี้ทางการให้ปลูกต้นประดู่สองข้างทางและกำหนดให้ราษฎรช่วยกันดูแลรับผิดชอบ ผู้ใดเพิกเฉยจะถูกโทษ ถ้าสังเกตดีๆ ปัจจุบันยังมีต้นประดู่เหลืออยู่บ้าง ถ้านับมาแต่สุดถนนสากรมงคล ประดู่ที่ถูกโค่นหลังสุดอยู่บริเวณใกล้สะพานรถไฟอุตะเกา ถัดมายังมีอยู่ที่กุโบร์หน้าโรงน้ำแข็ง และที่เกือบสุดถนนพลพิชัย บ้านเรือนดั้งเดิมที่ตลาดหาคีใหญ่ส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้เสาเรือนส่วนใหญ่มักจะทำด้วยไม้มะหาด ซึ่งชี้ให้เห็นว่าบริเวณที่เรียกว่าหาคีใหญ่มีต้นมะหาดเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจเส้นทางค้าทางน้ำ พบว่าชาวบ้านที่ลงไปหาปลาในคลองอุตะเกามักจะพบ เครื่องถ้วยชามในคลองบ่อยๆ อย่างที่บ้านบางศาลาได้พบเครื่องถ้วยชามจำนวนมาก ที่บ้านท่าโพธิ์พบถ้วยชามและ เงินตราเป็นเหรียญดีบุกเป็นเงินตราที่เมืองสงขลาทำขึ้นใช้เอง (พิชัย ศรีใส, 2549)

ภาพประกอบที่ 3 อำเภอฝายเหนือหรือหาคีใหญ่ในอดีต

ที่มา: www.hatyai.com สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2555

เกี่ยวกับอำเภอฝายเหนือ มีหลักฐานปรากฏในเอกสารรัชกาลที่ 5 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ในรายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ลงวันที่ 4 ตุลาคม ร.ศ. 117 ตอนหนึ่งว่า “อำเภอฝายเหนือต่อแดนเมืองไทรบุรี เมืองปลิศ เดิมพระอนันตสมบัติ (อม) เป็นนายอำเภอภายหลังเปลี่ยนนายโชติมหาดเล็ก ต.จ.บุตรหลวงอุดมภักดี (พัน) เป็นนายอำเภอ ตั้งที่ว่าการที่ทำหาคใหญ่” ในรายงานฉบับเดียวกันนี้ได้กล่าวถึงนายอำเภอฝายเหนือเพิ่มเติมว่า อำเภอนี้ตั้งขึ้นในปี ร.ศ. 115 มีกำนัน 13 คน ผู้ใหญ่บ้าน 178 คน หมู่บ้าน 178 หมู่บ้าน ครัวเรือนทั้งหมด 7,465 ครัวเรือน ราษฎรทั้งหมด 24,033 คน เป็นชาย 14,278 คน หญิง 9,755 คน (พิชัย ศรีใส. 2549)

จากลักษณะดังกล่าว ศรีสุพร ช่วงสกุล (2550: 31-32) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าว่ากันแล้ว ตัวเมืองสงขลานั้นจะมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างสูง แต่แท้จริงแล้วในปัจจุบันมีคำกล่าวที่ว่า “จังหวัดสงขลาสงขลาความเป็นศูนย์กลางทางการปกครองตั้งอยู่ในอำเภอเมือง” ซึ่งเรียกกันว่า “เมืองสงขลา” ส่วนความเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจนั้นอยู่ในเขตอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “เมืองหาดใหญ่” นอกจากหาดใหญ่จะเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ และยังเป็นเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความทันสมัยต่างๆ ที่เข้ามาในพื้นที่หาดใหญ่ ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยการคมนาคม ขนส่งทางบกและทางรถไฟที่สร้างขึ้น ทำให้การขนส่ง การติดต่อซื้อขาย ขณะเดียวกันในช่วงเวลานั้นแร่ดีบุกกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ทำให้ผู้คนทั้งคนพื้นถิ่น และคนจีนแต่ละพื้นที่หันมาให้ความสนใจกับพื้นที่หาดใหญ่มากยิ่งขึ้น

หาดใหญ่ในอดีตนั้นมีชุมชนต่างๆตั้งอยู่กระจัดกระจายมากมายหลายชุมชน ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับคลองอู่ตะเภา เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตมีความผูกพันและพึ่งพาอาศัยแม่น้ำลำคลองเพื่อการบริโภค อุปโภค หรือแม้แต่การเดินทางติดต่อซื้อขายสินค้าระหว่างกัน ซึ่งงานของ ศรีสุพร ช่วงสกุล (2550: 3) ได้อธิบายลักษณะชุมชนเมืองหาดใหญ่ในอดีตไว้ว่า ชุมชนเหล่านี้มีการติดต่อไปมาหาสู่กันและภายใต้กิจกรรมทางการค้า โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งบริเวณริมฝั่งคลองอู่ตะเภา จุดเริ่มต้นที่นับได้ว่าก่อให้เกิดการรวมตัวของชุมชนต่างๆ เข้ามาเป็นเมืองหาดใหญ่ในเวลาต่อมานั้น เริ่มเมื่อตั้งที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ ณ บริเวณริมคลองอู่ตะเภา ใน พ.ศ.2349 ซึ่งบริเวณแห่งนี้เป็นจุดนัดพบ “ตลาดนัด” ของบรรดาพ่อค้า แม่ค้า จากพื้นที่ใกล้เคียงและที่มาจากเมืองสงขลา ที่มีมาช้านาน เพราะเป็นหนึ่งในเส้นทางการค้าระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองไทรบุรี โดยผ่านทางคลองอู่ตะเภา พื้นที่แห่งนี้จึงมีทั้งคนพื้นเมืองและคนต่างถิ่นเข้ามาตั้งหลักแหล่ง ซึ่งคลองอู่ตะเภาเปรียบเหมือนสายน้ำแห่งชีวิตที่คนในพื้นที่หาดใหญ่ต่างมีชีวิตที่ผูกโยงกับสายน้ำแห่งนี้อย่างแน่นอน

ภาพประกอบที่ 4 คลองอู่ตะเภาในอดีต
ที่มา: www.hatyai.com สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2555

สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพของพื้นที่ขนาดใหญ่และเรื่องราวการใช้ชีวิตของผู้คนที่ผูกโยงกับสายน้ำ คือคำบอกเล่าของคุณลุงชูชาติ เตงเทศ ได้เล่าให้ฟังถึงการใช้ชีวิตของผู้คนในอดีตที่มีสายน้ำคลองอู่ตะเภาเป็นเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิต ทั้งการสัญจรไปมา การค้าขายโดยใช้เรือ และยังเป็นแหล่งทำกิน พื้นที่ขนาดใหญ่มีสายน้ำหลายสายที่ตัดผ่าน เช่น คลองวาด คลองเคย คลองเรียน และคลองอู่ตะเภา แต่คลองอู่ตะเภาเป็นแม่น้ำสายหลักที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีต เป็นสายน้ำจืดที่เมื่อก่อนคนขนาดใหญ่ใช้เพื่อทำการค้า การเดินทาง และอุปโภค บริโภค

ในปี พ.ศ. 2405 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนติดต่อระหว่าง สงขลา-ไทรบุรี ข้ามคาบสมุทรมลายูเป็นสายแรก ซึ่งมีผลทำให้สงขลากลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางการติดต่อทางบกบริเวณกลางของคาบสมุทรมลายู ซึ่งมีผลกระทบต่อขนาดใหญ่ด้วย กล่าวคือ ใหญ่เริ่มกลายเป็นชุมชนในการติดต่อตามเส้นทางดังกล่าว ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในรัชกาลที่ 5 กล่าวถึงตอนพระราชดำเนินกลับจากอินเดียผ่านทางเมืองไทรบุรีมาออกเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2415 ว่า “ณ วันจันทร์ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 5 เวลาบ่ายแล้ว เสด็จขึ้นทรงม้าพระที่นั่งมาตามระยะทางชลมารค เวลาเช้า 5 โมงเศษถึงพลับพลาที่ประทับร้อน เข้าในเมืองสงขลา เวลาบ่าย 5 โมงเศษ ถึงพลับพลาที่ประทับแรมหาดทรายใหญ่ รุ่งขึ้น ณ วันอังคารขึ้น 3 ค่ำ เดือน 5 เวลา 2 โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินจากที่ประทับแรมหาดทรายใหญ่ ทรงเรือพระที่นั่งแก้วมาตามทางชลมารคเวลาเที่ยงถึงพลับพลาที่ประทับร้อนเกาะยอ”

ถนนระหว่างสงขลา-หาดใหญ่. ROADWAY BETWEEN SONGKHLA AND HAAD YAI.

ภาพประกอบที่ 5 ถนนติดต่อระหว่าง สงขลา-ไทรบุรี สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่มา: www.hatyai.com สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2555

หลังสร้างถนนสายสงขลา-ไทรบุรีแล้ว ถนนสายนี้ได้รับการปรับปรุงใหม่มีการสร้างสะพานข้ามคลองตลอดสายในปี พ.ศ. 2433 หลังจากนั้นเพียงอีก 5-6 ปี ก็มีการปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2439 ได้จัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้นมา มีการแบ่งแขวงขึ้นเมืองสงขลาเป็น 5 อำเภอ คือ อำเภอกกลางเมือง ปะทำ ฝ่ายเหนือ จะนะ และเทพา

หากพิจารณาจากเอกสารในทางการปกครอง หาดใหญ่ มีฐานะเป็นแขวงเมืองสงขลา ก่อนจะเป็นอำเภอฝ่ายเหนือ หาดใหญ่ อยู่ในการปกครองที่เรียกชื่อตามตำแหน่งของผู้มาปกครอง เท่าที่ทราบเป็นตำแหน่งหลวงรักษาพลสยาม ต่อมาเมื่อเขตปกครองเป็นทางการ ในปี พ.ศ. 2439 เรียก อำเภอฝ่ายเหนือ ตั้งที่ว่าการอำเภอที่ ท่าหาดใหญ่ และในที่สุดเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหาดใหญ่ ในปี พ.ศ. 2460 (ศุภการ ศิริไพศาล, 2550: 62)

จากข้อมูลทางการข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าชื่อหาดใหญ่ ถูกเรียกขานกันมาก่อน ปี พ.ศ. 2381 หรือ 160 กว่าปีที่แล้ว และเป็นชื่อเรียกที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสภาพธรรมชาติที่มีหาดทรายใหญ่ ผุดอยู่ริมท่าหาดใหญ่สองฝั่งคลอง และที่ริมท่าหาดใหญ่นั้นเองมีการยืนยันว่ามีต้นมะหาดขนาดใหญ่ด้านฝั่งตะวันตก (บริเวณใกล้ศาลาลุงทอง) อันเป็นเป้าหมายสำหรับผู้เดินทางเพื่อหยุดพัก และเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้า ข้อมูลจากคำบอกเล่าบุคคลชี้ให้เห็นว่าตลอดสองฝั่งคลองอุตะเถาะจะมีท่าต่างๆ มากมายหลายท่าแต่ละท่าจะใช้ชื่อต้นไม้เป็นที่มาของชื่อท่าน้ำเกือบทั้งหมด เช่น ท่าไทร ท่าแซ (ต้นแซะ) ท่ามันตัน เป็นต้น

ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ชัดว่าเมืองหาดใหญ่เติบโตมาจากท่าค้าขายทางน้ำบนเส้นข้ามคามสมุทรในกลุ่มน้ำอุตะเกา และชื่อหาดใหญ่เป็นที่รู้จักกันมานาน ของผู้คนในพื้นที่ พ่อค้า แม่ค้า และ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ชื่อหาดใหญ่ มีที่มาอย่างหลากหลายตามสภาพที่ธรรมชาติได้สรรค์สร้างไว้อย่างกรณีหาดทรายใหญ่ กรณีดินมะหาดใหญ่ริมคลองที่ทำหาดใหญ่ และกรณีบ้านหาดใหญ่ตามการกำหนดการปกครอง จากการเป็นชื่อที่เรียกขานกันมานาน คนรุ่นต่อมาได้พร้อมใจกันสร้างสรรค์บ้านเมืองให้เติบโตใหญ่และขนานนาม “ หาดใหญ่ ” เป็นชื่อเมืองมาจนถึงปัจจุบันนี้

พื้นที่หาดใหญ่กับชาวไทยเชื้อสายจีน

คนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่นั้นมีความหลากหลาย ทั้งในเรื่องของภาษา ศาสนา ลักษณะอาชีพ และถิ่นฐานเดิมที่ย้ายมา ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มเป็นกรรมกรเข้ามาขายแรงงาน บางกลุ่มย้ายถิ่นฐานมาจากกรุงเทพฯ และบางกลุ่มก็ย้ายเข้ามาจากจังหวัดต่างๆของประเทศไทย แล้วเข้ามาปักหลักที่พื้นที่หาดใหญ่ จะเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานยังประเทศไทย เพื่อตั้งหลักแหล่งและสร้างเนื้อสร้างตัว ซึ่งคนทั่วไปมักจะมองว่าคนจีนอยู่ที่ไหนก็มักจะสร้างความเจริญให้กับที่นั้น ซึ่งอาจจะรวมถึงความเจริญของพื้นที่หาดใหญ่ที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน

สำหรับที่มาที่ไปในอดีตของคนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ต่างมีแหล่งที่มาที่ไปที่แตกต่างกันออกไป โดยกวาดล ทรงประเสริฐ (2535 : 71) ได้กล่าวถึงคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยในการบุกเบิกพื้นที่ทำกิน กรณีนี้ทำให้ชาวจีนที่เคยทำสวนยางขนาดเล็กหรือลูกจ้างสวนยางในหัวเมืองมาลาญ ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกสร้างสวนยางพาราตามสองฟากสองฝั่งเส้นทางรถไฟสายใต้ ในเขตจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สงขลา โดยเฉพาะชาวจีนฮกจิ๋ว (Hokchiu) ซึ่งเคยเป็นลูกจ้างทำสวนยางพาราในรัฐเปรักของมาลาญ ก็ได้อพยพแรงงานและครอบครัวเข้ามาจับจองที่ดินบริเวณสองข้างทางรถไฟ

นอกจากนี้ สุทธิวงศ์ พงไพบูรณ์ และคณะ (2540: 83) ได้กล่าวถึงที่มาที่ไปของคนไทยเชื้อสายจีน ที่นโยบายทางการเมืองของรัฐมีส่วนทำให้คนจีน ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามายังแผ่นดินไทยนั่นคือ นโยบายการทำเหมืองแร่ เนื่องจากภาคใต้ของประเทศไทยได้ตั้งอยู่ในแนวสายแร่ดีบุกสายใหญ่ที่สุดของโลก จนแร่ดีบุกเป็นสินค้าผูกขาดของหลวง และคนจีน ได้ย้ายถิ่นฐานมาเพื่อแสวงหาโภคทรัพย์จากแร่ดีบุก กิจการเหมืองแร่ดีบุกทุกชั้นตอนตกอยู่ในมือของคนจีน ทั้งการเป็นเจ้าของเหมืองแร่ ผู้ควบคุมดูแลกรรมกร การดำเนินงานในการสำรวจหาแหล่งแร่ และการทำธุรกิจ

การค้าแร่ดีบุก สิ่งเหล่านี้ล้วนต้องการกำลังคนและแรงงาน ซึ่งต้องอาศัยคนจีนอพยพเพิ่มขึ้นตามความจำเป็นในการพัฒนากิจการแร่ จึงมีการชักชวนชาวจีนต่อกันจากเพื่อนและญาติพี่น้อง คนจีนที่เป็นกรรมกรเหมืองแร่ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนที่มาจากมาลายู

นอกจากนโยบายด้านการเมือง ในด้านเศรษฐกิจ ดูเหมือนว่ารัฐได้เลือกพื้นที่หาดใหญ่ในการนำหาดใหญ่ไปสู่ความเป็นพื้นที่เมืองและไปสู่พื้นที่เศรษฐกิจของภาคใต้ ซึ่งศุภการ สิริไพศาล (2550: 84-85) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับการเติบโตของพื้นที่เมืองหาดใหญ่ไปสู่ความทันสมัยว่า ภายหลังจากประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2504 หาดใหญ่เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา ตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมโลก โดยรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยว หาดใหญ่ได้ถูกกำหนดให้เป็นเมืองแห่งศูนย์กลางการค้า เป็นที่ตั้งศูนย์กลางธุรกิจข้ามชาติ คือ ยางพารา โรงแรมทันสมัยขนาดใหญ่ถูกสร้างขึ้นรองรับกับการขยายตัวของเมือง จนกระทั่งถึงปัจจุบันหาดใหญ่ได้กลายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวที่ตนเอง และในบางครั้งรัฐเองได้หยิบยกวิถีปฏิบัติทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในพื้นที่เมือง

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าคนจีนที่เข้ามาพื้นที่หาดใหญ่เกิดจากส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐ การเกิดขึ้นของเส้นทางคมนาคมสายใหม่ คือ ทางรถไฟ ได้นำพาความเจริญสู่พื้นที่ รวมถึงผู้คน วัฒนธรรม การค้า และได้พัฒนาความเจริญมาถึงยุคปัจจุบัน

2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาในช่วงแรกๆ มักจะกล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีการวิพากษ์ทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะในประเด็น นโยบายการท่องเที่ยวที่มีการหยิบยก ผลักดัน ให้วัฒนธรรมไทยกลายเป็นสินค้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขประเพณี งานแสดง งานฉลอง ศิลปะหรือแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อให้ถูกใจนักท่องเที่ยว โดยไม่สนว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะพรากเอาวัฒนธรรมออกไปจากชีวิตหรือไม่ ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538: 78) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจอมปลอมของนักท่องเที่ยวย่อมขาดจิตวิญญาณของตนเอง และย่อมไม่มีพลังที่จะจรรโลงสังคมทางใดทางหนึ่งนอกจากเปิดโอกาสให้คนแก่เพียงหยิบมือหนึ่งได้โกยเงินจากนักท่องเที่ยวเท่านั้น

งานศึกษาเรื่อง ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟอีสาน: บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชายโสธรไม่ใช่ชายโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ งานชิ้นนี้ได้มุ่งหาคำตอบว่าการท่องเที่ยวให้ผลประโยชน์ใดกับวัฒนธรรมบ้าง แต่ต้องการชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัจจัยต่างๆ รวมทั้งการท่องเที่ยวด้วยที่เป็น

ผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์หนึ่งต้องเปลี่ยนแปลงไป ย่อมทำให้เครื่องมือของระบบความสัมพันธ์ หรือวัฒนธรรมส่วนที่เป็นรูปธรรมต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย งานชิ้นนี้มุ่งให้เห็นถึงความสอดคล้องด้วยกันระหว่างวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมได้แปรเปลี่ยนให้กับโครงสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดขึ้น เช่น ระหว่างการจัดงานบุญบั้งไฟแบบใหม่กับโครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในเมืองยโสธร ประกอบด้วย 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ชาวคุ้มเป็นคนเชื้อสายลาว มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติต่อกัน ในงานบุญบั้งไฟถือเป็นโอกาสที่ชาวคุ้มจะเข้าถึงทรัพยากร

กลุ่มที่ 2 ชาวตลาดเป็นกลุ่มคนจีนที่มีฐานะและเริ่มมีบทบาททางการเมืองท้องถิ่น ซึ่งต้องการการสนับสนุนจากชาวคุ้ม

กลุ่มที่ 3 กลุ่มชนชั้นจารีต คือกลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากตระกูลเดิม อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่สืบทอดอุดมการณ์เก่าซึ่งเคยแพร่หลายในหมู่ประชาชนภาคอีสาน ได้แก่พวกเจ้าเข้าผี

กลุ่มที่ 4 ข้าราชการ พวกแรกเป็นข้าราชการ อีกพวกคือเป็นอดีตข้าราชการที่รู้สึกว่าตนเองสูญเสียบทบาทให้กับนายทุนหรือนักธุรกิจ ทำให้มีการวิจารณ์บุญบั้งไฟในทางที่ไม่พอใจ ในส่วนของราชการปัจจุบันกลับให้ความสำคัญกับงานบุญบั้งไฟ เพื่อส่งเสริมและรองรับการท่องเที่ยวและนี่เองทำให้บุญบั้งไฟกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งตามมา แม้ว่างานบุญบั้งไฟทำให้กลุ่มคุ้มมีความภาคภูมิใจในประเพณีของตนเอง ขณะเดียวกันก็แสดงความไม่พอใจในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของงานบุญบั้งไฟที่จัดขึ้นโดยผู้ว่าราชการ

ดังนั้นสถานภาพความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ที่แวดล้อมงานบุญบั้งไฟ นักท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้บุญบั้งไฟกลายเป็นเวทีทุกกลุ่มที่เข้ามาเล่น และขยายวงกว้างออกไปกลายเป็นเวทีการแสดงที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย

สมหมาย ชินนาค (2541) เรื่องอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนด้านการผลิตซ้ำ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ ทัศนศึกษา พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำ ของชาวไทย-กวยเฉียงซ่าง ได้ศึกษาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ ก่อให้เกิดการผลิตชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำ พบว่า การรื้อฟื้นพิธีกรรมที่สูญหายไปแล้วนำเอาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมาเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยว เช่น พิธีผีปะกำ หนึ่งในรูปแบบโชว์ของการแสดงของซ่างสุรินทร์ จัดได้ว่าเป็นประเพณีที่ก่อให้เกิดการผลิตใหม่ของระบบความเชื่อของผีปะกำด้วยเช่นกัน แม้ว่าการผลิตใหม่เพื่อรองรับใช้วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในแง่ของขั้นตอนก่อนการแสดงทุกครั้งจะต้องมีพิธีกรรม เช่น การเซ่นไหว้ผีปะกำก่อน และพิธีกรรมก็ถูกจัดให้เป็นการแสดงอีกชุดหนึ่งด้วย ศาลปะกำจะถูกนำมาสร้างให้สวยงามเพื่อใช้ในงานนี้โดยเฉพาะผู้ประกอบพิธีกรรมและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะแต่งชุดด้วยชุดที่เตรียมไว้ให้ ความ

ยิ่งใหญ่ถึงการของพิธีศพเก่า ในวัฒนธรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนผ่านงานแสดงของช่าง แม้ว่าเนื้อหาจะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในพิธีศพเก่าของชาวทวายเท่าใดนัก แต่อย่างน้อยก็พอเป็นหลักประกันได้ว่า ทรายเก่าที่ยังมีการแสดงของช่างทรายนั้นก็ยังคงพบพิธีศพเก่าอยู่เช่นเดียวกัน เป็นการตอกย้ำความเชื่อนี้ว่าจะไม่มีวันสูญหาย ในแง่การท่องเที่ยวในแง่หนึ่งนั้นได้ทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อเรื่องศพเก่าอีกส่วนหนึ่งด้วย

งานศึกษาของชนิดา ชิตบัณฑิต (2543) ได้นำกรอบการศึกษาประเพณีประติมากรรมมาใช้เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์เกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงโยธยาอดีตของสังคมไทย รวมทั้งการทำงานและหน้าที่ของการท่องเที่ยวประเภทนี้ผ่านกรณีศึกษา 2 กรณี คือ งานวิถีไท: ภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งตนเอง และงานสงกรานต์วัดโพธิ์ท่าเตียน โดยเฉพาะงานศึกษางานวิถีไท: ภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งตนเอง พบว่างานวิถีไทเป็นงานประเพณีประติมากรรมที่เกิดขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์และทำหน้าที่เฉพาะในสังคมสมัยใหม่ของคนกลุ่มหนึ่งและถูกนำมาใช้เป็นเวทีในการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อการปรับตัว ในกระแสทุนนิยม บริโภคนิยม โลกาภิวัตน์ของชาวบ้าน ด้วยการขายสินค้าที่สร้างจุดต่าง ด้วยการนำเอาภูมิปัญญามาเป็นมูลค่าเพิ่มในระบบทุนนิยมเป็นเวทีที่ตอบสนองความต้องการแปลกใหม่ โยธยาอดีตและการเยียวยาอาการคิดถึงบ้านของผู้เข้าชมงานจำนวนหนึ่ง การเกิดขึ้นของประเพณีประติมากรรมแบบงานวิถีไทที่สร้างสายสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดูเหมือนเป็นหลักประกันความสุขชั่วคราวในการบริโภคอดีตอันสงบสุขไม่รุ่มรวย และผู้คนมีน้ำใจ จึงถูกนำมาใช้แก้ปัญหา เยียวยาจิตใจ ของคนจำนวนหนึ่งที่ต้องการเสพยาอดีตและความเป็นชุมชน/ชนบท เพื่อเยียวยาตัวเองจากอาการป่วยไข้ในโลกสมัยใหม่

งานศึกษาของปราโมทย์ ภัคศิรินทร์ (2548) พบว่าในการประติมากรรม งานเทศกาลมหรหรรษ์ผ้าตีนจกแม่แจ่ม ได้แสดงถึงการกระทำที่ดึงผ้าตีนจกออกจากบริบทความสัมพันธ์ทางสังคม-วัฒนธรรมของชาวบ้านแม้จะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง แต่ก็ถูกจัดระเบียบและกรอบสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายให้อำนาจรัฐส่วนกลางมีความเข้มข้นมากขึ้น ในการนี้งานเทศกาลฯ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีจึงเป็นการตอกย้ำลีลาของชุมชนต่างๆ เกี่ยวกับความเป็นสมาชิกในการปกครองของชาติด้วย ขณะทำงานจุลกลินแม้จะพยายามเข้าไปในบริบทของชาวบ้าน (จากเงื่อนไขระดมทุนก่อสร้างพระวิหารของวัดยางหลวง) แต่ก็มุ่งทำให้สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวมากกว่า ผลก็คือประเพณีจุลกลินถูกทำให้เป็นเวทีจำลองของชุดสัญลักษณ์ซึ่งให้ภาพและความหมายในเชิงสุทธิเพื่อแสดงตัวตนที่มีรากเหง้าของชนชั้นกลางในเมืองรวมถึงเมื่ออยู่ในบริบทของการบริโภคความรู้ข่าวสารจึงทำให้ประเพณีจุลกลินถูกดึงไปใช้ประกอบสร้างชุดความหมายของผ้าตีนจกสำหรับคนในเมืองได้เหมาะสมกว่างานเทศกาล

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีการศึกษา

งานวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีกินเจของอำเภอหาดใหญ่ โดยศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะให้ความสำคัญกับแหล่งข้อมูลและความหมายของข้อมูลจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูล การมองปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์จะช่วยให้เข้าใจว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งปรากฏการณ์นี้ใช้วิธีการการตีความข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยกระทำไปพร้อมกับการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล อันจะนำไปสู่การแปลความหมายที่ชัดเจนออกมา

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้ศึกษาถึงเรื่องราวประเพณีประคิษฐ์ การกินเจของอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งหมายถึง ประเพณีประคิษฐ์ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่ โดยมุ่งทำความเข้าใจต่อการกระทำต่างๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างประเพณีกินเจของเมืองหาดใหญ่ในรูปแบบต่างๆ อันเป็นเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งลักษณะของข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการสังเกต สัมภาษณ์ และรับฟังเรื่องราว เพื่อนำมาประกอบการให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์ โดยผ่านกระบวนการเก็บข้อมูลด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. วิธีการศึกษา
2. การเลือกพื้นที่ศึกษา
3. การเลือกผู้ให้ข้อมูล
4. วิธีการเก็บข้อมูล
5. การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการศึกษา

ศึกษาจากเอกสาร

เริ่มจากการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร งานเขียนและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ บทความ เอกสารงานวิจัย เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ต้องการศึกษา รวมทั้งข้อมูลเอกสารของภาครัฐและภาคท้องถิ่น โดยศึกษาและทบทวนเอกสาร งานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแนวคิดประเพณีประเพณีประเพณี และแนวการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรม รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดดังกล่าว โดยเฉพาะการเรื่องประเพณีการกินเจ และการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ จากเอกสารทั้งจากภาครัฐและท้องถิ่น และจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจในเรื่อง ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ลักษณะของประเพณีการกินเจของหาดใหญ่

ศึกษาภาคสนาม

ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การพูดคุยและสังเกตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง โดยการแบ่งช่วงระยะเวลาในการลงพื้นที่เป็น 3 ช่วง คือ

1. การลงพื้นที่ก่อนที่จะมีการจัดงานประเพณีการกินเจ
2. การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชนที่เข้ามา

ร่วมงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา

สำหรับพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาพื้นที่สวนห่อมสุขสารรังสรรค์ ซึ่งเป็นสถานที่หลักในการจัดงานเทศกาลกินเจของอำเภอหาดใหญ่ และพื้นที่อื่นๆที่มีความสำคัญกับการจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ประกอบด้วยถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3 และถนนเสน่หานุสรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในการจัดงานกินเจ

3. การเลือกผู้ให้ข้อมูล

การเลือกผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องกับเทศกาลกินเจ ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ นายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา ผู้ดูแลศาลเจ้า ผู้ค้าขายในงานเทศกาลกินเจ จำนวน 6 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายจีนที่ร่วมงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ จำนวน 22 คน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) จนเห็นว่าข้อมูลที่ได้รับมีในตัว

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยนั้น ผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ศึกษา โดยสวมบทบาทหลายสถานะ เช่น การเป็นนักท่องเที่ยว คนกินเจ หรือการเปิดเผยถึงสถานะการเป็นนักวิจัย ผู้ให้ข้อมูลเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยรับรู้เรื่องราวในมิติต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาทำการศึกษา ที่จะช่วยในการวิเคราะห์พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว โดยที่ผู้วิจัยคอยพยายามสังเกต แลกเปลี่ยนประสบการณ์ รับฟังการบอกเล่าทุกแง่มุมตามประเด็นที่ต้องการ ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ข้อมูลที่ได้รับจึงเป็นปรากฏการณ์ระยะสั้นๆ หากสะท้อนวิถีชีวิตในสังคมบริโภคนิยมได้เป็นอย่างดี

4. วิธีการเก็บข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

เป็นการเก็บ/ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือหรือเอกสารทางราชการ บทความข่าว อินเทอร์เน็ต ใบบลิวเอกสารต่างๆ เป็นต้น

2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์

การศึกษาค้นครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยการวางจุดประสงค์ไว้ล่วงหน้า ในประเด็นของเทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว

2.2 การสังเกต

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตสภาพภูมินิเวศของเทศกาลกินเจ หาดใหญ่ กิจกรรมการซื้อขาย รูปแบบของเทศกาลกินเจ บริเวณพื้นที่ของจัดแบ่งพื้นที่ขายอาหารเจ พื้นที่ศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีกรรม พื้นที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว วิถีชีวิตของชาวชาวบ้านในชุมชนกับพื้นที่เทศกาลกินเจ (สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์) สังเกตพื้นที่บริเวณโดยรอบที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้รองรับกับการเกิดขึ้นสถานที่ท่องเที่ยว เช่น พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์บริเวณใกล้เคียง การค้าขายหน้าบ้านของตนเอง การให้บริการพื้นที่จอดรถ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักด้วย เช่น การค้าขายอาหาร การรับประทานอาหารเจ การร่วมพิธีกรรมต่างๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

5. การเข้าสู่พื้นที่ในการศึกษา

การเข้าสู่พื้นที่หลักของงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะเข้าสู่การเก็บข้อมูลในพื้นที่การจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ คือ สถานที่จัดงานบริเวณสวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของคนในพื้นที่เอง และนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยผู้วิจัยเข้าสู่พื้นที่ในฐานะของนักท่องเที่ยว โดยการเข้าไปอยู่ร่วมในปรากฏการณ์ เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรม การเข้าร่วมกินเจ โดยการเข้าสู่พื้นที่ในลักษณะนี้เป็นไปเพื่อศึกษางานเทศกาลกินเจ เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบของประเพณีประเพณีงานเทศกาลกินเจในมิติต่างๆ เช่น พิธีกรรม อาหาร และกิจกรรม เป็นต้น

การก้าวเข้าสู่พื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเข้าสู่พื้นที่ทุกวันของประเพณีกินเจ โดยใช้เวลาเกือบทั้งวันในการสังเกตการณ์ พุดคุย ทั้งนี้ในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีกินเจของผู้วิจัยจะเห็นลักษณะต่างๆของประเพณีกินเจในครั้งที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปจากประเพณีดั้งเดิมซึ่งนั่นหมายถึงประเพณีประเพณีเทศกาลกินเจเพื่อนำประเพณีประเพณีมาใช้ในการตอบสนองความต้องการของตน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ เน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นจากประเพณีประคิษฐ์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ผ่าน เรื่องราวต่างๆ ที่ได้รับจากคำบอกเล่า คำพูด และการสังเกตถึงลักษณะของประเพณีกินเจ

6.1 การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อความถูกต้องตรงประเด็นของข้อมูลมากที่สุด ความตรงของข้อมูล และความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Validity and credibility) ผู้วิจัยจะใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล โดยการตรวจสอบด้านความถูกต้องของข้อมูลว่า เมื่อต่างเวลากัน ต่างสถานที่กัน และผู้ให้ข้อมูลต่างกันหรือการได้มาของข้อมูลต่างกันแล้ว ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยจะอธิบายเชิงพรรณนา ดังนี้

1. แหล่งเวลา ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน แต่เวลา มีความแตกต่างกันเพื่อหาความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลของคำถามของช่วงเวลาก่อนกับช่วงเวลาหลังมาเปรียบเทียบข้อมูลดังกล่าว แล้วนำเสนอข้อมูล
2. แหล่งสถานที่ ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่จะเก็บต่างสถานที่กัน เช่น บริเวณวัด พื้นที่ใกล้เคียง เพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อมูล
3. แหล่งบุคคล ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่ผู้ให้ข้อมูลต่างกัน เช่น กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า ผู้จัดงานเทศกาลกินเจ กลุ่มประชาชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

แนวการวิเคราะห์แยกเป็น หน่วยการวิเคราะห์ พื้นที่ เวลา กิจกรรม และหน่วยวิเคราะห์ด้านอาหารเจ และหน่วยวิเคราะห์ด้านพิธีกรรม การพิจารณาหน่วยการวิเคราะห์ของงานการศึกษาในครั้งนี้ จะนำไปสู่ความเข้าใจใน เปลี่ยนแปลงของประเพณีกินเจ รวมถึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ที่แฝงอยู่ที่สังคมจะได้รับจากพื้นที่ประคิษฐ์

โดยที่การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำให้เห็นความเชื่อมโยงตามประเด็นและทำการจัดระบบข้อมูลการวิเคราะห์ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลด้วยการตีความให้เห็นความเชื่อมโยงของการสร้างประเพณีประคิษฐ์และการช่วงชิงความหมายทาง

สังคมภายใต้บริบทของประเพณีกินเจ อ้าเภอหาดใหญ่ โดยใช้แนวคิดพื้นที่ ประเพณีประดิษฐ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการศึกษาภาคสนามมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ตีความ และสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย
2. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แยกแยะ จัดหมวดหมู่ และเก็บข้อมูลเสริมเพื่อให้มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์
3. นำข้อมูลที่จัดหมวดหมู่แล้วมาสร้างมโนทัศน์ ด้วยการตีความ คือการกำหนดความหมาย ในมิติต่างๆในประเด็นเดียวกัน
4. นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

วิถีจีนในบริบทเมืองหาดใหญ่

การศึกษาเรื่อง “เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว” ในบทนี้ จะกล่าวถึงลักษณะโดยรวมของบริบทสังคมเมืองหาดใหญ่ และมุ่งศึกษาวิถีชีวิตและสภาพพื้นที่ในบริบทการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเป็นประเด็นสำคัญ กล่าวคืออธิบายสภาพบริบทสังคมเมืองหาดใหญ่ ในฐานะของพื้นที่ทางกายภาพที่มีความหลากหลาย รวมถึงเป็นพื้นที่หล่อหลอมให้เกิดการประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายจีนกับประเพณีที่ดำรงอยู่ในพื้นที่นั้น

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอบริบทเมืองหาดใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยจะนำเสนอบริบทเมืองหาดใหญ่ ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ภูมิหลังของชาวจีนเมืองหาดใหญ่
2. วิถีจีนในสังคมเมืองหาดใหญ่
 - 2.1 การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนในพื้นที่
 - 2.2 พื้นที่ประกอบพิธีกรรม

พื้นที่หาดใหญ่นั้นเต็มไปด้วยความหลากหลายของผู้คน ศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยคนไทยพุทธ มุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่ประกอบกันจนกลายเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ต่างก็หลั่งไหลมาสู่พื้นที่หาดใหญ่ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความคิดของความเป็นชาติเดียวกัน การเป็นพื้นที่เศรษฐกิจและการเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่หาดใหญ่ สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้มองว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องราวของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม หรือสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว หากแต่วัฒนธรรมในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นเรื่องราวในสังคมที่ล้วนผูกโยงกับวิถีชีวิตประจำวันทั่วไป ของคนในพื้นที่

ภาพประกอบที่ 6 แสดงถึงความหลากหลายของกลุ่มคนในหาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 24 กันยายน 2555

จากภาพจะเห็นได้ว่าภายใต้พื้นที่เมืองหาดใหญ่ประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่หาดใหญ่ เช่นพื้นที่ตลาดกิมหยงที่มีทั้งคนไทยเชื้อสายจีน คนมาลาญ คนไทยพุทธ และคนไทยมุสลิม ซึ่งบางส่วนก็เป็นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลานานแล้ว บางส่วนก็มีการอพยพเข้ามาในพื้นที่เพื่อการประกอบอาชีพ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่หาดใหญ่เป็นพื้นที่จุดเชื่อมประสานระหว่างผู้คนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งมาจากทั่วสารทิศทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศ ซึ่งชาวต่างชาติส่วนใหญ่จะเป็น ชาวจีน มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย

1. ภูมิหลังของชาวจีนเมืองหาดใหญ่

จากอดีตถึงปัจจุบันชาวจีนจำนวนมากได้เดินทางออกจากประเทศของตนเพื่อไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามดินแดนต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยโดยสาเหตุของการอพยพเคลื่อนย้าย มีหลายปัจจัย (สุกการ สิริไพศาล และคณะ, 2548) เช่น การหนีภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความวุ่นวายทางการเมือง และเพื่อการติดต่อค้าขาย การอพยพเข้ามาของชาวจีน หรือที่เรียกกันว่าชาวจีนโพ้นทะเลนั้น ในส่วนที่เป็นดินแดนของประเทศไทยนั้นได้ปรากฏหลักฐานการเข้ามาของชุมชนชาวจีนตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยจุดแวะพักเรือและถือเป็นประตูสู่สยามสำหรับชาวจีนในอดีต คือ ดินแดนทางภาคใต้ของไทย ดังปรากฏชุมชนจีนที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณและยังดำรงอยู่จนถึงยุคปัจจุบัน ทั้งในปัตตานี ยะลา ตรัง ภูเก็ต และสงขลา รวมทั้งปรากฏตำนานพื้นเมืองในภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนอยู่เป็นจำนวนมาก

นับตั้งแต่การเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลดังกล่าว นอกจากจะกลายเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมไทยและท้องถิ่นแล้ว ในบางพื้นที่คนจีนได้เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาโดยมีบทบาททั้งในส่วนของผู้บุกเบิก และสร้างสังคมรวมถึงเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นและเจริญอย่างต่อเนื่อง อย่างเช่นเมืองหาดใหญ่ เป็นต้น ในงานวิจัยส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอ ภูมิหลังของชาวจีนเมืองหาดใหญ่ เพื่อเสนอให้เห็นภาพความเป็นชาวจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ชาวจีนนั้นไม่ว่าจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ใด ชาวจีนก็ยังเป็นกลุ่มที่ปฏิบัติในเรื่องทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองอย่างเคร่งครัด ดังที่ปัญญา เทพสิงห์ (2543: 3) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมและวิถีชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเลว่า ชาวจีนยึดมั่นแนวทางการดำรงชีวิตตามอย่างบรรพบุรุษ ยึดถือคติ ความเชื่อ อย่างเหนียวแน่นและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นนิสัย และไม่ว่าชาวจีนจะไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ที่ใดก็ตามก็จะนำเอานิสัย ประเพณีของตนไปด้วย โดยการรักษาประเพณีของคนนั้นอาจมีมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามสภาพไม่ว่าจะอยู่ในประเทศจีน ในชุมชนจีนโพ้นทะเล หรือในฐานะของชาวต่างชาติ ในสังคมตะวันตก ซึ่งวิถีชีวิตละความเชื่อต่าง ๆ นั้นไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่ใดก็ยังคงดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของชาติตนตลอดมา ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นจีนจึงกระจายออกไปในทุกท้องถิ่นที่คนจีนเข้าไปตั้งรกรากอยู่

พื้นที่หาดใหญ่จากเคยเป็นที่รกร้างที่มีผู้คนอาศัยอยู่เพียงไม่กี่ครัวเรือน ต่อมาหาดใหญ่เริ่มมีถนนหนทาง อาคารและตึก ผู้คนจากทุกทิศทางหลั่งไหลเข้ามาอาศัยก่อให้เกิดการค้าและเศรษฐกิจที่เจริญจนได้ชื่อว่าเมืองหลวงแห่งภาคใต้ ด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้สร้างทางรถไฟสายใต้จากกรุงเทพฯถึงปาดังเบซาร์ มีวิศวกรเชื้อสายจีนคนหนึ่งได้ร่วมก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายนี้ จนมาถึงบ้าน โศกเสม็ดชุมชนอันเป็นที่ตั้งของเมืองหาดใหญ่ในปัจจุบัน เมื่อก่อตั้งชุมชนทางรถไฟหาดใหญ่ชื่อหมู่บ้าน โศกเสม็ดชุมชนเดิมก็ได้เปลี่ยนเป็นหาดใหญ่ ตามลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นดินดอนขนาดใหญ่ เพื่อง่ายต่อการจดจำและเพื่อเป็นประโยชน์ในทางการค้ากับชาวมาลาโย วิศวกรจีนคนนั้นชื่อว่า เจียกีซี หรือ ขุนพิพัทธ์จินนคร แห่งตระกูลจิรนครในปัจจุบันนั่นเอง (ศุภการ ศิริไพศาล และคณะ. 2548) เขาสร้างทางรถไฟเสร็จก็ได้ปักหลักดำเนินชีวิตลงที่หาดใหญ่เพราะเล็งเห็นว่าที่นี่เป็นทำเลทอง เขาสร้างถนนเพราะต้องการจะพัฒนาแผ่นดินอันรกร้าง ให้กลายเป็นแผ่นดินที่มีคนมาอาศัย ค้าขาย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่วางระบบสาธารณูปโภคจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สนามกีฬา รวมถึงก่อตั้งมูลนิธิคนชราและอนาถา ดังคำสัมภาษณ์ กิตติ จิรนคร ต่อไปนี้

“คุณพ่อผมท่านเป็นคนดีไม่เคยโลภ ไม่เคย
หลง ไม่คิดจะเอามาเป็นของตัวเอง คือสร้างทุก
อย่างขึ้นมาแล้วต้องเป็นของคนอื่น ของส่วนรวม
ท่านวางแผนเพื่อคนป่วยคนชรา เด็กโตมาแล้วต้องมีที่
เรียนยกที่ให้รัฐบาลท่านคิดแต่อย่างนี้ คิดถึงแต่คน
อื่น ไม่ได้คิดถึงตัวเอง”

(กิตติ จรินคร. สัมภาษณ์ 2 กันยายน 2555)

ภาพประกอบที่ 7 นายเจียกิติชาวจีนที่ควบคุมการก่อสร้างทางรถไฟ
ที่มา: www.gimyong.com สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2555

ภาพประกอบที่ 8 สถานีรถไฟหาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 24 กันยายน 2555

บทสัมภาษณ์กิตติ จิรินคร บุตรชายของเจียกี้ซี ทำให้เห็นลักษณะเด่นของชาวจีนในยุคแรกๆของการก่อตั้งเมืองหาดใหญ่ คือ เป็นชาวจีนที่เข้ามาใช้แรงงานเป็นกรรมกรเพื่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ที่มีความขยัน อดทน เสียสละต่อส่วนรวม ถือเป็นคนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบุกเบิกเมืองหาดใหญ่ มีการคิดและวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับความเจริญที่ตามมา ซึ่งถือว่าเป็นชาวเชื้อสายจีนที่มีความสำคัญและเป็นที่ยึดมั่นถือถือของชาวไทยเชื้อสายจีนรวมไปถึงชาวหาดใหญ่ทุกคนอีกด้วย

จากลักษณะดังกล่าวทำให้พื้นที่หาดใหญ่มีกรรมกรแรงงานจีนเข้ามาเป็นจำนวนมาก ดังเรื่องราวของ เฮียจิว ที่ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงเรื่องราวของปู่หรืออาของเข่าว่า ปู่เป็นคนจีนแท้ๆ ที่เข้ามาเป็นคนงานสร้างทางรถไฟแล้วมีครอบครัวและตั้งรกรากอยู่ที่หาดใหญ่ว่า

“...เมื่อก่อนอาทังเป็นคณงานสร้างทางรถไฟ พุดไทยก็ไม่ได้พูดได้เพียงภาษาจีน ตอนนั้นปู่มาทำงาน โดยมีเพื่อนๆชาวจีนด้วยกันที่เข้ามาทำงานพร้อมๆกันหลายคน รวมถึงญาติจากเมืองจีน ตอนนีญาติบางคนก็อยู่หาดใหญ่และมีที่อยู่นอกเมืองอีก เช่น บ้านคลองนกระทุงที่บางลำภี่เยอะ โดยเมื่อก่อนจะมีการแบ่งหน้าที่กันบางคนมีหน้าที่ตัดไม้ถ่างป่า ขนหิน ขุดภูเขา คนที่มีความรู้ก็จะเป็นคุมคนอื่นอีกที...”

(เฮียจิว, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2555)

จากเรื่องราวการบอกเล่าของ เฮียจิว นี้เองทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงสภาพชุมชนหาดใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าวเพราะการสร้างรางรถไฟนี้เองเป็นปัจจัยทำให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ สุทธิมล วงศ์สุภาพ (2547) ได้กล่าวเอาไว้ว่า การเข้ามาของคนจีนส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องมาจาก การเสนอจากกรมพระยาดำรงราชานุภาพและกรมพระสมมติอมรพันธุ์ การสร้างทางรถไฟในครั้งนี้ควรใช้กรรมกรจีนมากกว่าคนไทย ด้วยความเชื่อมั่นในเรื่องการทำงานของคนจีนที่มีความขยันและอดทน เนื่องจากเส้นทางสร้างทางรถไฟนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบากที่มีทั้งป่าและภูเขาที่ต้องร่วมกันขุดถางเพื่อเป็นเส้นทางไปสู่ภาคใต้

นอกจากนายเจียกซิวผู้ที่เป็นผู้บุกเบิกพื้นที่หาดใหญ่แล้วยังมีชาวเชื้อสายจีนอีกคนที่สร้างความเจริญมั่งคั่งด้านการค้าสู่หาดใหญ่ จนได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่การค้าที่สำคัญแห่งภาคใต้ นั่นก็คือ ชิกิมหยง บุคคลที่ก่อตั้งตลาดกิมหยง และยังสร้างสาธารณะประโยชน์อื่นๆอีกมากมายต่อเมืองหาดใหญ่ โดยเฉพาะด้านการศึกษา โดยบริจาคที่ดินสร้าง โรงเรียนศรีนคร และ โรงเรียนแสงทอง ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...เถ้าแก่ชิกิมหยงนั่นนะ สมัยนั้นเขามีที่ดินตั้งเยอะเขาเลยบริจาคให้ ศรีนคร แสงทอง โรงเรียนก็มีแถวๆคลองเตยแถวโน้น ที่เถ้าแก่ชิกิมหยงบริจาคที่ให้ศรีนครเพราะสมัยก่อนไม่มีที่เรียนภาษาจีน ต้องไปเรียนที่ปีนัง เลยตั้งใจจะให้โรงเรียนศรีนครนี้เป็นที่เรียนภาษาจีน ทำให้เมืองเจริญ ทุกคนมาถึงก็ตั้งใจทำการค้า ติดต่อกัน ทำให้เมืองมันเจริญขึ้นมา...”

(นิคม ปรีชาวีรกุล, สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2555)

ภาพประกอบที่ 9 ชิกิมหยง ผู้ก่อตั้งตลาดกิมหยง
ที่มา: www.gimyong.com สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2555

ภาพประกอบที่ 10 ตลาดกิมหยง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 24 กันยายน 2555

จากบทสัมภาษณ์ของนายนิคม ปรีชาวีรกุล ประธานชมรมสมาคมและมูลนิธิหาดใหญ่ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าสังคมหาดใหญ่ในอดีตที่มีชาวจีนอาศัยอยู่นั้นเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วยความรักและสามัคคี พี่พาทอาอาศัยกัน การดำเนินกิจการต่างๆมุ่งเน้นเพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคม ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้เองจึงทำให้เมืองหาดใหญ่เติบโตและพัฒนาไปสู่ความเจริญได้อย่างรวดเร็วด้วยเวลาเพียงไม่กี่สิบปีเมื่อเทียบกับเมืองอื่นๆในภาคใต้ด้วยกันแล้ว จากแง่มุมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความเสียสละและมองการณ์ไกลของชาวเชื้อสายจีนในยุคแรกๆ ของเมืองหาดใหญ่ได้ส่งผลต่อความเจริญของเมืองหาดใหญ่เรื่อยมาถึงปัจจุบัน

ชาวไทยเชื้อสายจีนอีกคนหนึ่งที่เป็นที่เคารพและเป็นที่ยึดถือเป็นอย่างดีของผู้คนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่คือ นายวิเชียร โกวิทยา อดีตนายกเทศมนตรี เป็นผู้นำที่ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อุทิศตนเองเพื่อส่วนรวมโดยไม่เคยรับเงินเดือน เป็นผู้นำที่เสียสละเงินส่วนตัวเพื่อสร้างหอณาฬิกาเมืองหาดใหญ่ ซึ่งยังเป็นที่ยกย่องได้จนถึงทุกวันนี้ เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้ที่วางแผนเพื่อสร้างถนนวงแหวนรอบนอกเพื่อรองรับความเจริญและการขยายตัวของเมืองหาดใหญ่ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...คุณพ่อสอนเสมอว่าทำอะไรก็แล้วแต่ก็ต้องคิดถึงสังคมเสมอ เพราะเราต้องโตควบคู่กันไป อันนี้เป็นปรัชญาครับที่คุณพ่อฝังให้กับลูกๆทุกคน ปรัชญานี้มาจากบรรพบุรุษอีกต่อ แต่คุณพ่อจะเน้นมากๆ แล้วคุณพ่อก็ใช้ปรัชญานี้ในการทำงานอยู่ตลอดเวลา คือ เราต้องช่วยเหลือสังคม เพราะสังคมเรียกว่าเป็นผู้มีพระคุณ เราอยู่ได้เพราะสังคม เราโตได้เพราะสังคม เพราะประชาชนในพื้นที่ ประชาชนในประเทศ เพราะฉะนั้นเราต้องทำสิ่งที่ดีเพื่อตอบแทนสังคมให้ได้ อันนี้เป็นปรัชญาที่คุณพ่อได้พูดเอาไว้...”

(ธรรมบุญ โกวิทยา, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2555)

ภาพประกอบที่ 11 หอนาฬิกาหาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 24 กันยายน 2555

จากบทสัมภาษณ์ของนาย ธรรมบุญ โกวิทยา บุตรชายของนายวิเชียร โกวิทยา อดีต นายกเทศมนตรี สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นลักษณะเด่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนไทยเชื้อสายจีนในอดีตที่มีความกตัญญูต่อแผ่นดินที่พักพิง และสอนลูกหลานสืบต่อกันมาในเรื่องของการสร้างความคิดเพื่อตอบแทนบุญคุณของสังคม และด้วยการเสียสละประโยชน์ต่อส่วนรวมนี้เองทำให้พื้นที่หาดใหญ่ได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญและเป็นเมืองหลักที่สำคัญอีกเมืองหนึ่งของประเทศไทย

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงลักษณะสำคัญของสังคมชาวจีนในภาคใหญ่ เมื่อครั้งยุคแรกๆของการบุกเบิกพื้นที่ภาคใหญ่ที่มีความขยัน ซื่อสัตย์ และอดทน สะท้อนให้เห็นว่า ชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาพื้นที่บ้านโคกเสม็ดชุนแต่เดิม ให้กลายเป็น เมืองภาคใหญ่ที่มีความเจริญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เพียงคนจีนไม่กี่คนที่ร่วมกันวางแผน พัฒนา สร้างสรรค์ประโยชน์ และเสียสละให้กับสังคม ในอีกแง่มุมที่สอดคล้องกับงานของสุทธีวงศ์ พงศ์ ไพบุลย์ และคณะ (2540: 90) ได้กล่าวถึง นโยบายรัฐที่มีผลทำให้พื้นที่ภาคใหญ่มีคนเชื้อสายจีนเข้ามา ย้ายพื้นที่นี้เป็นจำนวนมากคือ ในรัชการที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการ พัฒนาเส้นทางคมนาคมโดยการสร้างทางรถไฟสายใต้ ส่วนใหญ่อาศัยแรงงานคนจีน มีทั้งจีนและ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง ในจำนวนนี้มีเจียกซิ ชาวจีนและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมการ ก่อสร้าง การรับเหมารสร้างเองในบางตอนและเป็นผู้ที่เลือกที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรลงที่ภาคใหญ่ ในเวลาต่อมา

ดังนั้นภาคใหญ่จึงเป็นชุมชนหนึ่งที่มีชาวจีนอาศัยอยู่มากจากการศึกษาความเป็นมาของการพัฒนาเมืองภาคใหญ่จึงพบว่า ชาวจีนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ นับตั้งแต่ขุนพิพัทธ์จีน นครหรือเจียกซิได้เข้ารับเหมาก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ และได้ตั้งรกรากอยู่ในอำเภอภาคใหญ่ จากนั้นได้บุกเบิกสร้างบ้านเมือง ตัดถนนและสร้างห้องแถวทำให้คนเข้ามาอาศัยอยู่มาก จากคำ บันท์กการสร้างทางรถไฟสายใต้ระบุไว้ว่า คนงานส่วนใหญ่เป็นชาวจีนหลายภาษา จีนและทำ หน้าที่บุกเบิกกลางป่า จีนแต้จิ๋วทำหน้าที่ถมถนน จีนกวางตุ้งทำหน้าที่โรยหินบนทางที่ถมไว้ (คือ ภาคใหญ่, 2541: ไม่ปรากฏเลขหน้า) คนงานเหล่านี้เมื่อเสร็จจากงานก่อสร้างส่วนหนึ่งก็ได้ติดตาม ขุนพิพัทธ์จีนนครเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในอำเภอภาคใหญ่ ทำให้ภาคใหญ่มีชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่หลาย ภาษา และส่วนหนึ่งก็เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

2. วิถีจีนในสังคมเมืองภาคใหญ่

ชาวจีนเมื่ออพยพไปตั้งถิ่นฐานที่ใดก็จะสร้างชุมชนของตนเองขึ้นที่นั่น การอพยพ นั้นเกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์ทางเครือญาติและสังคมของชาวจีน เพราะฉะนั้นยังมีชาวจีนกลุ่มภาษา ไตอยู่ในประเทศไทยมากก็ย่อมจะดึงชาวจีนในกลุ่มภาษานั้นเข้ามาตั้งหลักแหล่งตามไปด้วย เช่น ในภาคใต้ของประเทศไทยชาวจีนที่อพยพเข้ามามีอยู่หลายกลุ่มหลายภาษาด้วยกัน โดยในฝั่ง ตะวันออกจะเป็นชาวจีนไหหลำและแต้จิ๋ว ยกเว้นสงขลาซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ส่วนฝั่ง ตะวันตกจะเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนและจีนแคะ จากมณฑลฝูเจี้ยน และกวางตุ้ง นอกจากนี้แล้ว ยังมีชาวจีนกลุ่มภาษาอื่นๆ อีกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วทุกภาคของประเทศไทย (ดร.ณี แก้วม่วง และคณะ, 2542: 1681-1713)

นับตั้งแต่คนจีนได้อพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่หาดใหญ่และเป็นกลุ่มที่สร้างความเจริญให้กับพื้นที่เมืองหาดใหญ่ตามลำดับ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2544) ได้กล่าวถึง วิถีของชาวจีนไว้ว่า “ความมุ่งมั่นในการสร้างตัวของคนจีนได้มาพร้อมกับอุดมคติที่ไม่เพียงแต่เพื่อชีวิตที่ดีกว่าเดิม แต่ยังหมายมั่นที่จะได้เป็นเจ้าของหรืออย่างน้อยถ้าจะต้องกลับไปก็จะต้องทำให้ญาติมิตรและบุพการีได้ชื่นชมกับฐานะและอนาคตที่สดใสมั่นคง ไม่ใช่กลับไปในสภาพไร้ทรัพย์สิน อัดคึด ซึ่งคำนิยมเป็นคติอย่างหนึ่งของเต๋า” ลักษณะดังกล่าวของชาวจีนอพยพ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการหยั่งรากลึกทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเริ่มชีวิตใหม่ในหาดใหญ่ของชาวจีน จากแรงงานกรรมกรสร้างทางรถไฟไปจนถึงการเริ่มต้นค้าขาย สะสมทุนจนขยายกิจการให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ จากธุรกิจขนาดเล็กไปถึงเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ในปัจจุบัน

2.1 การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนในพื้นที่

การผสมผสานความเชื่อแบบไทยและจีนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ นับว่าเป็นพัฒนาการทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ของสังคม ในด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้น ในยุคเริ่มแรกของการสร้างเมืองหาดใหญ่เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเข้ามาอยู่อาศัยของชาวจีน ที่เข้ามาในรูปของแรงงานสร้างทางรถไฟ ซึ่งชาวจีนไม่ว่าจะอพยพไปอยู่ที่ใดก็จะมีวิถีชีวิตและประเพณีที่เด่นชัด คือ การยึดถือแบบแผนธรรมเนียมและมีการปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ตลอดจนความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ โดยถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของชีวิตและการแสดงออกมาในลักษณะต่างๆ เช่น การไหว้เจ้า วันตรุษจีน การเคารพบรรพบุรุษในเทศกาลเซ่งเม้ง และการรักษาศีลในเทศกาลกินเจ เป็นต้น

การแต่งงานกับคนไทยของชาวจีนอพยพนำมาสู่การสร้างครอบครัว ซึ่งการแต่งงานนี้ ถือว่าเป็นการที่เริ่มต้นของการผสมผสานทางวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าในช่วงแรกของการแต่งงานระหว่างชาวจีนอพยพกับคนไทยจะยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมแบบจีนดั้งเดิมไว้ วัฒนธรรมจีนต่างๆยังคงปรากฏให้เห็นในครอบครัวและสังคมชาวจีนในเมืองหาดใหญ่ โดยประเพณีสำคัญๆสำหรับคนจีนในหาดใหญ่ได้แก่ ประเพณีตรุษจีน เซ่งเม้ง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินเจ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ชาวไทยเชื้อสายจีนที่เกิดในหาดใหญ่ เล่าให้ฟังว่า

“...ผมเป็นลูกคนจีนที่เกิดในหาดใหญ่ เตี่ยกับแม่เลี้ยงแบบจีนมาตั้งแต่เด็กๆทำให้ผมรู้ภาษาและธรรมเนียมจีนมาพอสมควร ผมแต่งงานกับภรรยาที่เป็นคนไทยและสร้างครอบครัวด้วยกันจนถึงปัจจุบัน แต่รุ่นลูกๆของผมพวกเขาจะไม่ค่อยรู้เรื่องประเพณีจีนเท่าไรหรอกเพราะเด็กสมัยนี้เรียนแต่หนังสือ ไม่เหมือนพวกผมตอนเด็กๆที่ต้องช่วยเตี่ยกับแม่ทำงานไม่ได้มีโอกาสเรียนเหมือนเด็กสมัยนี้หรอก เด็กๆตอนนี้แทบจะแยกไม่ออกแล้วว่าเป็นเด็กเชื้อสายจีนหรือเป็นเด็กไทย เพราะเขาจะทำอะไรเหมือนกันหมดหากจะดูได้ง่ายที่สุดผมว่าดูจากหน้าที่พ่อจะแยกออกได้ว่าไหนเด็กจีนไทยเด็กไทย...”

(เฮียจือ, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2555)

เช่นเดียวกับคำบอกเล่าของนายสิน เขียววิวัฒน์ (แซ่ลิ้) ชาวไทยเชื้อสายจีน แต่จิวในหาดใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า

“...เตี่ยที่เป็นคนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีน ส่วนแม่ก็เป็นคนจีนที่เกิดในประเทศไทยเมื่อก่อนเตี่ยกับแม่ไม่ได้เป็นคนหาดใหญ่ แต่อยู่ที่ป่าดงๆ หลังจากแต่งงานเขาก็ย้ายมาอยู่หาดใหญ่เมื่อก่อนจะอยู่แถวๆป้อมหก ผมก็มาเกิดที่หาดใหญ่ตอนนี้พ่อแม่อีกยังอยู่ที่ป้อมหกเหมือนเดิมส่วนลูกๆก็แยกย้ายกันไปทำกิจการของตัวเอง...”

(นายสิน เขียววิวัฒน์, สัมภาษณ์ 12 ตุลาคม 2555)

จากบทสัมภาษณ์ของเฮียจือ และนายสิน เขียววิวัฒน์ มีประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นได้ชัดว่าในการแต่งงานของชาวจีนอพยพในยุคแรกๆนั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆของชาวจีนยังคงมีการสืบทอดจากรุ่นพ่ออย่างเข้มข้นอยู่ถึงแม้จะมีการแต่งงานและการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ด้วยค่านิยมในการเลี้ยงลูกที่คนจีนจะถ่ายทอดประเพณีและวัฒนธรรมจากรุ่นต่อรุ่นทำให้วัฒนธรรมจีนยังคงสืบทอดต่อกันมาในหาดใหญ่จนถึงทุกวันนี้

ถึงแม้วัฒนธรรมจีนยังดำรงอยู่ได้ในเมืองหาดใหญ่ อาจเป็นเพราะมีความคล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทำให้มีพัฒนาการและการผสมผสานกันของทั้งสองวัฒนธรรม เช่น

1. การผสมผสานทางด้านรูปแบบประเพณี เช่นประเพณีทิ้งกระจาดของชาวไทยเชื้อสายจีน ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเพณีสารทเดือนสิบของชาวภาคใต้ ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องของการเคารพวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

2. การผสมผสานกันในเรื่องประเพณีแต่งงาน ที่คู่บ่าวสาวชาวไทยเชื้อสายจีนจะแต่งงานกับคนไทยก็นิยมจัดให้มีประเพณีทั้งสองแบบ คือ การยกน้ำชาแบบจีน และการตักบาตรแบบไทย เป็นต้น

3. การผสมผสานทางวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร จะเห็นได้ว่าแม้จะเป็นอาหารแบบวัฒนธรรมจีน แต่หากพิจารณาจะพบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมรับประทานอาหารไทยที่มีรสจัด ขณะที่คนไทยเองก็นิยมรับประทานอาหารจีนเช่นเดียวกัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการปรับตัวทางสังคมของชาวจีนในเมืองหาดใหญ่ ซึ่งมีวิวัฒนาการเป็นลำดับพร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมของเมืองหาดใหญ่ โดยไม่ได้ละเลยความเป็นคนจีนของตนเองที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงและผสมผสานจากความเป็นจีนสู่ความเป็นไทยแล้วก็ตาม

ดังนั้นจากความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับความเชื่อของคนไทยในพื้นที่หาดใหญ่ จะเห็นได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันอยู่มาก ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรม การผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานของสองชนชาติ คือ ชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ทำให้เกิดการรับ ถ่ายทอด การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่เมืองหาดใหญ่ และเกิดความสมดุลในการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุขของกลุ่มคนทั้งสองเชื้อชาติ เช่น ชาวไทยพุทธที่รับเอาวัฒนธรรมบางอย่างของชาวไทยเชื้อสายจีน ในขณะที่เดียวกันชาวไทยเชื้อสายจีนก็รับเอาวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวไทยพุทธในพื้นที่อีกด้วย ในส่วนของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวัฒนธรรมดั้งเดิมของตัวเอง โดยไม่ให้ขัดกับความเชื่อหรือความรู้สึกของตนเอง เพื่อที่จะรักษาและสืบทอดต่อมาให้ชนรุ่นหลัง ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพล และมีบทบาทในวิถีปฏิบัติของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ถึงแม้จะมีบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างเนื่องจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับชาวไทยในพื้นที่ แต่นับได้ว่าชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นกลุ่มชนที่มีบทบาท ทั้งทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรมของเมืองหาดใหญ่ และที่สำคัญสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังกลายเป็นทุนทางสังคมของเมืองหาดใหญ่ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และธุรกิจการท่องเที่ยวอีกด้วย

2.2 พื้นที่ประกอบพิธีกรรม

ชาวจีนอพยพส่วนใหญ่ไม่ว่าจะตั้งรกรากอยู่ที่ใดจะยึดมั่นและดำรงชีวิตตามอย่างบรรพบุรุษ ยึดถือคติความเชื่ออย่างเหนียวแน่น และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นนิสัย โดยเฉพาะวัฒนธรรมและประเพณีที่เกี่ยวกับเทพเจ้า และวิญญาณของบรรพบุรุษ ถือว่าเป็นศาสนกิจที่ปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยประเพณีดังกล่าวมีทั้งการปฏิบัติที่บ้าน ศาลเจ้า โรงเจ และปัจจุบันยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำศาสนกิจที่สมาคมและมูลนิธิ ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ที่สำคัญ คือ การรวมกลุ่มตามความเชื่อ โดยใช้พื้นที่ เช่น วัด โรงเจ และศาลเจ้าจีน เป็นต้น

กลุ่มชาวจีนเชื้อสายต่างๆ ได้ร่วมกันสร้างวัดนิคมหายานขึ้นรวม 4 วัด โดยแบ่งเป็นจีนนิกาย 3 วัด ได้แก่ วัดกวนอิมกิ้วซ้ออัม วัดฉือฉาง และวัดเทียนฮั่วเกาะ และวัดอนันตนิคมหรือนิกายญวนอีก 1 วัด คือ วัดถาวราราม โดยวัดจีนที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือวัดฉือฉาง ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ.2479 นอกเหนือจากวัดมหายานแล้วชาวจีนในหาดใหญ่ยังรวมตัวกันสร้างศาสนสถานจีนอีก เช่น โรงเจ และศาลเจ้าขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น โรงเจซุนเต็กตึ้ง โรงเจเปาเกงเท่ง โรงเจชงเซียงตึ้ง ศาลเจ้าพ่อเสื่อ ศาลเจ้าหลุงกั้ง ศาลเจ้าไต่เสี่ยว ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าแม่กวนอิม และศาสนสถานพระโพธิสัตว์กวนอิม เขาคอหงส์ (ศุภการ ศิริไพศาล และคณะ. 2548)

วัดที่มีความสำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของชาวไทยเชื้อสายจีนและคนในพื้นที่หาดใหญ่เองรวมไปถึงเป็นที่รู้จักของคนต่างถิ่นและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ คือ

1. ข้อมูลทั่วไปวัดฉือฉาง

ภาพประกอบที่ 12 วัดฉือฉาง หาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 18 กันยายน 2555

ตามเอกสารที่ระลึกงานฉลองสมณศักดิ์ เลื่อนและแต่งตั้งพระอาจารย์จันทนาคติ จินพรต (เย็นเฮ้า) ปลัดขวาจีนนิกาย เจ้าอาวาสวัดฉือฉาง (2543) ได้กล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของวัด ฉือฉางเอาไว้ว่า

1.1 ทำเลที่ตั้ง

วัดฉือฉางตั้งอยู่บนถนนศุภสารรังสรรค์ สภาพทั่วไปค่อนข้างแออัดเนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนหนาแน่น วัดมีพื้นที่และบริเวณน้อยช้ำยังมีกำแพงล้อมรอบ

1.2 ประวัติเจ้าอาวาส

พระอาจารย์จันทนาคติจินพรต (เย็นเฮ้า) ปลัดขวา ละครสงฆ์นิกายได้บรรพชาอุปสมบท ณ วัดโพธิ์เย็น จังหวัดกาญจนบุรี จำพรรษาที่วัดโพธิ์แมนคุณาราม กรุงเทพฯ ต่อมาได้ย้ายมาจำพรรษาและเป็นเจ้าอาวาสวัดฉือฉาง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทางด้านการศึกษา นั้นสำเร็จปริญญาตรีของทางสงฆ์จีน ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรมเมื่อครั้งจำพรรษาที่วัดโพธิ์แมนคุณาราม และในช่วงที่ดำรงตำแหน่งวัดฉือฉางได้ทำหน้าที่สอนพระธรรมให้กับชาวพุทธบริษัททั้งชาวไทย จีน มาเลเซีย และสิงคโปร์

1.3 บทบาทของวัดฉือฉาง

1.3.1 บทบาททางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

1.3.1.1 ทำพิธีทางศาสนาทุกวันพระจีน

1.3.1.2 ทำพิธีหิ้งกระดาษและพิธีกินเจ

1.3.1.3 มีการอบรมศีลธรรมแก่พุทธบริษัท

1.3.2 บทบาททางด้านสังคมและวัฒนธรรม มีดังนี้

1.3.2.1 ซื่อที่คืนที่ติดกับวัดทางทิศตะวันออก จำนวน 39 ตารางวา

1.3.2.2 ก่อสร้างอาคารจรุงจรเมฆา ซึ่งเป็นอาคารเอนกประสงค์ของวัด

1.3.2.3 จัดพิธีกรรมและเทศกาลสำคัญๆประจำปี เช่น พิธีหิ้งกระดาษ

เทศกาลกินเจ เป็นต้น

2. ข้อมูลทั่วไปวัดถาวรารามหาดใหญ่

ภาพประกอบที่ 13 วัดถาวราราม หาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 18 กันยายน 2555

ข้อมูลทั่วไปของวัดถาวรารามหาดใหญ่ เป็นวัดในพระพุทธศาสนาฝ่ายอนัมนิกาย (ญวน) ลัทธิมหายาน มีชื่อตามภาษาญวนว่า “วัดคั่นถ่อตือ” ตั้งอยู่เลขที่ 33 ถนนศุภสารรังสรรค์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วัดนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 วัดถาวรารามหาดใหญ่ ได้เริ่มก่อตั้งจากสำนักสงฆ์โดยมี องค์อธิการสงฆ์ ฉายาต้นฉา เป็นชาวเมืองแต่จีว ท่านได้อุปสมบทที่วัดถาวราราม จังหวัดกาญจนบุรี เป็นผู้บุกเบิกมาจำพรรษาอุปสมบทแรกประมาณ พ.ศ. 2497 ท่านได้ติดต่อกับนายเอียด บุญวรรณ โฉ ผู้เป็นเจ้าของที่ดินเพื่อสร้างสำนักสงฆ์ ได้ถวายพื้นที่ 2 งาน ในปี พ.ศ.2499 จึงทำการก่อสร้างพระอุโบสถ ต่อมาพระยาอรรถวิสุนทรและคุณหญิงหลง อรรถวิสุนทร ได้ถวายที่ดินจำนวน 15 ไร่ ให้แก่วัดถาวรารามหาดใหญ่ เพื่อจัดสร้างโรงเรียนภาษาจีน เพื่อการศึกษาแก่คน (ราชกิจจานุเบกษา. 2500) ท่านอธิการสงฆ์นับว่าเป็นเจ้าอาวาสที่ได้วางรากฐานไว้แก่คนรุ่นหลังเป็นอย่างมาก

2.1 ทำเลที่ตั้ง

วัดถาวรารามเป็นวัดมหายานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ มีพื้นที่กว้างขวาง สภาพโปร่งโล่งไม่แออัด เป็นวัดที่มีอาคารน้อยใหญ่หลายหลัง

2.2 ศาสนสถานและศาสนวัตถุ

ศาสนสถานสำคัญ เช่น วิหารเจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น

ศาสนวัตถุสำคัญ เช่น องค์พระใหญ่ นโมอมิตถอฝอ องค์พระตั้งจิ้งห้วง เป็นต้น

2.3 ประวัติเจ้าอาวาส

องค์พจนกรโกศล เจ้าอาวาสวัดถาวรารามปัจจุบันเป็นคนพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี เมื่ออายุ 18 ปี ได้บวชที่วัดเขาน้อย จังหวัดกาญจนบุรี หลังจากนั้นได้ไปศึกษาต่อและดูงานที่ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เวียดนาม และจีน อีกประมาณ 4 ปี เมื่อกลับมาถึงเมืองไทย ได้เป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนกุศล สมาครวิทยาลัย ก่อนจะเดินทางมารับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดถาวราราม เมื่อ พ.ศ. 2538 ท่านได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากมาย ทำให้เป็นที่เคารพและนับถือของผู้คนเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

2.4 บทบาทของวัดถาวรารามด้านต่างๆ มีดังนี้

2.4.1 บทบาททางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

2.4.1.1 เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนมาร่วมปฏิบัติธรรมในวัน 15 ค่ำ ของจีนทุกๆเดือน

2.4.1.2 ปฏิบัติศาสนกิจตามที่มีผู้นิมนต์ เช่น เป็นผู้นำญาติโยมปฏิบัติธรรมในเทศกาลถือศีลกินเจ เป็นต้น

2.4.1.3 จัดให้มีกิจกรรม พิธีกรรมทางศาสนา จัดประเพณีประจำปี เช่น เทศกาลกินเจ เทศกาลตรุษจีน เป็นต้น

2.4.1.4 ได้รับอาราธนาจากชาวพุทธในมาเลเซียและสิงคโปร์ไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเทศนาธรรม

2.4.2 บทบาททางด้านสังคมและวัฒนธรรม มีดังนี้

2.4.2.1 แจกทานแก่โรงเรียนที่ขาดแคลน

2.4.2.2 จัดกองทุนเพื่อการศึกษาของสามเณร

2.4.2.3 รวบรวมจตุปัจจัยรวมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ ข้าวสาร อาหารแห้ง เป็นต้น เพื่อแจกเป็นทานแก่ผู้ยากไร้

2.4.3 บทบาททางด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

2.4.3.1 รับเงินสนับสนุนจากชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เห็นความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา

2.4.3.2 รับเงินบริจาคตามเทศกาลต่างๆ

2.4.3.3 การร่วมสร้างสินทรัพย์ปัจจัยร่วมกับวัด เช่น เสาววัด พระพุทธรูป เป็นต้น

2.4.3.4 การให้เอกชนเช่าพื้นที่ของวัด

2.5 พิธีกรรมและเทศกาลสำคัญประจำปี

วัดถาวรมีการประกอบพิธีกรรมและจัดงานสำคัญๆประจำปี เช่น พิธีบูชาดาวนพเคราะห์ พิธีทิ้งกระจาด บริจาคไทยทาน เทศกาลถือศีลกินเจประจำปี เป็นต้น

ดังนั้นความสำคัญของวัดพระพุทธศาสนานิกายมหายานรวมทั้งศาสนสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวจีนในเมืองหาดใหญ่ ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่พบปะระหว่างชาวจีนด้วยกัน วัดจีนในหาดใหญ่มีบทบาทและทำประโยชน์ต่อเมืองหาดใหญ่

สรุปได้ว่า นอกเหนือจากหน้าที่หลักๆที่ทุกวัดต้องทำคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วนั้น วัดยังมีบทบาทในด้านการช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ และที่สำคัญคือการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่เดือดร้อน

ผู้วิจัยพบว่า บทบาทและความสำคัญของวัดนิกายมหายาน หรือวัดจีนในหาดใหญ่ โดยทั่วไปมีอยู่หลายด้านซึ่งนอกเหนือจากการเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่ ซึ่งแต่ละวัดก็มีบทบาทแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ขนาดของวัด จำนวนพระ ทำเลที่ตั้ง หรือแม้แต่เงินสนับสนุนหรือเงินทำบุญ เป็นต้น ถึงอย่างไรก็ตามวัดนิกายมหายาน หรือวัดจีนก็เป็นสถานที่สำคัญ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียงรวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเห็นได้ว่าในเมืองหาดใหญ่ที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมีการสร้างวัดพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่หลายแห่ง

ปัจจุบันนอกจากวัดจะเป็นพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทยเชื้อสายจีนแล้วพื้นที่ดังกล่าวยังกลายเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของพื้นที่เมืองหาดใหญ่อีกด้วย ในมุมมองการท่องเที่ยวของวัดนิกายมหายานก็สอดคล้องกับคำพูดของนายวันชัย พรหมทอง ที่ประกอบอาชีพมัคคุเทศน์ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่มากกว่า 10 ปี คุณวันชัยเล่าว่า

“...นักท่องเที่ยวของผมส่วนมากจะเป็น
ชาวมาเลเซีย ชาวสิงคโปร์เสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง
ส่วนมากก็จะเป็นจีนมาเลย์นักท่องเที่ยวพวกนี้จะ
เข้ามาเที่ยวตามสถานที่ทางศาสนา เช่น วัดถาวร
วัดลือฉาง วัดปากน้ำ เจ้าแม่กวนอิมบนเขาคอหงส์
ถ้าในช่วงเทศกาลของชาวจีน เช่น เทศกาลกินเจก็

จะมีนักท่องเที่ยวจากมาเลย์เยอะขึ้นมาก ถ้า
 นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้ามาเที่ยวแบบซื้อทัวร์ก็จะ
 ลำบากหน่อยเพราะจะไม่ค่อยมีที่พัก ส่วนมาก
 โรงแรมตามใจกลางเมืองจะเต็ม ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะ
 เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้ใหญ่แล้วจึงต้องการ
 ความสะดวก ไม่เหมือนกลุ่มวัยรุ่นที่จะมาเที่ยวเอง
 ไม่ได้ซื้อทัวร์ ผมว่านักท่องเที่ยวพวกนี้ชอบบริจาค
 เงินให้กับวัดจีนถ้าสังเกตดูจะเห็นว่าวัดไหนที่มี
 ทัวร์จากมาเลย์ สิงคโปร์เข้าเยอะๆวัดนั้นก็จะมีเจริณ
 มากกว่าวัดอื่นๆ จริงไหม(หัวเราะ)...”

(วันชัย พรหมทอง, สัมภาษณ์ 11 กันยายน 2555)

เมื่อพิจารณาข้อมูลในการลงพื้นที่ของผู้วิจัยจากการสัมภาษณ์พบว่า บทบาทของ
 วัดพุทธศาสนานิกายมหายานที่มีต่อสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของเมืองหาดใหญ่ พบว่า
 สอดคล้องกับแนวคิดของ ปัญญา เทพสิงห์ (2542) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดพุทธศาสนานิกาย
 มหายาน สรุปได้ดังนี้

1. การเป็นสถานที่รองรับผู้คนและให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น บริจาค
 ข้าวของแก่ผู้ยากไร้ การเป็นที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบภัย เป็นศูนย์กลางในการประสานงานต่างๆ
 เป็นต้น
2. เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความผูกพันในครอบครัวด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น การ
 บูชาบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นพิธีกรรมแฝงเพื่อเชื่อมสายใยแห่งวงศ์ตระกูล เป็นการกระตุ้นจิตสำนึก
 เพื่อให้ยึดมั่นในความสัมพันธ์ของตน
3. เป็นศูนย์กลางสืบทอดวัฒนธรรมไปสู่ลูกหลาน
4. เป็นสถานที่ฝึกอบรมทางด้านภาษา
5. จัดหาสื่ออุปกรณ์การเรียน การสอน ให้กับโรงเรียนต่างๆ
6. จัดตั้งโรงเรียนประจำขึ้นภายในวัด
7. จัดแสดงมหรสพ เช่น จี๊ว ลิเก ภาพยนตร์ เป็นต้น
8. เป็นที่รวมกลุ่มคนที่อพยพมายังประเทศไทย
9. เป็นศูนย์กลางการติดต่อและประสานงานของคนในประเทศและคนใน

ต่างประเทศ

10. จัดตั้งสมาคมในการดำเนินกิจการต่างๆ
11. เป็นการรักษาความเข้มแข็งของความเป็นชนชาติเอาไว้

อย่างไรก็ตามปัจจุบันวัดจีนหรือศาสนสถานไม่ได้ใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว ยังพบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนใช้พื้นที่ศาสนสถานเป็นที่ทำกิจกรรมอื่นๆ รวมถึงการพบปะสังสรรค์ เป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนหลายตระกูล หลายเผ่าพันธุ์ ชาวจีนเหล่านั้นนอกจากเป็นผู้สนับสนุนในการดูแลศาสนสถานแล้ว บางครั้งยังร่วมกันบริจาคเงินทองเพื่อช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

ซึ่งนอกเหนือจากนี้ ผู้วิจัยได้มองในประเด็นการมีเครือข่ายร่วมกันของชาวไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่กับชาวจีนในประเทศเพื่อนบ้านอย่าง มาเลเซีย และสิงคโปร์ ทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติและทางธุรกิจตลอดจนความศรัทธาในสิ่งเดียวกัน เช่น การเข้ามาของชาวมลายูและสิงคโปร์ที่เข้ามาเพื่อประกอบพิธีกรรมและสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนสถานของชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองภาคใหญ่ ซึ่งช่วงเวลาที่กลุ่มคนเหล่านี้เดินทางเข้ามาเพื่อประกอบพิธีกรรมรวมถึงการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาตรงกับเทศกาลสำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น ประเพณีกินเจที่มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่จากภาครัฐและเอกชนอีกหลายๆส่วน และแน่นอนว่าการเดินทางเข้ามาของกลุ่มคนเหล่านี้ย่อมส่งผลดีต่อภาคธุรกิจของภาคใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ เช่น โรงแรม ห้างร้านต่างๆ นอกจากนี้ยังพบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ยังได้ร่วมกันบริจาคเงินในการสร้างและบูรณวัด ศาลเจ้า และโรงเจอีกหลายแห่ง

ดังนั้นจากการลงพื้นที่ที่ผู้วิจัยพบว่านอกเหนือจากพื้นที่หลัก คือ ศาสนสถานที่ใช้ในการประกอบศาสนกิจหลักของชาวไทยเชื้อสายจีน คือ วัด โรงเจ และศาลเจ้า ยังมีพื้นที่หนึ่งที่ได้รับคามนิยมและเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวอีกเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในปัจจุบัน คือ พื้นที่ถนน ที่ดูเหมือนจะเป็นแค่พื้นที่สาธารณะสำหรับการสัญจรไปมาของรถราต่างๆ เพียงเท่านั้น หากแต่ปัจจุบันพื้นที่นี้ในบางช่วงเวลาเมื่อมีการจัดกิจกรรมเทศกาล หรืองานพิธีกรรมต่างๆ พื้นที่ถนนย่านเศรษฐกิจอย่างเช่น บริเวณพื้นที่ถนนส่วนห่อมศุภสารรังสรรค์ของเมืองภาคใหญ่ก็จะถูกประดิษฐ์ให้เป็นพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและเป็นการประดิษฐ์พื้นที่ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว หรือประดิษฐ์ให้กลายเป็นพื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนอย่างเช่น เทศกาลกินเจภาคใหญ่ได้อีกด้วย

บทที่ 5

เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ของการประดิษฐ์

การจัดงานเทศกาลกินเจบริเวณสวนหย่อมสุภสารรังสรรค์เป็นงานที่จัดขึ้นใหม่ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี การเกิดขึ้นของงานเทศกาลกินเจมุ่งเน้นการประดิษฐ์พื้นที่ ด้วยการจำลองภาพและช่วงเวลาของสังคมชาวจีนในอดีต และนำเสนอพื้นที่ภายใต้แนวคิด “อิมกาย อิมใจ ปลอดภัยล้ำ กินเจ” และ “กินอย่างพอเพียง เลี้ยงคนทั้งเมือง” เป็นการให้ความหมายงานเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ว่าเป็นการสืบทอดประเพณีที่ดีงาม แต่ผู้วิจัยกลับมองว่าเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่เป็นเพียงมายาภาพทางสังคม เป็นพื้นที่ของการประดิษฐ์ที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน ก่อเกิดเป็นพื้นที่ใหม่ของสังคมที่ได้รับการยอมรับและนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก รวมไปถึงผู้ที่ได้รับผลประโยชน์

เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ ในปัจจุบันมีความแตกต่างจากเทศกาลกินเจหรือการถือศีลกินผักในอดีต เทศกาลกินเจในปัจจุบันผู้วิจัยมองว่าเป็นพื้นที่ประดิษฐ์สร้างเรื่องราว และกิจกรรมต่างๆเพื่อการท่องเที่ยว เช่น การนำศาลเจ้าต่างๆมารวมไว้ในบริเวณงาน การแสดงจากคาราโอเกะที่มีชื่อเสียง การนำเสนอรูปแบบอาหารเจที่น่ารับประทานและทำอาหารเจเลียนแบบอาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์ เพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวทดลองชิม ภายในงานไม่มีโรงเจเหมือนศาลเจ้าทั่วไป แต่มีเพียงร้านขายอาหารเจจากพ่อค้าแม่ค้า นักท่องเที่ยวรวมถึงคนที่กินเจในช่วงนี้จะต้องซื้ออาหารเจเพื่อบริโภค สำหรับอาหารเจที่แจกฟรีนั้นจะมีเฉพาะในส่วนของงานที่ประธานเปิดงาน เทศกาลกินเจทำขึ้นเพื่อแจกจ่ายให้นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในงานทดลองชิมกันเท่านั้น และอาหารเจที่นำมาแจกสำหรับนักท่องเที่ยวในงานนั้น ส่วนมากเป็นการแจกเพื่อโฆษณาผลิตภัณฑ์สำหรับประกอบอาหารเจ จากสินค้าที่ร่วมสนับสนุนการจัดงาน และส่วนของการเปิดงานนั้นได้มีการแสดงย้อนรอยตำนานเจ้าแม่กวนอิม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสบรรยากาศของเทศกาลกินเจ นอกจากนี้ในงานเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ ยังยังถูกประดิษฐ์ให้เต็มไปด้วยการบริการ นักท่องเที่ยวด้วยการจัดพื้นที่สำหรับศาลเจ้าที่เข้ามาร่วมงานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้กราบไหว้บูชา พื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร พื้นที่เวทีสำหรับจัดแสดงมหรสพต่างๆ พื้นที่ของงานโฆษณา พื้นที่บริการข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว พื้นที่จอดรถ และพื้นที่สำหรับรักษาความปลอดภัยให้แก่ นักท่องเที่ยว การประดิษฐ์พื้นที่เหล่านี้มีความแตกต่างจากการไปถือศีลกินเจตามวัดหรือศาลเจ้าของคนในอดีต ที่เมื่อถึงเทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนก็จะนุ่งขาวห่มขาว ทำจิตใจให้สงบ ละเว้น

การบริโภคเนื้อสัตว์ ทำอาหารเจบริโภคกันเองที่บ้าน และไปประกอบพิธีกรรมที่วัดหรือศาลเจ้า หากแต่ในปัจจุบันผู้คนไปงานเทศกาลกินเจภาพที่ผู้วิจัยเห็น คือ นักท่องเที่ยวสายคลั่งถ่ายรูป แต่งตัวตามสมัยนิยม ทั้งนี้นักท่องเที่ยวเหล่านี้มิได้ไปงานกินเจเพียงเพื่อประกอบพิธีกรรมและบริโภคอาหารเจเท่านั้น หากแต่เพื่อบริโภคบรรยากาศของความเป็นเทศกาลกินเจ เพื่อความบันเทิง และเพื่อทดลองชิมอาหารเจรูปร่างหน้าตาแปลกๆอีกด้วย

ดังนั้นแนวทางในงานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานเทศกาลกินเจที่เป็นเสมือนพื้นที่ของการประดิษฐ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นมุมมองของการวิจัยที่ส่งผลต่อชุมชน ผู้วิจัยจึงมุ่งเสนอการประดิษฐ์พื้นที่การจัดงานเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ เพื่อการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่ เวลา กิจกรรม
2. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างอาหารเจ
3. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพิธีกรรม

1. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่ เวลา และกิจกรรม

1.1 เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่

พื้นที่ของการเกิดเทศกาลกินเจ เมืองหาดใหญ่ เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะของชาวหาดใหญ่ที่มีมานานและเป็นพื้นที่เพื่อใช้ทำกิจกรรมของชาวบ้าน ที่สามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวในการพักผ่อน ออกกำลังกาย ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวคือ สวนหย่อมสุกสารรังสรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ของส่วนรวม และเนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณใจกลางเมืองหาดใหญ่ ชาวบ้านในชุมชนหาดใหญ่จึงได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้ในการทำกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อพื้นที่ของชุมชนแห่งนี้มีความเหมาะสมทางภูมิทัศน์ และได้รับการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากพื้นที่ชุมชน สู่อการเป็นพื้นที่สาธารณะที่จะกลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวด้วยเหตุผล เพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใจกลางเมืองมีความสะดวกในการเดินทาง ประกอบกับความต้องการที่จะสร้างแหล่งรายได้ให้กับชาวบ้านและต้องการทำให้การท่องเที่ยวของหาดใหญ่เป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงได้มีการประดิษฐ์พื้นที่บริเวณสวนหย่อมสุกสารรังสรรค์ให้กลายเป็นถนนสายอาหารเจ หรือเทศกาลกินเจ ภายใต้ชื่อ “เทศกาลกินเจหาดใหญ่”

เมื่อมีการประดิษฐ์พื้นที่สวนหย่อมสุกสารรังสรรค์ให้กลายเป็นพื้นที่ในการจัดงานเทศกาลกินเจของเมืองหาดใหญ่ พื้นที่นี้จึงกลายเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย หากแต่การประดิษฐ์เทศกาลกินเจหาดใหญ่ ได้มีลักษณะของการประดิษฐ์พื้นที่และเวลาที่แตกต่างจากความเป็นเทศกาลกินเจในอดีตของชาวไทยเชื้อสายจีน เพราะพื้นที่เทศกาลกินเจ

ในอดีตจะเป็นพื้นที่บริเวณ วัด โรงเจ หรือศาลเจ้า ซึ่งถือเป็นพื้นที่ของการรวมตัวเพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามแบบอย่างความเชื่อของชาวจีน และช่วงเวลาของการกินเจในอดีตจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตลอดระยะเวลาของการกินเจ และผู้คนมักนิยมปรุงอาหารเจเพื่อรับประทานกันเองที่บ้าน และนำมาแลกเปลี่ยนกันตามศาสนสถานทั่วไปประกอบพิธีกรรมอีกด้วย ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่มีอาหารเจปรุงสำเร็จจำหน่ายให้เลือกซื้อหารับประทานกันอย่างแพร่หลาย

ผู้วิจัยมองว่า การประดิษฐ์พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ได้คำนึงถึงพื้นที่ทางกายภาพ ที่ทำให้ผู้คนรู้สึกว่าเป็นที่สะดวกสบาย เช่น การจัดให้มีที่นั่ง หรือการจัดสวนที่สวยงาม การจัดระบบทางเท้าที่ดี การพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างร้านค้าที่อยู่โดยรอบ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เป้าหมายคือการประดิษฐ์พื้นที่ ซึ่งมีบรรยากาศของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนและมีภาพลักษณ์ความเป็นอดีต การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อม รวมถึงหน้าที่ใช้สอยที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้อย่างแท้จริง เพราะพื้นที่ท่องเที่ยวที่ได้นั้น จะช่วยให้ผู้คนรู้สึกสดชื่นและผ่อนคลาย รู้สึกดีที่ได้มา รู้สึกอบอุ่นและเป็นที่ยอมรับ สถานที่ท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จไม่ใช่เพียงแต่มีความงามเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นสถานที่ที่ทำให้ผู้ใช้สามารถรู้สึกผ่อนคลาย ได้ร่วมกิจกรรมกับคนอื่น ๆ สถานที่เหล่านี้จะเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เมื่อพวกเขาเข้ามาทำกิจกรรมและใช้เวลาว่างร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ สุรพล กำพลานนท์วัฒน์ ที่ว่า

“...สวนหย่อมเชียงใหม่มีความเหมาะสมมากเพราะเป็นสวนหย่อมที่อยู่ใจกลางเมือง เราเตรียมการเป็นอย่างดีในส่วนของ การจัดเตรียมสถานที่ หลักๆก็จะเป็น โชนร้านขายอาหารเจ เวทีการแสดง และเราเตรียมเต้นท์ขนาดใหญ่ครอบสวนไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถนั่งกินอาหารได้อย่างสบายใจ โชนศาลเจ้าต่างๆนั้นจะอยู่ด้านหน้าบริเวณถนนศุภสารรังสรรค์...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า การประดิษฐ์พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์เพื่อก่อให้เกิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ คือที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ในการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว ถ้าที่ตั้ง

ห่างไกลและขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าไปถึงความต้องการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่ลดน้อยลง ถึงแม้ว่าสถานที่ท่องเที่ยวจะมีความประทับใจ พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์จึงเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เป็นพื้นที่ที่ผู้คนที่ต้องการจะไปทำกิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกัน ได้พบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูง และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนมากมายที่มีความต้องการคล้ายคลึงกัน เช่น การประดิษฐ์พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ให้กลายเป็นงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ เป็นต้น

จากการลงพื้นที่ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ นั้นเป็นที่ตั้งของมูลนิธิท่งเซียเซี่ยงตึ้ง ซึ่งภายในบริเวณมูลนิธิท่งเซียเซี่ยงตึ้งนี้จะเป็นที่ตั้งของศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหม ซึ่งเป็นที่เคารพของชาวหาดใหญ่และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นิยมมากราบไหว้บนบานขอพร เมื่อมีการจัดงานเทศกาลกินเจขึ้นในบริเวณใกล้เคียงกับมูลนิธิท่งเซียเซี่ยงตึ้งนี้ ทำให้สถานที่นี้กลายเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เพราะจะได้มีโอกาสแวะเวียนไปกราบไหว้ขอพรจากศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหมได้อีกด้วย ซึ่งตรงกับคำสัมภาษณ์ของนักท่องเที่ยวจากอำเภอสะเดา ที่กล่าวว่า

“...แฟนที่เป็นคนเชื้อสายจีน วันนี้ว่างเลย
ตั้งใจมาเที่ยวงานกินเจแล้วก็มาไหว้พระพิฆเนศ
และพระพรหม มาที่เดียวคุ้ม(หัวเราะ)ก็มันอยู่ใกล้ๆ
กันนิดเดียวเองนะ...”

(ตา, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 14 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งของสวนหย่อมศุภสารรังสรรค์และมูลนิธิท่งเซียเซี่ยงตึ้งสถานที่ตั้งของศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหม

ที่มา: www.hatyai.com สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2556

ภาพประกอบที่ 15 ศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหมในบริเวณมูลนิธิท่งเซี่ยเซียงตั้ง
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 18 กันยายน 2554

จากลักษณะทางกายภาพของสถานที่จัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่สะท้อนให้เห็นว่าบริเวณใกล้เคียงสวนหย่อมศุภสารรังสรรค์นั้น มีสถานที่สำคัญเป็นที่สามารถเป็นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลกินเจได้ เพราะนอกจากได้มาเที่ยวงานเทศกาลกินเจแล้ว ยังสามารถไปกราบไหว้ขอพรจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงอย่างเช่น มูลนิธิท่งเซี่ยเซียงตั้ง ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของศาลพระพิฆเนศและศาลพระพรหม และยังสามารถไปถึงสวนหย่อมศุภสารรังสรรค์นั้นเป็นสถานที่ที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางของเมืองหาดใหญ่ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวแล้วยังสามารถที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญต่างๆ ของ อำเภอหาดใหญ่ได้อย่างสะดวกอีกด้วย

ประเด็นการประดิษฐ์พื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ มีความแตกต่างกับเทศกาลกินเจในอดีต เพราะในสังคมปัจจุบันการกินเจเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ศาสนสถาน โรงเจ จากเป็นพื้นที่ทางความเชื่อ มาสู่พื้นที่ของการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า การประดิษฐ์พื้นที่บริเวณลานกว้างหรือพื้นที่สาธารณะ เพื่อทำประโยชน์ร่วมกันของคนในสังคม แทนการไปศาสนสถานเพื่อประกอบพิธีกรรมเฉกเช่นในอดีต การประดิษฐ์พื้นที่เทศกาลกินเจปัจจุบันเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมบางอย่าง เช่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังคำกล่าวของ นายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาในการเปิดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ที่ว่า

“...เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้จัดต่อเนื่องมา เป็นระยะเวลา 10 ปีแล้ว และเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เป็นที่ยอมรับและถือเป็นงานกินเจระดับแนวหน้า ของประเทศ เป็นที่ยอมรับและดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น ชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ปีละมากกว่าสองหมื่นคน มี เงินหมุนเวียนในเมืองหาดใหญ่ครั้งละประมาณ 100 ล้านบาท เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับ หาดใหญ่และจังหวัดสงขลา...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ข้อความดังกล่าวข้างต้นของนายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัด สงขลา จะเห็นได้ว่า เทศกาลกินเจ “ไม่ได้มีผลดีแก่ทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ โดยรวมของพื้นที่ด้วย หากสามารถสร้างชื่อเสียงของเทศกาลกินเจในหาดใหญ่ให้เพิ่มขึ้นได้ ต่อเนื่องทุกปี ในอนาคตเทศกาลกินเจในหาดใหญ่ จะต้องมีชื่อเสียงติดอันดับเทศกาลสำคัญ คนในพื้นที่รวมถึงนักท่องเที่ยวจากในและต่างประเทศต้องเดินทางมาแน่นอน

จากการสังเกตผู้วิจัย พบว่า เทศกาลกินเจจะช่วยให้การท่องเที่ยวของหาดใหญ่ คึกคักขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติจะเดินทางไปในพื้นที่ ที่จัดงานเทศกาลกินเจที่มี กิจกรรมโดดเด่นเพื่อไปร่วมกินเจ ทำบุญ ชำระล้างจิตใจให้สะอาด โดยพื้นที่ทางภาคใต้ อย่างเช่น หาดใหญ่ถือว่าได้รับอานิสงส์มากที่สุด เพราะความได้เปรียบทางพื้นที่ที่มีพรมแดนติดต่อกับ ประเทศเพื่อนบ้านคือ ประเทศมาเลเซีย ซึ่งสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก ดังคำ สัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ ที่ว่า

“...หาดใหญ่เรามีข้อได้เปรียบทางพื้นที่ที่มี พรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ตอนนี้ชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่จะเข้ามาเที่ยว ในช่วงเทศกาลกินเจ ดูจากยอดจองโรงแรมที่พัก ในช่วงนี้เต็มเกือบหมดแล้ว...”

(ไพโร พัฒโน, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ สะท้อนให้เห็นว่า เทศกาลกินเจหาดใหญ่นอกจากจะเน้นในส่วนการสืบสานประเพณีการกินเจ เพื่อชำระจิตใจและร่างกายให้สะอาดแล้ว ยังคาบเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะในแต่ละปีจะมีประชาชนจากประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และ ผู้คนจากจังหวัดอื่นๆ ในประเทศเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในปีนี้มีนักท่องเที่ยวจากมาเลเซีย สิงคโปร์ ได้จองโรงแรมใน อำเภอหาดใหญ่ จนห้องพักมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนว่า เทศกาลกินเจหาดใหญ่ทำให้มีเงินสะพัดในเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

เทศกาลกินเจหาดใหญ่นั้นถือได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ นอกเหนือไปจากการพักผ่อนและความบันเทิง ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมงานดังกล่าวนี้ได้โอกาสที่จะได้สัมผัสกับกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวของตนเองโดยตรง ถึงแม้ว่าการศึกษาวัฒนธรรมอาจจะสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนต่างชาติพันธุ์นั้นได้ในระดับหนึ่งก็ตาม แต่ไม่อาจเทียบได้กับการสัมผัสโดยตรงกับคนต่างชาติพันธุ์นั้น จากการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือพบปะพูดคุยกัน ในระยะเวลาหนึ่ง ผู้วิจัยสังเกตเห็นนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนไม่น้อย สะพายกล้องถ่ายรูป ให้ความสนใจต่อการประกอบศาสนกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนภายในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ที่ว่า

“...พี่ว่าที่นี่มันมีอะไรหลากหลายดีไม่
จำเป็นต้องเป็นคนจีนเท่านั้นที่มาเที่ยว คนไทยอย่าง
พี่ก็มาได้ เมื่อกี้ก็เห็นนักท่องเที่ยวมาเลย์มากันเยอะ
ฝรั่งก็มีนะครับ(หัวเราะ) คงมาดูมั่วทรงเหมือนที่นี่
แหละ...”

(หน่ง, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อยๆ และกลายเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยวในหลายๆพื้นที่ รวมถึงเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น หากมีการดำเนินการอย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้อาจเป็นแหล่งรายได้ที่สามารถกระจายสู่ชุมชน ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีมาตรการรองรับการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมแล้ว การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเสียความสมดุลได้ จากความเจริญที่ตามมากับการพัฒนาการท่องเที่ยว

นอกจากการจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ โดยใช้พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ จะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวแล้ว ปัญหาหนึ่งที่ผู้วิจัยพบก็คือ ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้อยู่เป็นประจำ อย่างเช่น พ่อค้า แม่ค้าที่ขายอาหาร ชาวบ้านที่ออกกำลังกายประจำ ในพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตบ้างเล็กน้อย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...การที่มีการจัดงานเทศกาลกินเจนี่ก็เป็นเรื่องของทางราชการเขา ก็ไม่ได้กระทบต่อรายได้ของพี่เท่าไรหรอกนะเพราะปกติพี่ก็จะทำรับซักรีดอยู่ที่บ้าน เราอยู่ว่างๆช่วงเย็นๆก็มาขายน้ำก็เป็นรายได้เสริมอีกทาง ตอนมีงานพี่ก็หยุดขายไป...”

“...งานกินเจหรือ พี่ก็ว่าดีนะจัดงานเพื่อเป็นการทำให้คนมาเที่ยวหาดใหญ่กันมากๆ ถ้าไม่มีงานอะไรคนที่อื่นเขาก็ไม่ค่อยมาเที่ยวเพราะคนเขากลัวว่าเรื่องวางระเบิดที่หาดใหญ่...”

(ตุ๊ก, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2554)

การให้สัมภาษณ์ของแม่ค้าขายน้ำที่มีทำที่ยิมแยม อธิยาชัยดี เป็นคนที่คุ้นเคยกับพื้นที่ และยินดีกับการจัดงาน แม้จะส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันบ้าง แต่ก็แสดงความห่วงใยในสถานการณ์ความปลอดภัย เมื่อมีการจัดงานเทศกาลกินเจ ในพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์

ในประเด็นเดียวกันผู้ที่ใช้พื้นที่นี้ในการออกกำลังกาย เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์เป็นประจำ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ที่สวนหย่อมนี่นะเป็นที่ไว้สำหรับให้ชาวบ้านเขามาพักผ่อน ออกกำลังกาย แต่พื้นที่มันร่มรื่น ทำให้ที่นี่เหมาะที่จะจัดงานแทนที่สวนหย่อมจะมีไว้เพื่อให้คนพักผ่อน ออกกำลังกายเฉยๆ ในเรื่องของการจัดงานกินเจนั่น ก็ไม่ได้กระทบกับการออกกำลังกายลู่หรือ...”

(คิต, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 16 ชาวบ้านที่ออกกำลังกายในพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 9 กันยายน 2554

จากข้อมูลข้างต้นของผู้ที่ใช้ประโยชน์จากบริเวณพื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการประดิษฐ์พื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นเทศกาลกินเจ ขนาดใหญ่ โดยใช้พื้นที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์เพื่อจัดงานนั้นทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ได้ใช้ประโยชน์อยู่เป็นประจำจากพื้นที่นี้ต้องเปลี่ยนแปลงไปเพียงชั่วคราว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรายได้ สุขภาพ แต่ถึงอย่างไรเมื่อมองในภาพรวมชาวบ้านที่ได้ใช้สอยประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้ก็มีความ ยินดีและเข้าใจ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งถือว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียง เรื่องเล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับสิ่งดีๆที่ตามมา

1.2 เทศกาลกินเจขนาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างช่วงเวลา

โดยธรรมชาติของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด แต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัย ที่มาเกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของคนในสังคม การสื่อสารคมนาคม ความคิดริเริ่ม กรณีเทศกาล กินเจขนาดใหญ่ ได้ปรับเปลี่ยนช่วงวันเวลาของเทศกาลกินเจแตกต่างออกไปจากเมื่อครั้งอดีต เป็น การประดิษฐ์ช่วงวันและเวลาของการจัดงานในในระยะเวลาสั้นๆ เป็นช่วงยามเย็นจนถึงค่ำ และเน้น ช่วงปลายสัปดาห์ เช่น วันศุกร์ เสาร์ หรืออาทิตย์ มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองและรองรับความ ต้องการของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น การจัดงานเทศกาลกินเจ เมืองขนาดใหญ่ ประดิษฐ์ช่วงเวลาให้ เกิดขึ้นในช่วงตอนเย็นของทุกๆวัน โดยเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 17.00 น. – 22.00 น. ของทุกๆวัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...การจัดงานในตอนกลางวันเราจะเปิด
ช่องจราจรปกติ แต่ในช่วงค่ำประมาณ 5 โมงเย็น
เราจะปิดถนนสุขุมสารรังสรรค์ถึงบริเวณแยกรอยต่อ
หน้าเซี่ยงต้ง ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่งานเริ่มคึกคักผู้คน
เริ่มทยอยกันมาหลังจากเลิกงานในช่วงเย็นๆ...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่เน้นการจัดงานในช่วงเย็น เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันที่ต้องทำงานนอกบ้าน เต็มไปด้วยความเร่งรีบ การแข่งขัน ซึ่งต่างจากในอดีตที่วิถีชีวิตของผู้คนนั้น ยังยึดติดอยู่กับประเพณีและความเชื่อตามอย่างบรรพบุรุษ เทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนก็เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่ด้วยด้วยสภาพสังคมที่เจริญและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จึงทำให้การประดิษฐ์เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ได้ถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของช่วงเวลาในการเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

เมื่อภาพมายาของเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ส่องผ่านพื้นที่สาธารณะของชุมชน พื้นที่แห่งนี้จึงได้ประดิษฐ์วันเวลาของการให้บริการความเป็นเทศกาลกินเจจากที่แตกต่างครั้งอดีต ซึ่งช่วงเวลาของการกินเจในอดีตนั้นจะกินหรือรับประทานอาหารเจกันทุกมื้อตลอดระยะเวลาของการกินเจคือ 9 วัน 9 คืน และรวมไปถึงการล้างท้องก่อนการกินเจ ด้วยเงื่อนไขของเวลาที่เปิดให้ผู้ซื้อและผู้ขายพบปะสังสรรค์มากที่สุด เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ จึงได้ประดิษฐ์ช่วงเวลาของการกินเจในขึ้นตอนเย็นของทุกวัน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาท่องเที่ยว ชื่นชมกับประเพณี เคารพบูชาเทพในศาลเจ้าต่างๆ หรือการขออนุญาตทรงจำของสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนเมื่อครั้งอดีต ดังคำกล่าวของพ่อค้าขายโรตีสาน ที่ว่า

“...ช่วงเวลาที่ขายดีคือตอนเย็นๆประมาณ
6 โมง คนจะเริ่มมากันช่วงนี้ ถ้าวันศุกร์และวันเสาร์
คนก็จะมาเยอะกว่าวันธรรมดา ตอนกลางวันบั้งก็จะ
เตรียมของเตรียมแป้งไว้ให้เรียบร้อย...”

(บั้ง, สัมภาษณ์ 3 ตุลาคม 2554)

จากคำกล่าว สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า การกินเจในเทศกาลกินเจของผู้คนในปัจจุบัน นั้นมีความแตกต่างกับคนไทยเชื้อสายจีนในอดีตในประเด็นของช่วงเวลา เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ จึงได้ประดิษฐ์เอาช่วงเวลายามเย็นของทุกๆวันเป็นช่วงทำการ เพราะปัจจุบันวิถีชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนไปจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง ที่ทุกคนต้องทำงานนอกบ้าน การอนุรักษ์ประเพณีของบรรพบุรุษจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสภาพสังคม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ส่วนตัวผมเองในช่วงนี้ก็กินเจ แต่ไม่ได้

กินครบทุกวันหรอก กินตามสะดวกมากกว่า จะกิน
ครบทุกมื้อก็ลำบาก มื้อเย็นสะดวกสุด ที่งานนี้ก็
สะดวกดีเย็นๆก็มีของขายเยอะ...”

(อภิชาติ, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2554)

จากข้อความที่ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า วัฒนธรรมกับสังคมเป็นของคู่กัน ถ้าสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยน มีผลเกี่ยวเนื่องกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ วิถีชีวิต การแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีผลทำให้เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ถูกประดิษฐ์ในประเด็นของเวลา เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมนั่นเอง และกลายเป็นเครื่องมือในการรับใช้ชุมชนด้วยการประดิษฐ์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ดังนั้น สังคมมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ในสภาพที่หยุดนิ่ง หากแต่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งแนวโน้มโดยทั่วไปของสังคมจึงอยู่ในสภาพที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยความหมายของการเปลี่ยนแปลงแล้ว ผู้วิจัยพิจารณาในลักษณะของการเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่งๆ หนึ่งในเวลาต่างกัน การเปลี่ยนแปลงจึงเกี่ยวข้องกับเวลา หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ จะพิจารณาในแง่การเปรียบเทียบความแตกต่างของสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งในเวลาที่ผ่านมา เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ได้มีการประดิษฐ์เรื่องของพื้นที่และเวลาขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อตอบสนองกับวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป โดยธรรมชาติของเทศกาลมีลักษณะลื่นไหล ไม่แน่นอน ไม่ถาวรยั่งยืน ซึ่งพื้นที่พิเศษแบบนี้จะไม่เน้นความถาวร แต่ค่อนข้างจะมีลักษณะชั่วคราวตัวอย่างที่ชัดเจน คือ การจัดงานเทศกาลกินเจที่เน้นความเป็นวิถีจีน เมื่อครั้งอดีต ที่มีการจัดขึ้นปีละครั้งในงานก็จะมีกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น การแสดงย้อนรอยเจ้าแม่กวนอิม การเชิดสิงโต เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันยังมีการประดิษฐ์พื้นที่และเวลาลักษณะดังกล่าวออกมามากมาย เช่น ศาลเจ้าแบบดั้งเดิมไว้บริการนักท่องเที่ยวคนชั้นกลางผู้โหยหาอดีต หรือแสวงหาของแปลก โดยเฉพาะการท่องเที่ยววัฒนธรรม ทั้งนี้พิธีกรรมมีการสร้างบรรยากาศแบบดั้งเดิม แสดงวัตถุมงคลตามความเชื่อ สวมใส่เสื้อผ้าหรือมีกิจกรรมการแสดง เป็นต้น ราวกับว่า

ประวัติศาสตร์ได้ย้อนกลับคืนมาอีกครั้ง โดยสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอย่างใกล้ชิด ซึ่งพื้นที่แบบนี้เราจะเห็นการผสมผสานของ “เวลา” ทั้งแบบการสั่งสมและแบบชั่วคราวที่มาปรากฏอยู่พร้อมๆกัน

1.3 เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างกิจกรรม

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไม่นิยมเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ไกลๆ เนื่องจากเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าบริเวณนั้นไม่มีสิ่งดึงดูดใจมากพอ นั่นแสดงให้เห็นว่า สถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจซึ่งนอกจากความสวยงามแล้ว ยังต้องมีองค์ประกอบที่แตกต่างไปจากสถานที่อื่นๆ ดังนั้น ประเพณีจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่มีความแตกต่างกันไปตามระบบของสังคม ความเชื่อ และการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมของแต่ละกลุ่มชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้มักจะเป็นลักษณะของพิธีกรรม งานประเพณี กิจกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ อย่างเช่น ในเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ที่ได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆขึ้นมาให้เกิดความแตกต่างๆ แปลกใหม่ เพื่อเป็นทางเลือกและดึงดูดนักท่องเที่ยว

เทศกาลกินเจหาดใหญ่นั้นเป็นงานที่จัดขึ้นมาอย่างยิ่งใหญ่จนเป็นที่กล่าวขวัญไปทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน อย่างมาเลเซียและสิงคโปร์ ที่ในทุกปีจะเดินทางมาร่วมงานเทศกาลกินเจมากมายโดยจะเน้น กิจกรรม “ทานบุญ กินอย่างพอเพียง เลี้ยงคนทั้งเมือง” ด้วยการจัดเป็นซุ้มอาหารเจที่หลากหลายนำมาบริการแจกจ่ายให้กับผู้เข้าร่วม งานและนักท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สมาคม ชมรม มูลนิธิ โรงแรม บริษัท ห้างร้านต่างๆ ดังที่นายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ กล่าวไว้ว่า

“...คอนเซ็ปงานกินเจเราก็คือ กินอย่างพอเพียงเลี้ยงคนทั้งเมือง ภายในงานเราจะมีอาหารเจแจกให้กับนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานอย่างทั่วถึงไม่ว่าท่านจะเป็นใครมาจากไหน...”

(ไพโร พัฒโน, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากข้อความนี้ผู้วิจัยมองว่ากิจกรรม “ทานบุญกินอย่างพอเพียง เลี้ยงคนทั้งเมือง” เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีกุศโลบายผู้จัดงาน เพื่อที่ต้องการสร้างความแตกต่าง และดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยว โดยการบริการอาหารเจฟรีให้กับผู้มาร่วมงาน หน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะได้รับผลดีไปด้วยอย่างน้อยก็เพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหน่วยงานของตัวเอง และยังถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งด้วย

ภาพประกอบที่ 17 สัมภาษณ์ในครัชย์กัษที่หน่วงานเอกชนได้นำมาร่วมแจกจ่ายให้กับนักท่องเที๋ยว
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 27 กันยายน 2554

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า กิจกรรมหลักของงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ นั้น จะเน้นการจัดกิจกรรมบนเวทีเพื่อสร้างความบันเทิงและการสอดแทรกความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้าร่วมงาน ถึงแม้กิจกรรมบางอย่างอาจจะไม่ได้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอะไรกับ ประเพณีกินเจก็ตาม อาจเป็นเพียงกิจกรรมที่ต้องการจัดขึ้นมาเพื่อต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่ง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ ที่ว่า

“...ในงานทุกคืนเราจะมีกิจกรรมต่างๆบน
เวที เช่น ประกวดธิดาเจียะฉ่าย การทำอาหารเจจาก
คนดัง การบรรยายศาสตร์เรื่องฮวงจุ้ย และการ
แสดงอีกรวมมากมาย...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ นั้นมีการประดิษฐ์ กิจกรรมขึ้นมา โดยมุ่งเน้นในเรื่องของการสร้างความบันเทิงให้กับนักท่องเที่ยว การประดิษฐ์ กิจกรรมขึ้นมาถือว่าเป็นการปรุงแต่งวัฒนธรรม มีการคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ ประดิษฐ์ให้เหมาะสม กับความต้องการนักท่องเที่ยวและสังคมปัจจุบัน จึงทำให้เทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ที่แตกต่างไปจากเดิมเพียงเพื่อต้องการส่งเสริมกิจกรรมทางการ ท่องเที่ยว

กิจกรรมหนึ่งที่ได้รับคามสนใจจากผู้ร่วมงานในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ โดยผู้วิจัยสังเกตจากจำนวนนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าเวที ที่มีจำนวนมากกว่าคืนอื่นๆ คือ การประกวดธิดาเจียะน่าย ซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมประกวดธิดาเจียะน่ายจำนวน 17 คน โดยผู้เข้าประกวดทุกคนจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบจีนโบราณสีขาว เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศและความรู้สึกร่วมกัน และซึมซับกับความสวยงามของหญิงสาวที่ถูกสมมุติขึ้นในรูปของเจ้าแม่กวนอิม ดังคำกล่าวที่ว่า

“...การประกวดก็เป็นสีสันอย่างหนึ่งทำให้
คนอยากมาดูว่าเป็นยังไงจริงๆ เจนคิดว่าก็คล้ายๆ
กับการประกวดอื่นๆนะ แต่พอมาจัดในงานกินเจก็
ทำรู้สึกว่แปลก มีเทพธิดากินผักด้วยหรือ...”

(เจนจิรากริน สาริพันธ์, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 18 การประกวดธิดาเจียะน่ายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเลียนแบบเจ้าแม่กวนอิม
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

กิจกรรมดังกล่าวนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า ในการจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ที่เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้น นอกเหนือจากกิจกรรมที่มีตามแบบโบราณตามหลักของการกินเจแล้ว เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้มีการสร้างความแตกต่างเพื่อเป็นทางเลือกให้นักท่องเที่ยว โดยการผสมผสานกันของความเชื่อดั้งเดิมและกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ การประกวดธิดาเจียะน่ายนี้ ยังเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นมาซึ่งถือว่า เป็นกิจกรรมที่สามารถดึงดูดและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมีการรักษาประเพณีของบรรพบุรุษเอาไว้ด้วยการให้ผู้เข้าประกวดใส่ชุดแบบจีนโบราณ เป็นการนำเอาบรรยากาศแบบวันวานมาผสมกับความ

งามเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์จีนไว้ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น เทศกาลกินเจขนาดใหญ่จึงถูกจัดสร้างขึ้น เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น การจัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่จึงจำเป็นต้องมีการประดิษฐ์กิจกรรมบางอย่างที่นอกเหนือไปจากประเพณีกินเจแบบดั้งเดิม โดยมุ่งเน้นความแปลกใหม่เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว เมื่อเทศกาลกินเจถูกประดิษฐ์ให้เกิดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ย่อมเกิดเปลี่ยนแปลงขึ้นแน่นอนด้วยเงื่อนไขเพื่อนำประเพณีกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนมารับใช้สังคม เมื่อมีการประดิษฐ์ค้นพบสิ่งใหม่ หรือวิธีใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษารากฐานของประเพณี จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

2. เทศกาลกินเจขนาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างอาหารเจ

ในอดีตสินค้าและอาหารส่วนใหญ่ ที่ขายในช่วงเทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนจะเป็นสินค้าพื้นฐาน ในการนำไปประกอบเป็นอาหารเจ เช่น เต้าหู้ ผัก ผลไม้ และขนมมงคลต่างๆ เป็นต้น ปัจจุบันในยุคของสังคมเมืองเมื่ออาหารเจกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้คนมีความต้องการ พื้นที่เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ จึงได้มีการประดิษฐ์สินค้าประเภทอาหารให้มีความโดดเด่น ด้วยการนำเสนอภาพของอาหารเจ ที่น่ารับประทานหรืออาจเป็นอาหารที่จะหารับประทานได้เฉพาะในช่วงเวลาของเทศกาลกินเจเท่านั้น มาเป็นสินค้าที่สามารถลิ้มรสได้ที่เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ เช่น ผัดหมี่เจ ราดหน้าเจอ่องเต้ กระจ่างปลาเจ เต้ากั่วทอดหรือเต้าหู้ทอด ตีอคาโศ เป็นต้น นอกเหนือจากอาหารเจที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปแล้ว ภายในพื้นที่เทศกาลกินเจใหญ่ยังได้มีอาหารเจที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อดึงดูดผู้บริโภค ซึ่งทำให้อาหารเจมีรูปร่างหน้าตาที่โดดเด่นน่ารับประทาน และเข้ากับกระแสนิยมของสังคมปัจจุบันอีกด้วย เช่น ซูชิเจ ยำเจเพื่อสุขภาพ ซีฟู้ดเจ ส้มตำเจ หมูทอดเจ รวมไปถึงเครื่องดื่มเจเพื่อสุขภาพ เป็นต้น อาหารเจโดยส่วนมากในพื้นที่เทศกาลกินเจจะเป็นอาหารที่ปรุงสำเร็จพร้อมให้ผู้บริโภคและนักท่องเที่ยวได้สะดวกในการรับประทาน

ภายในพื้นที่เทศบาลกินเจหาดใหญ่ได้ถูกตีกรอบอย่างชัดเจนในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ อาหารทุกชนิดจึงถูกนำมาประดิษฐ์ด้วยการใช้วัสดุที่มีคุณภาพและถูกหลักอาหารเจ รวมถึงการคำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภคเป็นสำคัญ เพื่อเป็นจุดดึงดูดผู้บริโภคและนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการประดิษฐ์อาหารเจ ไว้ดังนี้

2.1 การประดิษฐ์รูปแบบของเมนูอาหารเจ

2.2 การประดิษฐ์อาหารเจกับวัตถุดิบแบบเนื้อสัตว์

2.1 การประดิษฐ์รูปแบบของเมนูอาหารเจ

เทศบาลกินเจหาดใหญ่ จุดเด่นที่เป็นที่กล่าวขวัญถึง คือ อาหารเจ 108 อย่าง 108 รสชาติ หลากหลายความอร่อย สะอาด ถูกหลักอนามัย โดยจะเน้นกิจกรรม “ทานบุญ” กินอย่างพอเพียง เลี้ยงคนทั้งเมือง ด้วยการจัดเป็นซุ้มอาหารเจที่หลากหลายนำมาบริการแจกจ่ายและจำหน่ายให้กับผู้เข้าร่วมงานและนักท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สมาคม ชมรม มูลนิธิ โรงแรม บริษัท ห้างร้าน และประชาชนในพื้นที่ มีกิจกรรมในเรื่องของอาหารเจ เช่น การแข่งขันทานอาหารเจ กิจกรรม 9 เมนู 9 คนดัง และอื่นๆอีกมากมาย เพื่อให้งานกินเจหาดใหญ่มีสีสัน และผู้มาร่วมงานได้ประโยชน์

ความเชื่อในเรื่องมงคลของชาวไทยเชื้อสายจีน ความเชื่อของคนจีนนั้นมีอยู่มากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้ในงานเทศกาลกินเจ คือการนำเลขมงคลมาใช้ในการตั้งคำขวัญของการจัดงานครั้งนี้ ความเชื่อเรื่องมงคลต่างกับชีวิตคนจีนนั้นผูกพันกันมาช้านาน เช่น สิ่งของที่มีความหมายมงคล หรือชื่อที่พ้องเสียงกับสิ่งที่เป็นมงคล ตัวเลขก็เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายจีน การจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่จึงได้มีเรื่องของเลขมงคลมาเกี่ยวข้องเช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ปีแรกๆของการจัดงานเราตั้งเป้าร้านค้า
เอาไว้ที่ 99 ร้านค้า 99 เมนู แต่ตอนนี้เรามีร้านขาย
อาหารเจเพิ่มขึ้นมา เรียกได้ว่า 108 ร้านค้า 108 เมนู
ไปแล้ว...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์นั้นนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและรสชาติอาหารที่มีความหลากหลายแล้ว ยังสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องโชคลางและความเป็นสิริมงคลในเรื่องของตัวเลขของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนผ่านการจัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ เช่น ชาวจีนจะเชื่อว่าเลข 1 เป็นเลขที่ดี ซึ่งแปลว่า หนึ่งเดียว เป็นศูนย์รวมของจักรวาล เลข 8 ชาวจีนเชื่อว่าเลข 8 เป็นเลขแห่งมงคล เพราะมีความหมายว่า ร่ำรวย หรือ มั่งมี อีกทั้งยังหมายความได้ถึงตำนานแปดเซียนหรือแปดเซียนที่คอยดูแล ปกป้องรักษาลูกหลาน สำหรับเลข 9 คนจีนจะมีเสียงพ้องกับคำว่า จิว แปลว่า อายุที่ยืนนาน และเชื่อว่าจะมีความก้าวหน้าอีกด้วย และเมื่อนำเอาเลข 108 หรือเลขสามทั้งหลักมารวมกันก็จะได้ 9 เช่นกัน

ดังนั้น อาหารเจนอกจากเป็นอาหารมงคลเปรียบเหมือนการกินเพื่อใช้ชีวิตแล้ว ปัจจุบันมีการยอมรับกันโดยทั่วไปถึงคุณค่าของ "อาหารเจ" เนื่องจากการรับประทานพืชผักในปริมาณที่มากกว่าปกติ ดึงเว้นเนื้อสัตว์ ทำให้กระเพาะได้พักจากการย่อยเนื้อสัตว์ที่ทำประจำอยู่ และได้รับสารอาหารเข้าไปเสริมสร้าง ซ่อมแซมร่างกายส่วนที่สึกหรอ รวมทั้งได้โปรตีนจากถั่วชนิดต่างๆ ซึ่งแตกต่างจากโปรตีนที่เราได้รับจากเนื้อสัตว์ ช่วงเวลานี้จึงถือเป็นช่วงที่ร่างกายได้พักผ่อนจากการรับสารอาหารย่อยยากจากแหล่งอาหารต่างๆ รวมทั้งยังได้รับพลังใจจากการที่ปฏิบัติตัวอยู่ในศีล ทำให้มีอิมกาย อิมใจ

ทางด้านความหลากหลายของรูปแบบอาหารเจนั้น ผู้วิจัยได้สังเกตมาจากกิจกรรมหนึ่งที่ผู้จัดงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ได้จัดขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการอาหารเจได้จำหน่ายได้มีเมนูที่แปลกใหม่ เป็นการดึงดูดและสร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้กับผู้บริโภค ดังที่นายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลาได้พูดถึงกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในช่วงงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ เพื่อเป็นการส่งเสริมผู้ประกอบการร้านอาหารเจได้นำเสนอเมนูอาหารเจใหม่ๆ จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ว่า

“...เราจัดการแข่งขันปรุงอาหารเจ ก็เพื่อ
 อยากรู้ให้ผู้ประกอบการขายอาหารเจได้มีความคิด
 ใหม่ๆ หาเมนูแปลกๆใหม่ๆ เมื่อผ่านการพิจารณา
 จากกรรมการ ผู้ประกอบการก็สามารถนำเมนูนี้ไป
 ทำขายได้จริง...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 19 นายสุรพล กำพลานนท์วัฒน์ นายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยว
จังหวัดสงขลามอบเกียรติบัตรให้แก่ร้านโรตีสปาเก็ตสถาน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 27 กันยายน 2554

จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า ทางผู้จัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ได้ให้ความสำคัญกับการประดิษฐ์อาหารเจที่แปลกใหม่ขึ้นมา เพื่อเป็นการดึงดูดและสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง ทำให้ผู้คนอยากที่จะมาลองชิมอาหารเจที่มีรูปแบบแปลกใหม่ ซึ่งต่างไปจากจากอาหารเจที่มีจำหน่ายทั่วไปในเทศกาลกินเจตามท้องตลาด

อาหารเจ เป็นอาหารที่ผู้คนส่วนใหญ่จะบริโภคในช่วงถือศีลกินเจ ด้วยการงดกินเนื้อสัตว์ และเป็นเทศกาลในการสร้างบุญกุศลทั้งทางกายและทางใจ ในช่วงนี้เราจะเห็นร้านอาหารมากมายรวมทั้งศูนย์การค้า จะขายอาหารสำเร็จรูป อาหารแห้งเจ หรือแม้แต่อาหารหลายชนิด หรือแม้แต่อาหารที่ดูเหมือนอาหารทั่วไปก็กลายเป็นเมนูอาหารเจ โดยไม่มีเนื้อสัตว์รวมอยู่ด้วย และมีการคิดฉลาดอาหารเจเป็นสัญลักษณ์ เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า ดังคำสัมภาษณ์ ที่ว่า

“...อาหารเจที่นี่ที่ไม่รู้ว่าเขาเน้นความ
สวยงาม แปลกๆหรือเปล่านั้นเท่าที่เดินๆดูมาก็เห็น
อาหารเจแปลกๆสวยๆ ดูไม่ออกว่าเป็นอาหารเจมัน
เหมือนกับอาหารทั่วไปเลย...”

(เชียด, สัมภาษณ์เมื่อ 29 กันยายน 2554)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันการกินเจไม่ใช่การกินอาหารที่น่าเบื่อเหมือนในอดีต เพราะมีผู้ทำอาหารเจในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งผู้ที่รับประทานอาหารเจเป็นประจำหรือแม้แต่พนักงานที่verkก็จะมีทางเลือกและสร้างจุดขายให้กับร้านอาหารเองด้วย ไม่เว้นแม้แต่อาหารญี่ปุ่น ที่หลายคนชื่นชอบ และเป็นยังเป็นกระแสนิยมของกลุ่มวัยรุ่น ก็มีให้เลือกทานกันในเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ร้านอาหารเจสไตล์ญี่ปุ่นแห่งเดียวภายในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่คือ “ร้านชิจูกุยา” และเมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับเจ้าของร้านถึงประเด็นรูปแบบอาหารเจที่มีการประดิษฐ์ให้มีความแปลกใหม่ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...จุดเด่นของอาหารเจสไตล์ญี่ปุ่น คือจะไม่มันมาก เพราะอาหารญี่ปุ่นส่วนใหญ่ไม่มีน้ำมัน เป็นส่วนผสมเหมือนอาหารจีน และอาหารญี่ปุ่นทำง่ายไม่ต้องปรุงรสมากซึ่ง ลูกค้า ส่วนใหญ่จะเป็นเด็ก ๆ...”

(สมพร, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2554)

เมื่ออาหารเจจึงถือว่าเป็นหัวใจหลักของเทศกาลกินเจเนื่องจากผู้คนที่เข้ามาเที่ยวงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่เพื่อต้องการรับประทานหรือซื้อหาอาหาร และสัมผัสบรรยากาศความเป็นจีน แต่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้พื้นที่ของการบริโภคนำเสนอผ่านการรูปแบบของอาหารเจและชนิดของอาหารเจเพื่อให้เกิดความโดดเด่นและความแตกต่าง ซึ่งในเทศกาลกินเจหาดใหญ่นั้น ได้แสดงภาพลักษณ์ของอาหารเจที่มีรสชาติอร่อยและมีรูปแบบที่สวยงามแปลกใหม่ และความหลากหลาย ให้กับผู้บริโภคสามารถซื้อหาและรับประทานได้ทันทีโดยสะดวกไม่จำเป็นต้องนำกลับไปเพื่อปรุงเองแต่อย่างใด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...อาหารเจที่นี่ก็มีเยอะคินะเขาแล้วดูน่ากิน มีอาหารเจที่บางอย่างเราไม่เคยเห็นด้วย ไม่เหมือนกับเราทำกินเองหรือไปซื้อในตลาดทั่วไป...”

(อาคม, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 20 ตัวอย่างอาหารเจที่มีจำหน่ายภายในบริเวณงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 29 กันยายน 2554

จากข้อความดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของอาหารเจ ที่มีการประดิษฐ์ขึ้นมา เป็นการสร้างสรรค์เมนูอาหารใหม่ๆ เพื่อเป็นจุดขายของแต่ละร้านและเป็นผลดีต่อผู้บริโภคที่มีทางเลือกในการหาอาหารเจรับประทานได้ง่าย และหลากหลาย ทำให้รู้สึกว่าการกินอาหารเจไม่ซ้ำซาก จำเจ เหมือนที่ผ่านมามากด้วย

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันคนส่วนใหญ่หันมาให้ความสำคัญในการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพกันมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดโรคร้ายต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การ เขียวयरรักษา และเกิดค่าใช้จ่ายตามมาจำนวนมาก ดังนั้นการกินเจเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้รักสุขภาพหันมาให้ความสำคัญ บรรดาผู้ประกอบการร้านอาหารเจจึงให้ความสำคัญกับการทำอาหารเจเมนูเพื่อสุขภาพกันมากขึ้นตามไปด้วย ดังคำสัมภาษณ์ เจ้าของร้านอาหารเจสไตล์ญี่ปุ่น ที่ว่า

“...ที่ว่าสมัยนี้คนเราดูแลสุขภาพ ปรุงแต่ง สุขภาพกันมาก ลูกค้าที่มาซื้อของร้านที่ส่วนใหญ่ จะเป็นวัยรุ่นสาวๆที่เขาดูแลสุขภาพ ที่คิดว่าอาหารเจแบบญี่ปุ่นนี่คือตรงที่ไม่มีน้ำมันมากเหมือนอาหารเจแบบจีนที่ส่วนใหญ่จะมีน้ำมันมาก...”

(สมพร, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2554)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า กระแสที่บรรดาผู้คนต่างให้ความสำคัญในการใส่ใจดูแลสุขภาพกันมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดโรคร้ายต่างๆ ส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารเจในเทศกาลกินเจหาดใหญ่ รวมทั้งโรงพยาบาลเอกชน ต่างหันมาพัฒนารูปแบบการ

บริการที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพมากขึ้น เห็นได้จากรูปแบบการประดิษฐ์อาหารเจที่มีความหลากหลายแล้วยังมีผู้ประกอบการที่เน้นในเรื่องของการควบคุมปริมาณ น้ำตาล น้ำมัน เพื่อเป็นการดึงดูดกลุ่มลูกค้าและนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...หนูคิดว่าอาหารเจส่วนมากจะเป็นพวก
อาหารจีนที่เป็นประเภทผัดๆทอดมาก แต่ที่นี้มี
อาหารญี่ปุ่นเจ อย่างซูชิก็อร่อยเหมือนซูชิจริงๆนะ
กินแล้วไม่อ้วนด้วย...”

(แนน, สัมภาษณ์เมื่อ 29 กันยายน 2554)

ดังนั้น การประกอบอาหารเจทานกันเองเป็นสิ่งที่ดีที่สุด แต่ด้วยวิถีการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ย่อมเป็นไปได้ยาก ทำให้การซื้ออาหารเจมาทานเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและสะดวก แต่ปัญหาที่พบเจอกันก็คือ อาหารเจที่ขายล้วนมีแต่อุดมไปด้วยแป้ง และไขมัน แทนที่จะได้ทานเจเพื่อสุขภาพ กลับกลายเป็นเพิ่มปัญหาให้กับสุขภาพกันไป ทำให้ผู้ประกอบการร้านอาหารภายในพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ หันมาเน้นการทำอาหารเจที่ตอบสนองกลุ่มลูกค้า และนักท่องเที่ยวที่รักษาสุขภาพมากขึ้น ซึ่งเดิมอาจจะเน้นแต่ความหลากหลาย แปลกใหม่ และรสชาติที่อร่อย แต่ปัจจุบันผู้วิจัยสังเกตว่าผู้ประกอบการหันมาพัฒนารูปแบบอาหารเจเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า และนักท่องเที่ยวกลุ่มเพิ่มขึ้น

2.2 การประดิษฐ์อาหารเจกับวัตถุดิบแบบเนื้อสัตว์

การขายอาหารภายในพื้นที่เทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นการสร้างจุดขายของเทศบาลนครหาดใหญ่ด้วยการประดิษฐ์ให้มีความสวยงาม อร่อย และหารับประทานได้ยาก ขณะเดียวกันต้องการเสนอความทันสมัยโดยคงไว้ซึ่งหลักของการกินเจตามแบบโบราณ คือการนำวัตถุดิบมาจากธรรมชาติและถูกหลักการกินเจโดยเลียนแบบเนื้อสัตว์จริง ซึ่งทำมาจากเต้าหู้ ถั่วเหลือง โปรตีนเกษตร หรือแม้แต่เห็ดต่างๆ มาประดิษฐ์เป็นอาหารเจที่น่ารับประทาน ดังนั้นในแง่มุมมองของวัตถุดิบเลียนแบบเนื้อสัตว์กับการประดิษฐ์อาหารเจ ก็เพื่อต้องการสร้างความแตกต่างและยังคงหลักการกินเจแบบโบราณให้คงอยู่ในสังคมปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆเกี่ยวกับวัตถุดิบเลียนแบบเนื้อสัตว์กับการประดิษฐ์อาหารเจในพื้นที่ของเทศบาลนครหาดใหญ่ มีดังนี้

“...ร้านที่ขายอาหารเจที่เหมือนเนื้อสัตว์
ลูกค้าส่วนใหญ่ก็นิยมซื้อพวก หมูทอดเจ ไก่ทอดเจ
เพราะกินเหมือนอาหารปกติ เพียงแต่ทำมาจาก
วัตถุดิบที่ไม่ผิดหลักการกินเจ เพราะเป็นแป้งและ
เต้าหู้...”

(วิมล, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2554)

จากคำสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าอาหารเจที่ทำจากวัตถุดิบเลียนแบบเนื้อสัตว์จริงๆ
เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาภายในงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ เป็นเพราะหน้าตาที่ดู
เหมือนเนื้อสัตว์จริงๆแต่ทำมาจากส่วนผสมที่ปราศจากเนื้อสัตว์ จึงทำให้นักท่องเที่ยวทั้งที่กินเจ
และนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้กินเจต้องการทดลองชิม ด้วยรูปแบบและรสชาติที่เหมือนของจริง เป็นจุด
ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจทดลองชิม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ผมลองซื้อข้าวเหนียวหมูทอดมากินดู
เห็นมันเหมือนกับหมูทอดจริงๆ ก็อร่อยดีคล้ายๆกิน
หมูทอดจริงเลย แต่ไม่ได้เหมือนซะทีเดียวคับ ก็
อร่อยไปอีกแบบนะ...”

(ตัม, สัมภาษณ์เมื่อ 3 ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 21 หมูทอดพริกไทยดำเจ อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์จริง
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 3 ตุลาคม 2554

อาหารเจที่ทำเลียนแบบเนื้อสัตว์ยังเป็นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากที่จะทดลองชิมด้วยความรู้สึกที่ว่าทำไมอาหารเจจึงมีลักษณะคล้ายกับอาหารทั่วไป ดังคำสัมภาษณ์ของนักท่องเที่ยวอีกคนหนึ่งที่ว่า

“...พี่ว่าดูๆไปแล้วอาหารเจก็เหมือนกับ
อาหารปกติแทบจะแยกไม่ออกเลยนะ ก๋วยจั๊บเจที่พี่
ลองชิมดูก็อร่อยดี คล้ายๆกับก๋วยจั๊บทั่วไป แต่ไม่
เหมือนซะทีเดียว...”

(กา, สัมภาษณ์เมื่อ 3 ตุลาคม 2554)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่า อาหารเจที่ทำเลียนแบบเนื้อสัตว์จริงๆเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดี ด้วยรสชาติและหน้าตาที่คล้ายของจริง ทำให้เกิดความน่าสนใจมากกว่าอาหารเจทั่วไป จนรู้สึกว่าการกินเจเป็นเรื่องไม่น่าเบื่อ และเป็นอาหารที่สามารถรับประทานได้ง่ายเพราะรูปแบบ รสชาติ ไม่ได้แตกต่างกับอาหารทั่วไป และนี่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันอาหารเจชนิดนี้เป็นที่นิยมของเหล่าพ่อค้า แม่ค้า ที่จะนำมาปรุงเพื่อจำหน่าย และเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่าอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์เกิดขึ้น เพราะการแข่งขันทางการตลาดที่ต้องการนำเสนอรูปแบบอาหารเจที่มีความแปลกใหม่ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ที่กินเจ และยังเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความสนใจ แต่ถ้ามองในแง่มุมหนึ่งถือเป็นเรื่องดีที่จะชักชวนเด็กรุ่นใหม่ หรือคนที่ไม่ได้รับประทานเจ หันมาให้ความสนใจกินเจกันมากขึ้น แต่สิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นคือเรื่องสุขภาพ เพราะอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ ทำจากแป้งอาจทำให้อ้วน และอาหารเหล่านี้เป็นอาหารแห้งคล้ายๆกับขนมปังสำเร็จรูป เมื่อเรารับประทานเข้าไป มันจะดูดซึมน้ำจากร่างกายมาทดแทน อาจทำให้ระบบขับถ่ายมีปัญหา ดังนั้นผู้ที่กินเจรวมถึงนักท่องเที่ยวควรเน้น ผัก ผลไม้ เพื่อสุขภาพ

อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์: กินแล้วได้บุญจริงหรือไม่

ยังคงเป็นกระแสถกเถียงจนถึงตอนนี้ว่า "อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์" นั้นกินแล้วได้ "บุญ" จริงหรือไม่ ยิ่งเมื่อเทศกาลกินเจเวียนมาถึงอีกครั้ง เพื่อชำระทั้งร่างกายและใจให้บริสุทธิ์ บางคนอาจกลัวกับข่าวคราวอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ที่ปนเปื้อนเนื้อสัตว์จริง แต่ก็มีปฏิเสธไม่ได้ว่า อาหารเจรูปสัตว์ยังได้รับความนิยม และกลายเป็นส่วนหนึ่งผสมกลมกลืนไปกับเทศกาลกินเจ

ภายในพื้นที่เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ที่ลี้க்கักไปด้วยนักท่องเที่ยว อาหารเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายที่ทุกๆคนต่างให้ความสำคัญ ด้วยความหลากหลายและมีให้หารับประทานกันอย่างตามใจชอบ อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ที่ทำมาจากพืช แม้จะยังคงคุณค่าทางสารอาหารและคงไว้ซึ่งกตติกาในการกินเจที่ว่าด้วยการไม่เบียดเบียนสัตว์ แต่สำหรับความเหมาะสมในการบริโภคอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์นั้น หลายคนมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ดังคำสัมภาษณ์ที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“...กินอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์จริง พี่
ว่าไม่ผิดอะไรนะเพราะส่วนผสมที่ทำก็ไม่
มีเนื้อสัตว์เลย ส่วนใหญ่ก็เป็นโปรตีนเกษตร...”

(วิมล, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2554)

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการกินอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ นั้นไม่ได้ผิดหลักการกินเจ เพราะการกินเจคือการงดกินเนื้อสัตว์ และอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ก็ทำมาจากพืชจึงไม่ได้ผิดไปจากเจตนารมณ์ของการกินเจ ความสำคัญของเทศกาลกินเจอยู่ที่การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ละเว้นการเบียดเบียนชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนักท่องเที่ยวอีกคนที่ว่า

“...ความดีอยู่ที่เจตนามากกว่า การทำให้
กลิ่น รสปร่าง รสชาติ เหมือนเนื้อสัตว์ ก็เพื่อไม่ให้
เกิดความจำเจในการกินเจ จะไม่รู้สึกเบื่อ ทุกอย่าง
ล้วนลงท้ายด้วยเจตนาดี สำหรับความคิดพี่นะ...”

(กา, สัมภาษณ์ 4 ตุลาคม 2554)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า การประดิษฐ์อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์นั้น เป็นเพียงการสร้างสิ่งใหม่ๆเพื่อไม่ให้ผู้บริโภครู้สึกเบื่ออาหารเจแบบเดิมๆ การกินอาหารเจที่สำคัญอยู่ที่เจตนาในการกินเจ เพื่อไม่ให้ทำบาปโดยการเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ผมว่าอย่าไปสนใจที่รูปร่างหรือชื่อเรียก
ให้คิดในว่า สิ่งเหล่านี้ คือแป้ง คือบุก แค่มิเป็น
เนื้อสัตว์ กินไปคุณก็ไม่ได้เบียดเบียนใครแล้ว อย่า
ไปซีเรียสกับบางสิ่งมากเกินไปทำให้ชีวิตไม่เป็นสุข
ได้ แทนที่จะกินเจให้ได้...”

(จรรยา, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การกินอาหารเจนั้นสิ่งสำคัญคือ การงดเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์และผักต้องห้าม ถือเป็น การงดทำลายชีวิตและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ปราศจากกลิ่นความคาว ซึ่งการกินอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์นั้นแม้จะมีลักษณะคล้ายกับเนื้อสัตว์ แต่ส่วนประกอบทั้งหมดทำมาจากพืช ซึ่งไม่มีส่วนประกอบของเนื้อสัตว์เลย ดังนั้นการเลือกบริโภคอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์จึงเป็นสิ่งที่ไม่ผิดหลักการกินเจแต่อย่างใด

อีกมุมหนึ่งของอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ เมื่อเรามาพิจารณาถึงส่วนประกอบในการทำอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ก็จะพบว่า ส่วนประกอบนั้นมาจากพืชผัก และแป้ง เป็นการประดิษฐ์วัตถุดิบจากธรรมชาติที่ปราศจากเนื้อสัตว์ เพราะต้องการสร้างความแปลกให้ให้กับอาหารเจ เพื่อเป็นจุดขายที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคเท่านั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ประกอบการจำหน่ายอาหารเจ ซึ่งมาร่วมออกร้านขายในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ บอกถึงความแปลกใหม่ของอาหารเจว่า

“...อาหารเจรูปสัตว์นั้นพัฒนาไปไกลมาก จากเดิมแรกๆ ที่ผมจำได้นะจะเป็นแป้งหมี่ก้อนกลม แน่นคล้ายๆกับหมูยอนั้นแหละ ปัจจุบัน ไม่ว่าอาหารธรรมดาจะมีอะไร อาหารเจรูปสัตว์เลียนแบบได้เกือบหมดแล้ว...”

(จรรยา, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

จากคำสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์นั้นถึงแม้จะมีลักษณะที่เหมือนอาหารปกติ แต่เมื่อรับประทานเข้าไปก็สามารถแยกได้ว่า เป็นของที่ทำมาเพื่อเลียนแบบ อาจเป็นเพราะการแข่งขันทางการตลาดของผู้ประกอบการ ที่ต้องการหาสิ่งใหม่ๆ มาล่อใจผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวเท่านั้นเอง และเมื่อผู้วิจัยได้ถามต่อในประเด็นของการตลาด เกี่ยวกับอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ ก็ได้รับคำสัมภาษณ์ว่า

“...มาขายที่งานกินเจก็ขายไม่ดีเพราะร้านที่ขายอาหารแห้งคนซื้อต้องเอาไปปรุงเองที่บ้านที่นี้ ส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยวไม่ใช่คนกินเจจริงๆ แต่ร้านที่กิมหยงจะขายดีลูกค้าส่วนใหญ่ก็เป็นพ่อค้าแม่ค้า มาซื้อทีละหลายๆเอาไปทำอาหารเจขายต่อ...”

(จรรยา, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า ภายในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ผู้บริโภคนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ นิยมที่จะซื้ออาหารเจปรุงสำเร็จที่มีจำหน่ายให้เลือกอย่างหลากหลายมากกว่าซื้อวัตถุดิบเพื่อนำกลับไปประกอบอาหารเจทานเองที่บ้าน ซึ่งผู้บริโภคนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ภายในงานเทศกาลกินเจจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มผู้ที่กินเจจริงๆ อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์จึงเป็นอาหารเจที่กลุ่มนักท่องเที่ยวให้ความสนใจด้วยลักษณะที่คล้ายกับอาหารทั่วไป จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากลองซื้อมาชิม

เนื่องจากอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์นั้นมีความคล้ายกันมากกับเนื้อสัตว์ทั่วไป และด้วยกระแสสังคมที่ผู้กิน โดยเฉพาะผู้ที่กินเจกังวลกันมากเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบต้องห้ามมาแปรรูปกับอาหารเจที่เคยมีกรณีนี้เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต เมื่อได้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่มารับประทานอาหารเจในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ก็ได้รับข้อมูลที่น่าสนใจ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...เราไม่รู้หรอกว่าอาหารนั้นทำมาจากวัตถุดิบที่เป็นเจจริงๆหรือไม่ แต่ขอให้ร้านขายอาหารเจมีคุณธรรมในการเลือกผลิตภัณฑ์ที่นำมาทำขายด้วย...”

ภาพประกอบที่ 22 ซูชิที่ทำมาจากปูอัดเจ กุ้งเจ เนื้อปลาเจ และหอยเจ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 29 กันยายน 2554

คำสัมภาษณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันผู้ประกอบการที่จำหน่ายอาหารเจนั้นมีการแข่งขันกันสูง และด้วยราคาของวัตถุดิบที่จะนำมาประกอบอาหารนั้นเมื่อถึงเทศกาลกินเจ ราคา ผัก และเครื่องปรุงต่างขยับราคาขึ้น ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง ถึงอย่างไรก็ตามการมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้ประกอบการต้องมี เพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับผู้บริโภคนักท่องเที่ยว และในประเด็นเดียวกันเมื่อได้พูดคุยกับเจ้าของร้านโรตีสานโรตีสานได้รับคำสัมภาษณ์ว่า

“...บังมาขายของในงานกินเจ ถึงแม้จะไม่
กินเจ แต่บังก็ต้องซื้อสัตย์กับลูกค้า เพราะการกินเจ
นี่มันเกี่ยวกับศาสนาเราไม่ควรทำผิด และเจ้าหน้าที่
ที่งานก็มาตรวจด้วย ลูกค้าจึงสบายใจได้ว่าไม่มี
อะไรผิดจริงๆ...”

(บัง, สัมภาษณ์เมื่อ 30 กันยายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์ผู้วิจัยเห็นว่า อาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์นั้นบางอย่างไม่สามารถแยกได้ด้วยสายตาว่าเป็นของจริงหรืออาหารที่ทำเลียนแบบ การนำอาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์มาปรุงจำหน่ายนั้นควรให้ร้านขายอาหารเจมีคุณธรรมในการเลือกผลิตภัณฑ์ที่นำมาวางขายด้วย โดยดูจากใบรับรองว่าเป็นอาหารเจ หรืออาหารเจรูปสัตว์ที่ไม่มีการปนเปื้อนจากเนื้อสัตว์จริง ขณะที่ลูกค้าเองก็ต้องตรวจสอบสินค้าที่ซื้อให้ดี และควรซื้อกับเจ้าประจำที่ไว้ใจได้

เทศกาลกินเจภาคใหญ่มุ่งเน้นการประดิษฐ์ความเป็นประเพณีการกินเจ ด้วยการสร้างให้อาหารเจทั่วไปกลายเป็นอาหารที่มีความโดดเด่นทั้งรสชาติ ความสะอาด หน้าตาที่สวยงาม และความแปลกใหม่ โดยประยุกต์เอาวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ประกอบอาหาร ที่ยังยึดหลักการของการกินเจอย่างถูกต้องปราศจากสิ่งปนเปื้อนและต้องห้ามให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังถือเป็นการดูแลสุขภาพด้วยการนำหัวบุกมาดัดแปลงเป็นอาหารเจ แทนการรับประทานแป้งในปริมาณมากเกินไป ซึ่งอาจจะเป็นเหตุทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพตามมา ถือว่าเป็นอีกเหตุผลที่คนนิยมซื้ออาหารเจเลียนแบบเนื้อสัตว์ไปรับประทาน เพราะส่วนมากผลิตจากหัวบุกที่ให้พลังงานช่วยลดความอ้วน และมีรสชาติจี๊ดสนิท เมื่อนำไปปรุงรสแล้วจะอร่อยกว่าโปรตีนเกษตรที่ต้องใช้ฝีมือเหนือชั้นปรุงออกมาให้อร่อย แต่สำหรับบุกแค่มีรสจืดจางก็ใช้ได้แล้ว ที่สำคัญราคาถูกกว่าโปรตีนเกษตร เพราะราคา กิโลกรัมละ 100 บาท ส่วนโปรตีนเกษตรตก กิโลกรัมละ 100-220 บาท

ในส่วนของการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ประกอบอาหารเจเน้นในเรื่องของความสะอาด รสชาติดี เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวว่า ปราศจากสิ่งต้องห้ามและสิ่งปนเปื้อน ในปัจจุบันเทศกาลกินเจภาคใหญ่เรื่องของการนำวัตถุดิบเลียนแบบเนื้อสัตว์กับการประดิษฐ์อาหารเจ เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว หากแต่เทศกาลกินเจภาคใหญ่ยังคงมุ่งเน้นที่จะสร้างความโดดเด่นและรักษาคุณภาพของอาหารเจเพื่อพัฒนาต่อ ยอดในส่วนของการให้เป็นที่ยอมรับและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวต่อไป

3. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพิธีกรรม

พิธีกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในเทศกาลกินเจ และได้สร้างความหมายของพื้นที่ให้มีแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ด้วยการนิยามความหมายว่า เป็นเทศกาลกินเจที่ได้ยึดหลักปฏิบัติตามแบบโบราณ เป็นการสร้างความน่าสนใจ ความตื่นตาตื่นใจ ให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการย้อนวันเวลาความเป็นเทศกาลกินเจตามแบบอดีตกาล การจำลองศาลเจ้าและภาพของการประกอบพิธีกรรมในเทศกาลกินเจ ซึ่งอาศัยการประดิษฐ์ปัจจัยหลายประการ

เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้มีการประดิษฐ์ พิธีกรรมต่างๆของชาวไทยเชื้อสายจีน ขึ้นมาในพื้นที่เพื่อมุ่งส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีในรูปแบบวิถีจีน เช่น ศาลเจ้า ทรงเจ้า และการแห่พระ หรือการนำเอาความเชื่อในรูปแบบอื่นๆมาผสมผสาน เช่น ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นต้น จึงอาจจำแนกพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.1 การประดิษฐ์พิธีกรรมพื้นที่ศาลเจ้า

3.2 พิธีแห่พระประดิษฐ์ผ่านพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่

3.1 การประดิษฐ์พิธีกรรมพื้นที่ศาลเจ้า

ภายในพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่มีการนำศาลเจ้าต่างๆในจังหวัดสงขลามารวมไว้มากกว่า 30 ศาลเจ้า เพราะศาลเจ้าถือเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญสำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า และศาลเจ้าถือว่าเป็นสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้า ชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ที่ยึดมั่นในประเพณีและความเชื่อเดิมอย่างเคร่งครัด มักสร้างศาลเจ้าไว้เพื่อประดิษฐานเทพเจ้าและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ในแง่มุมของการประดิษฐ์พื้นที่ศาลเจ้าผ่านเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ก็เพื่อต้องการสร้างความสะดวกและยังคงพิธีกรรมโบราณให้คงอยู่ในพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...การประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆจากศาลเจ้าต่างๆซึ่งเราได้เชิญศาลเจ้าเข้าร่วมงานของเราไม่น้อยกว่า 30 ศาล เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและประชาชนที่เข้าร่วมงานได้มีโอกาสกราบไหว้บูชาเพื่อขอพรจากเทพเจ้าที่เขานับถือ...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้รวบรวมเอาศาลเจ้าต่างๆ มาไว้ในพื้นที่จัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งรวมของศาลเจ้าและการประกอบพิธีกรรม ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเดินทางมายังพื้นที่นี้ เพื่อสามารถลดปัญหาเรื่องการเดินทางเพื่อไปประกอบพิธีกรรมยังศาลเจ้าต่างๆ ที่ตั้งอยู่กระจายทั่วไปและยังสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการมาดูการประกอบพิธีกรรม เพื่อความบันเทิงได้อีกด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า

“...การที่มีศาลเจ้ามาร่วมงานกับเรามากขนาดนี้ก็เป็นเรื่องดีในส่วนของ การดึงดูดนักท่องเที่ยว บางกลุ่มต้องการเข้ามาดูการแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์จากร่างทรงของศาลต่างๆ ...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 23 นักท่องเที่ยวดูการแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ลุยไฟจากร่างทรงของศาลเจ้า
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การรวบรวมศาลเจ้ามาไว้ในพื้นที่จัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เพื่อสร้างความสะดวกในการเดินทางของผู้ที่ต้องการเดินทางไปประกอบพิธีกรรมยังศาลเจ้าต่างๆ การรวมศาลเจ้าต่างๆ มาไว้ในพื้นที่ก็เพื่อสร้างความสะดวกอีกอย่างหนึ่ง รวมถึงการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสถึงวิถีจีนในการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง ซึ่งในปัจจุบันสามารถหาชมได้ยาก เช่น พิธีลุยไฟ ร่างทรงของเทพต่างๆ เป็นต้น

ในมุมมองของศาลเจ้าที่เข้าร่วมงานกับเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ดังเช่น ศาลเจ้า หงอเหี่ยมใต้เต้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าเทศกาลกินเจแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาบ้าง น้อยบ้าง ตามสถานการณ์ โดยพิจารณาจากรายได้ของศาลเจ้า ดังคำกล่าวที่ว่า

“...กินเจปีนี้นักท่องเที่ยวมาเลยเจียบไม่
ค้อยมากเหมือนปีก่อนๆรูปเทียน 2 ตะกล้ายังขายไม่
หมดเลย เวล่านักท่องเที่ยวมาเลยมาเที่ยวชอบซื้อ
ประทัดจุด รายได้ของศาลเจ้าก็จะมาจาก เงินบริจาค
การขายรูปเทียน ประทัด...”

(วันดี, สัมภาษณ์เมื่อ 5 ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 24 ตัวแทนของศาลเจ้าขายประทัดให้กับนักท่องเที่ยว
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 29 กันยายน 2554

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า รายได้ของศาลเจ้าจากการเข้าร่วมงานกับ เทศกาลกินเจหาดใหญ่นั้นมาจากการประกอบพิธีกรรม โดยการขายเครื่องบูชาให้กับนักท่องเที่ยว ได้นำมาประกอบพิธีกรรม เช่น รูป เทียน ประทัด และยังมีช่วงเวลาที่ทางศาลเจ้าสามารถหา รายได้ คือ พิธีแห่พระ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...และวันแห่พระจะได้เงินทำบุญเยอะ
น้อยจากการขายธูป(ฝ้ายันต์) และคนที่ตั้งโต๊ะรับ
พระ ถ้าเราเดินมากก็จะได้เงินทำบุญมาก วันแห่
พระใหญ่ๆได้เงินที่นักท่องเที่ยวทำบุญประมาณ
1,200 บาท...”

(วันดี, สัมภาษณ์เมื่อ 5 ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 25 ชายผู้หรือผ้ายื่นคำให้กับนักท่องเที่ยว
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

ภาพประกอบที่ 26 นักท่องเที่ยวตั้งโต๊ะเครื่องเล่นไหว้รับพระ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

อย่างไรก็ตามการมารวมตัวกันของศาลเจ้าต่างๆ นอกจากจะเป็นผลต่อการท่องเที่ยวแล้วยังก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมา ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ในงานนี้ศาลเจ้าบางศาลก็ไม่ได้ทำพิธีตามโบราณหรือ ขยายว่ามาขายของกันมากกว่า มีปัญหาที่เหมือนกันในเรื่องพุดลบลูกศาลๆคนอื่นแย่งลูกค้า ชิงดีชิงเด่น ลูกเห็นใหม่บางศาลเขาไม่ได้ทำพิธีแบบจีนแต่ใช้ไม้ค้ำพุดเสียงดังเพื่อให้คนสนใจเข้าไปดูไปทำบุญ คุณดวง (ยายวันดีหัวเราะ)...”

(วันดี, สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2554)

ข้อความดังกล่าวยังสะท้อนว่า ภายในพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ นั้นยังมีศาลเจ้าที่ไม่ได้ประกอบพิธีกรรมตามแบบประเพณีจีน โบราณ และในบางศาลนั้นยังเน้นการดึงคูดนักท่องเที่ยง เพื่อให้เข้าไปทำบุญกับศาลของตัวเอง โดยเก็บเงินค่าทำบุญจากนักท่องเที่ยว อาจเป็นภาพที่ทำให้เทศกาลกินเจหาดใหญ่ไม่สามารถสื่อถึงความเป็นเทศกาลกินเจตามวิถีชาวไทยเชื้อสายจีนในอดีตได้ อย่างลงตัวเท่าที่ควร แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามสิ่งนี้ทำให้คนที่ไม่พอใจต้องยอมรับเพียงเพื่อให้พื้นที่แห่งนี้ได้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาแสวงหาความสุขจากการท่องเที่ยวที่ถูกประดิษฐ์ตามลักษณะสภาพสังคมในปัจจุบัน การรวมเอาศาลเจ้ามาไว้ในพื้นที่เดียวกันเป็นจำนวนมากจึงมีทั้งผลดีและผลเสียที่ตามมา แต่ถึงอย่างไรผู้วิจัยมองว่า การนำศาลเจ้ามารวมไว้ในพื้นที่เทศกาลหาดใหญ่ นั้น มีผลเพื่อรับให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

เมื่อมองพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ผ่านมุมมองของนักท่องเที่ยวยังมีความแตกต่างกันไปบ้าง พื้นที่นี้เป็นเพียงพื้นที่ที่สามารถมาท่องเที่ยวเพื่อหาจุดประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ตื่นตาตื่นใจได้ ดังนี้

“...ที่งานกินเจหนูชอบมากับเพื่อนๆจริงๆก็
ไม่ได้มากินเจหรือมาทำบุญหรอกคะ เราชอบมาดู
ร่างทรงมาขอพรและถามเรื่องต่างๆเหมือนดูหมอนั้นแหละคะ...”

(แอมะ, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 27 นักท่องเที่ยวที่มาทำบุญดูดวง สะเดาะเคราะห์ที่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 29 กันยายน 2554

“...พี่ชอบมาเดินเล่นที่นี่ได้ดูอะไรแปลกๆ
พี่ว่าที่นี่มันมีอะไรหลากหลายดี เมื่อกี้พี่ก็เห็นเจ้า
ศาลเจ้าหนึ่งเหมือนเป็นเทพแบบอินเดียเห็นคนเข้าไป
มุงกันเยอะ ไม่จำเป็นต้องกินเจหรือเป็นคนจีนก็
ได้ครับ...”

(หน่ง, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ภายในบริเวณงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้
อัญเชิญพระและเจ้าจากศาลเจ้าต่างๆ ในอำเภอหาดใหญ่ และอำเภอใกล้เคียงมาประดิษฐานภายใน
บริเวณงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และประชาชนที่มา
ร่วมงานได้กราบไหว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต และเป็นที่พึ่งทางจิตใจ นอกจากนี้ยังมีพิธี
กรรมกรเช่นไหว้ต่างๆและอัญเชิญเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของแต่ละศาลเจ้าทุกคืน

ดังนั้น การประดิษฐ์พื้นที่ศาลเจ้าผ่านเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ถือว่าเป็นนัยยะอย่าง
หนึ่งเพื่อให้รองรับกับการท่องเที่ยวตามสภาพสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้ศาลเจ้านั้นจำเป็นต้องปรับ
รูปแบบ เพื่อที่จะสามารถตอบสนองความต้องการ ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก และรองรับ
การท่องเที่ยวที่เป็นสากล แต่ศาลเจ้าก็ยังคงรูปแบบทางวัฒนธรรมและศาสนาไว้ การจัดพื้นที่
เทศกาลกินเจหาดใหญ่จึงเน้นความเป็นวิถีจีน และเป็นการเพิ่มพื้นที่ความศรัทธาให้กับนักท่องเที่ยว
ด้วยการจัดพื้นที่ศาลเจ้าต่างๆ เช่น พื้นที่ประดิษฐานเทพในศาลเจ้าต่างๆ พื้นที่สำหรับจำหน่ายวัตถุม
งคล และพื้นที่ในการแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เป็นต้น ถือเป็นการอำนวยความสะดวก ให้กับ
นักท่องเที่ยวอย่างครบครันตามรูปแบบวิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายจีน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบ
คนเมืองในปัจจุบัน ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาสัมผัสพื้นที่ศาลเจ้าแบบย้อนยุค ได้อย่างลงตัวบน
พื้นที่ของเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ซึ่งถือเป็นการประดิษฐ์พื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยว และสามารถตอบ
โจทย์ความต้องการของคนเมือง ที่ชอบรูปแบบการท่องเที่ยวที่สะดวกสบาย เพื่อแสวงหาความเป็น
อดีตท่ามกลางสภาวะของสังคมเมืองในยุคปัจจุบัน

3.2 พิธีแห่พระประดิษฐานพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่

เทศกาลกินเจหาดใหญ่นอกจากจะประดิษฐานเพื่อการท่องเที่ยว เป็นเทศกาลกินเจที่ดำเนินกิจกรรมตามวิถีจีน เป็นการสร้างความน่าสนใจ ความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพื้นที่ของการย้อนวันวาน อีกสิ่งหนึ่งที่สามารถประดิษฐานความเป็นวิถีจีนได้ในพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้อย่างลงตัว คือ กิจกรรมแห่พระของชาวไทยเชื้อสายจีน หรือขบวนแห่พระ เป็นขบวนแห่ที่มีความเชื่อตามแบบจีนว่าเป็นขบวนเทพเจ้ามาเพื่อโปรดสัตว์

เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้มีการประดิษฐานกิจกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อมุ่งส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน ด้วยการจัดขบวนเทพแห่พระไปรอบเมืองเพื่อให้ประชาชนรวมถึงนักท่องเที่ยวที่ศรัทธา ได้มีโอกาสกราบไหว้บูชาด้วยการตั้งโต๊ะรับพระเพื่อเป็นสิริมงคลให้กับตัวเอง ครอบครัว รวมถึงกิจการร้านค้าอีกด้วย ซึ่งเทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้มีการรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาอย่างยิ่งใหญ่โดยประดิษฐานประเพณีแห่พระให้มีรูปแบบดั้งเดิมผ่านพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังคำสัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ ที่ว่า

“...พิธีแห่พระนี้จะมีวันและฤกษ์โดยตรง
จะไม่ตรงกับวันเปิดนครรับ จะมีขบวนพระจากศาล
เจ้าต่างๆ ม้าทรง สิงโต มังกรจากนครสวรรค์ แห่
ไปรอบเมืองให้นักท่องเที่ยวได้ชมความยิ่งใหญ่
และให้ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสตั้ง
โต๊ะขอพรจากพระ...”

(ไพโร พัฒโน, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าพิธีแห่พระของเทศกาลกินเจหาดใหญ่นั้น จัดขึ้นมาเพื่อเป็นการอนุรักษ์พิธีกรรม โดยยึดตามรูปแบบโบราณของชาวไทยเชื้อสายจีน และเพื่อเป็นการส่งเสริมธุรกิจด้านการท่องเที่ยวของหาดใหญ่อีกด้วย จากคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...คาดว่าจะช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวและ
สภาพเศรษฐกิจในหาดใหญ่ได้เป็นอย่างดี ดูจาก
ยอดจองห้องพักในช่วงงานกินเจจะเต็มหมดเกือบ
ทุกแห่ง...”

(ไพโร พัฒโน, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 28 ม้าทรงในขบวนแห่พระเทศกาลกินเจหาดใหญ่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

ภาพประกอบที่ 29 เกี้ยวใหญ่หรือตัวเหลียน เป็นที่ประทับของกั๋วอึ้งต่ายเต้
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมแห่พระ ในเทศกาลกินเจหาดใหญ่จัดขึ้นมาเพื่อต้องการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน และในยุคของสังคมผู้คนกำลังโหยหาบรรยากาศแบบดั้งเดิม การประดิษฐ์สร้างพิธีกรรมแห่พระขึ้นมาจึงตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมเมืองได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“...สำหรับจุดปล่อยขบวนแห่พระ เริ่มที่บริเวณหน้าสวนหย่อมเชียงใหม่ จะแห่ไปรอบหาดใหญ่และใจกลางย่านท่องเที่ยวแถวๆหน้าห้างลิการ์เด็น เพื่อให้พระแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนในย่านการค้า โดยเมื่อขบวนผ่านเข้าสู่ถนนสาย 1 สาย 2 สาย 3 (ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2 และ 3) จะทำให้

บรรยากาศวันนั้นก็คึกคัก มีประชาชนและ
นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและมาเลเซียรอชมความ
ยิ่งใหญ่ของขบวนแห่พระจำนวนมาก...”

(สุรพล กำพลานนท์วัฒน์, สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2554)

ภาพประกอบที่ 30 นักท่องเที่ยวและประชาชนรอชมความยิ่งใหญ่
ของขบวนแห่พระบริเวณหน้าห้างลิการ์เดิน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

พิธีแห่พระนั้นได้ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นมาเพื่อต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยการ
ใช้พื้นที่สาธารณะ อย่างถนนสายต่างๆที่ตัดผ่านแหล่งชุมชนและย่านใจกลางธุรกิจ เพื่อต้องการให้
นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับบรรยากาศของวิถีจีนได้เป็นอย่างดี และเพื่อเป็นการเข้าถึงกลุ่ม
นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวหาดใหญ่ ในช่วงเทศกาลกินเจ เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยกับชาวไทยเชื้อ
สายจีนที่มาตั้งโต๊ะเครื่องบูชา เพื่อรอขบวนแห่พระจากทีมงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่อยู่บริเวณถนน
นิพัทธ์อุทิส 2 เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขบวนแห่พระของชาวไทยเชื้อสายจีนและเกี่ยวกับพื้นที่จัดงาน
เทศกาลกินเจหาดใหญ่ พบว่า

“...ที่มีรับพระก็เพื่อมาขอพรจากพระให้
อยู่เย็นเป็นสุขนะ ขอให้ตัวเองด้วยให้ลูกหลานด้วย
โต๊ะก็จกง่าย ๆ มีอาหาร ผลไม้ เครื่องไหว้มงคลปกติ
ถือว่าดีที่มีขบวนผ่านหน้าบ้าน เป็นโอกาสดีแล้ว...”

(จู, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

ภาพประกอบที่ 31 ประชาชนตั้ง โถ๊ะบูชารับพระเพื่อความเป็นสิริมงคล
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 2 ตุลาคม 2554

จากสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนนั้นยังมีความยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ การที่ขบวนแห่พระผ่านหน้าบ้านนั้นถือเป็นเรื่องมงคล และเป็นโอกาสดีที่จะได้รับพรจากเทพต่างๆจากขบวนที่ผ่านมา และเป็นการทำบุญไปให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วอีกด้วย ซึ่งสะท้อนอุดมคติของผู้เข้าร่วมพิธีรับพระ ที่ให้ความสำคัญกับ ทรัพย์สินเงินทอง อายุยืนยาว สุขภาพ สุขความเจริญรุ่งเรือง และสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความกตัญญู

“...เจ้าว่าดีนะ นอกจากได้ขอพรจากพระแล้ว ยังทำให้บรรยากาศหาคาดใหญ่เราก็คักอีกด้วย เห็นนักท่องเที่ยวมาเลยมาเที่ยวกันเยอะมารอถ่ายรูปพวกช่างทรงอะไรกันก็คืออยากให้มีงานแบบนี้ทุกๆปีเลย...”

(จ. สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

และในประเด็นเดียวกันเมื่อผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับนักท่องเที่ยวท่านอื่นๆ ซึ่งน้องต๋มและพี่เอกชัยก็ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ผมมารอดูขบวนแห่พระที่หน้าลีการ์เด้น
คนเยอะมาก นักท่องเที่ยวมาเลยก็มาก ที่มารอดู
ที่นี่เพราะขบวนจะมาหยุดที่หน้าลีการ์เด้นนาน
หน่อย ได้เห็นร่างทรงมากหน่อย เห็นเขาแทงปาก
แทงลิ้น แทงตา ผมว่าที่นักท่องเที่ยวมาเลยก็มากช่วง
นี้เพราะเขาน่าจะมารอดูอันนี้แหละผมว่านะ...”

(ตัม, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

“...พี่ว่าการแห่พระนี่เขาตั้งใจแห่มาที่แถวๆ
นักท่องเที่ยวมากๆ ถ้ามองในมุมการท่องเที่ยวก็เป็น
เรื่องที่ดี เรื่องประเพณีของชาวจีนนั่นพี่ว่าก็ดี ยังมี
คนชอบหรือมีคนนิยมก็เท่ากับว่าเป็นการได้อนุรักษ์
ไปในตัวด้วย ทำอะไรก็ต้องตามกระแสสังคม จะ
ให้โบราณดั้งเดิมมันก็ยาก...”

(เอกชัย, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2554)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า เทศกาลกินเจหาดใหญ่มีการจัดพิธีแห่พระ เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมตามวิถีจีน แต่ถึงอย่างไรการจัดกิจกรรมนี้ยังมุ่งหวังประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ได้พยายามเน้นผ่านการจัดกิจกรรมประเพณีจีนที่แตกต่างไปจากที่อื่นๆ โดยการสร้างพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ ให้มีความเป็นพื้นที่ของสังคมชาวจีนในอดีต หากแต่ความเป็นปัจจุบันที่ได้ประดิดรูปภาพของอดีต ซึ่งอาจไม่เหมือนทั้งหมด แต่สามารถทำให้พื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว และสามารถรองรับกระแสการท่องเที่ยวได้ การรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาภายใต้เทศกาลกินเจหาดใหญ่ จึงเป็นนัยยะอย่างหนึ่งที่ต้องการอนุรักษ์ความเป็นสังคมแบบวิถีจีนในอดีต กิจกรรมแห่พระจึงเป็นกิจกรรมหนึ่ง ในเทศกาลกินเจที่ทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ได้รับความนิยมนำไปสู่เศรษฐกิจเกิดการหมุนเวียน ทำให้ผู้ประกอบการต่างๆ ได้รับประโยชน์จากการจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่

ดังนั้นการแห่พระของงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ จึงเป็นการย้อนประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน นำมาอยู่ท่ามกลางความเป็นสังคมปัจจุบันอีกครั้ง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การแห่พระจึงถือเป็นกิจกรรมหนึ่งภายในเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ที่เป็นการประดิดรูปพื้นที่การท่องเที่ยวผ่านความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน

สรุป

จากที่พรรณนามาตั้งแต่ต้นอาจกล่าวได้ว่า เทศกาลกินเจหาดใหญ่สอดคล้องกับแนวคิดประเพณีประคิษฐ์ เป็นการรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมขึ้นมาเพื่อรับใช้สังคม จึงเป็นเหมือนนัยยะสำคัญที่ต้องการอนุรักษ์ความเป็นสังคมแบบจีนเมื่อครั้งอดีตไว้ แต่ด้วยวันเวลาและสังคมที่ก้าวผ่าน อาจมีความแตกต่างกับเทศกาลกินเจในอดีต เพื่อนำประเพณีมาส่งเสริมการท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้พยายามเน้นถึงการจัดกิจกรรมประเพณีเงินที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ เหมือนการสร้างพื้นที่ที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ ให้มีความเป็นพื้นที่ของสังคมแบบจีน จึงทำให้พื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่เป็นพื้นที่ของการประคิษฐ์ความเป็นวิถีถิ่น ที่ตั้งอยู่บนความเป็นสังคมปัจจุบัน หากแต่ความเป็นปัจจุบันได้จำลองภาพของอดีต ซึ่งอาจจะไม่ได้เหมือนทั้งหมด แต่สามารถทำให้พื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว และสามารถรองรับกระแสการท่องเที่ยว เป็นการทำให้เศรษฐกิจเกิดการหมุนเวียน ส่งผลให้ห้างร้าน รวมไปถึงพ่อค้าแม่ค้า ขายสินค้าได้ดีกว่าช่วงเวลาปกติ

เทศกาลกินเจหาดใหญ่ ถือเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทยเชื้อสายจีน ในการส่งเสริมให้คนละเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์และอบายมุขทั้งปวง อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่ที่สำคัญมากอีกเทศกาลหนึ่ง และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวเรื่องความสะอาด ปลอดภัย เมื่อประเพณีถูกประคิษฐ์ขึ้นบนพื้นที่ของชุมชน เพื่อให้กลายเป็นเครื่องมือในการรับใช้สังคม ซึ่งผลิตผ่านออกมาในรูปของเทศกาลกินเจหาดใหญ่ จึงส่งผลให้พื้นที่ชุมชนเกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

ด้านมุมมองพื้นที่ทางกายภาพ ได้นำเอาพื้นที่สวนหย่อม ถนน บ้านเรือน และร้านค้า มาประคิษฐ์สร้างเป็นพื้นที่ของการจัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นสวนหย่อมศูภสารรังสรรค์ตั้งอยู่ใจกลางของเมืองหาดใหญ่ ทำให้สะดวกและเป็นศูนย์กลางที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่าย ประกอบกับชุมชนของเมืองหาดใหญ่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่แล้ว จึงมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมายังพื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ชุมชนของเมืองหาดใหญ่เป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาเพื่อท่องเที่ยวและพักผ่อน

ด้านมุมมองพื้นที่ทางสังคม ได้นำความเป็นประเพณีเก่าแก่ที่ชาวบ้านเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ทำให้เกิดสังคมของกลุ่มเชื้อสายที่เหมือนกัน เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น ความเชื่อ ของตนเองได้อย่างเสรี เพราะฉะนั้น พื้นที่ทางสังคมจึงมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็น “พื้นที่เชิงสัญลักษณ์” หรือพื้นที่แห่งวิถีชีวิตถูกกำหนดโดยความเชื่อ ความศรัทธาต่างกันไป เช่น การแสดงออกทางการนับถือเทพที่แตกต่างกันออกไป นักท่องเที่ยว ซึ่งบางคนอาจไม่มีความศรัทธาเพียงแต่ต้องการดูดวง หรือฟังคำทำนายจากร่างทรงหรือเทพเพียงเท่านั้น

ด้านมุมมองพื้นที่จินตนาการ ได้นำเอาการถวิลหาความเป็นอดีตผ่านการจำลอง ภาพของเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ที่ผู้คนแต่ละคนจะให้ความหมาย นิยาม หรือความรู้สึกนึกคิด พื้นที่ที่ปรากฏสถานที่และเวลาที่ไม่เป็นความจริง การรับรู้จะต้องใช้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวสะสมมา เช่น การจำลองพื้นที่ศาลเจ้าขึ้นภายในพื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ เพื่อสื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อได้เช่นเดียวกับศาลเจ้าจริงๆ โดยการประดิษฐ์พื้นที่ถนนสุขสารรังสรรค์ด้วยการนำต้นไม้มาจัดวางแล้วนำเอารูปปั้นเทพมาประดิษฐานไว้ ซึ่งให้ความรู้สึกเหมือนนักท่องเที่ยวได้เข้าไปยังศาลเจ้าจริงๆ

การรื้อฟื้นเทศกาลกินเจ ท่ามกลางบรรยากาศความเป็นเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ถือเป็นการย้อนยุคด้วยการนำสิ่งที่เป็นอดีตมาอยู่ท่ามกลางความเป็นปัจจุบัน เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศของความเป็นอดีตและวิถีเงินแบบดั้งเดิม ทั้งนี้ต้องเป็นไปด้วยเงื่อนไขของพื้นที่และเวลาด้วยเช่นกัน ในยุคปัจจุบันที่โหยหาหรือแสวงกับความเป็นวิถีเงินในครั้งอดีต ที่เปลี่ยนผ่านกิจกรรมทั้งหมด เพื่อรับใช้สังคมปัจจุบันในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และนัยยะหนึ่งของการประดิษฐ์เทศกาลกินเจหาดใหญ่ก็ยังรับใช้ในส่วนของการเมือง และเศรษฐกิจ ในรูปแบบของเทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว

ประเพณีต่างๆ ล้วนถูกประดิษฐ์ขึ้นมารับใช้ยุคสมัยของมัน สนองสังคมที่ประดิษฐ์มันขึ้นมา แต่ประเพณีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาแล้ว มักกลับมาครอบงำคน จนกระทั่งคนที่เดินตามมันหลงลืม ไม่รู้แล้วว่าคุณค่าของประเพณีนั้นๆ คืออะไร แล้วก็เลยไม่ทันได้ตรวจสอบทบทวนว่ามันยังมีประโยชน์สอดคล้องกับยุคสมัยหรือไม่

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องเทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประดิษฐ์พื้นที่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แนวคิดเรื่องพื้นที่ ประเพณีประดิษฐ์ และแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เก็บรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น นายเทศมนตรีนครหาดใหญ่ และนายกสมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา ผู้ดูแลศาลเจ้า ผู้ค้าขายในงานเทศกาลกินเจ และ ผู้ให้ข้อมูลรอง เช่น นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายจีนที่มาร่วมงาน วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า การประดิษฐ์สร้างพื้นที่และการประดิษฐ์ประเพณีกินเจ ของชาวไทยเชื้อสายจีน ให้กลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่นั้นมี 3 ส่วน ดังนี้

1. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่ ถือเป็น การเปิดพื้นที่สาธารณะจากที่ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์กันเฉพาะภายในชุมชนสู่สังคมแห่งการท่องเที่ยวที่ต้องการย้อนอดีตของสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนด้วยการนำพื้นที่สาธารณะของหาดใหญ่คือ สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์เป็นทำเลที่สำคัญมาประดิษฐ์ให้กลายเป็นเทศกาลกินเจของชาวหาดใหญ่ที่จะรอดต่อสายตานักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งเมื่อความเป็น เทศกาลกินเจหาดใหญ่เกิดขึ้นก็ได้สร้างให้พื้นที่สาธารณะกลายเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวได้รู้จักกันในนามของแหล่งท่องเที่ยวแห่งอดีตที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองหาดใหญ่ หรือแหล่งท่องเที่ยวแห่งการย้อนวันเวลาของความ เป็นวิถีจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

การประดิษฐ์ช่วงเวลาของการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ที่แตกต่างจากความเป็นจริงของการกินเจในสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนแบบเดิมที่จะเริ่มเงินเจกันตลอดทั้งวันเป็นเวลา 9 วัน 9 คืนของช่วงเทศกาลกินเจ หากแต่เทศกาลกินเจหาดใหญ่ จะจัดให้มีการเปิดจำหน่ายอาหาร การแสดง รวมถึงบริการต่างๆ ในช่วงตอนเย็นของทุกวัน โดยเริ่มตั้งแต่ 16.00 น. – 22.00 น. ซึ่งในการเปิดให้บริการในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสะดวกของการจราจรที่ในเวลากลางวันจะเปิดช่องจราจร คือ ถนนศุภสารรังสรรค์ให้ใช้สัญจรได้ตามปกติ ซึ่งเวลาของการเปิดบริการดังกล่าว เพื่อเป็นการสะดวกต่อการดูแลความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ต่อนักท่องเที่ยว และการเปิดให้บริการใน

ตอนเขียนนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่างก็มองว่าเพื่อรองรับกับนักท่องเที่ยวที่ตรงกับเวลาเลิกงานและเวลาว่างของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อรองรับกับการท่องเที่ยวตามกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยวในสังคมปัจจุบัน

การประดิษฐ์กิจกรรมในงานเทศกาลกินเจ เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่แปลกใหม่ซึ่งเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยมีการเน้นกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงและการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ในการจัดกิจกรรมนั้นพบว่าจัดขึ้นในรูปแบบของเวที ที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางงาน ที่ล้อมรอบไปด้วยร้านอาหารเจ และศาลเจ้าต่างๆ ซึ่งการจัดพื้นที่สำหรับแสดงกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ทางผู้จัดงานได้มีพื้นที่ขนาดใหญ่และโต๊ะเก้าอี้ สำหรับนักท่องเที่ยวได้สามารถพักผ่อน ชม และร่วมสนุกกับกิจกรรมที่ทางผู้จัดเตรียมไว้ให้ เช่น กิจกรรมแจกอาหารเจฟรี โดยเมนูอาหารเจนี้ทำโดยคนดังที่มีชื่อเสียง กิจกรรมประกวดธิดาเจียะฉ่าย กิจกรรมให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในศาสตร์ต่างๆจากผู้ที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับ รวมถึงการรับชมกิจกรรมเพื่อความบันเทิงอีกด้วย ซึ่งถือว่ากิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีการประดิษฐ์ขึ้นมา ในพื้นที่ของเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยแท้จริงแล้วกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้ถือว่าเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งตามแบบเทศกาลกินเจในเมื่อครั้งอดีตกาล

2. เทศกาลกินเจขนาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างอาหารเจ การประดิษฐ์รูปแบบอาหารเจ ที่นำมาจำหน่ายภายในเทศกาลกินเจเน้นถึงอาหารเจ ที่มีความหลากหลายหารับประทานได้ยาก ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถหารับประทานได้ที่เทศกาลกินเจขนาดใหญ่แห่งนี้ เพราะงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ได้นำเสนอจุดเด่นในเรื่องของอาหารเจ 108 เมนู 108 รสชาติ เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ หากแต่ในเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ยังมีอาหารเจที่สามารถหารับประทานได้ตามท้องตลาดหรือสองข้างทางต่างๆ ไป แต่ผ่านการประดิษฐ์ลักษณะของอาหารเจให้เกิดความแตกต่าง เพื่อสร้างความแตกต่างด้วยการประดิษฐ์อาหารเจให้มีความสวยงาม แต่คงความเป็นอาหารเจตามหลักของชาวไทยเชื้อสายจีน ด้วยการใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ ถูกหลักอนามัย และถูกหลักการรับประทานอาหารเจของชาวไทยเชื้อสายจีนอยู่ด้วย

การประดิษฐ์อาหารเจกับวัตถุดิบแบบ การนำวัตถุดิบเลียนแบบเนื้อสัตว์มาประดิษฐ์อาหารเจ เช่น การประดิษฐ์หมูเจจากโปรตีนเกษตร หรือห้วบุก ทำให้อาหารเจเป็นอาหารที่มีความหลากหลายมากขึ้น ไม่ยึดติดอยู่เพียงแค่ผักหรือเต้าหู้เพียงเท่านั้น เป็นการทำให้มีรูปแบบและรสชาติของอาหารเจเหมือนกับเนื้อสัตว์จริงๆ ซึ่ง เป็นผลมาจากการแข่งขันทางการตลาดของเหล่าผู้ประกอบการอาหารเจ ที่ต้องการดึงดูด และสร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้กับผู้บริโภค

3. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพิธีกรรม การประดิษฐ์พื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมสู่การท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพื้นที่ความศรัทธาให้กับนักท่องเที่ยว ด้วยการจัดพื้นที่ศาลเจ้าต่างๆมารวมไว้ในพื้นที่เดียวกันมากกว่า 30 ศาลเจ้า ซึ่งแต่ละศาลเจ้าได้มีการจัดสรรพื้นที่ เช่น พื้นที่ประดิษฐานเทพในศาลเจ้าต่างๆ พื้นที่สำหรับจำหน่ายวัตถุมงคล และพื้นที่ในการแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เป็นต้น การรวบรวมเอาศาลเจ้าจำนวนมากมาไว้ในบริเวณงาน ถือเป็น การอำนวยความสะดวก ให้กับนักท่องเที่ยวอย่างครบครันตามรูปแบบวิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายจีน แต่ผลเสียที่ตามมาจากการมีศาลเจ้ามารวมกันคือ การแข่งขันกันหาเงินบริจาคสนับสนุน โดยแต่ละศาลเจ้ามุ่งแข่งขันกันที่ประโยชน์เฉพาะหน้า เช่น การแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เพื่อเรียกศรัทธา โดยการทรงเจ้าองค์ที่มีคนศรัทธามาก เช่น เจ้าแม่กวนอิม หรือแม้แต่การแสดงเสี่ยงทาย เช่น เดินบนเศษกระเบื้อง ลุยไฟ เป็นต้น

พิธีกรรมการแห่พระของเทศกาลกินเจหาดใหญ่ การประดิษฐ์กิจกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อ มุ่งส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน และเพื่อเป็นการส่งเสริมธุรกิจด้านการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ จึงได้กำหนดเส้นทางการแห่พระให้มีเส้นทางผ่านไปยังถนนสายหลักๆของเมืองหาดใหญ่ ผ่านย่านการค้า และแหล่งธุรกิจที่สำคัญของเมืองหาดใหญ่ นั่นก็คือ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 , 2 และ 3 รวมถึงย่านการท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ นั่นก็คือ ศูนย์การค้ากิมหยง และศูนย์การค้าลีการ์เดิน เพื่อเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ของม้าทรง และร่างทรงจากศาลเจ้าต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้ชมอย่างใกล้ชิดเพื่อเป็นการกราบไหว้ขอพรจากเทพต่างๆ

ภายใต้ประเพณีดังกล่าวนี้ ได้ทับซ้อนด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือการช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมจึงเป็นผลให้ประเพณีกินเจมีการปรับปรุงขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลกลุ่มต่างๆและเลื่อนไหลเพื่อให้ประเพณีกินเจรับใช้สังคมปัจจุบัน

อภิปรายผล

การประดิษฐ์เทศกาลกินเจหาดใหญ่ เพื่อเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ถูกสร้างให้เกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ภายใต้สโลแกนของคำว่า “ทานบุญ กินอย่างพอเพียงเลี้ยงคนทั้งเมือง” และ “อาหารเจ 108 อย่าง 108 รสชาติ” ถือว่าเป็นงานกินเจที่มีชื่อเสียงติดอันดับต้นๆ ของภาคใต้ เป็นพื้นที่ของการอนุรักษ์ประเพณีและวิถีชาวไทยเชื้อสายจีน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมบรรยากาศตามแบบวิถีชาวไทยเชื้อสายจีนในอดีต การร่วมพิธีกรรมทางความเชื่อ กับศาลเจ้าต่างๆ และการบริโภคอาหารเจ ที่มีความหลากหลาย สะอาด ปลอดภัยและถูกหลักการกินเจ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า

- 1) เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพื้นที่ เวลา กิจกรรม พบว่า

เนื่องด้วยเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เป็นพื้นที่สาธารณะจากการเป็นพื้นที่ส่วนหย่อมพื้นที่ชาวบ้านในชุมชนเท่านั้น ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้ บุคคลภายนอกอาจจะยังไม่รู้จักดีพอ แต่เมื่อมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่แห่งนี้ ให้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่เป็นพื้นที่พิเศษของชุมชนผ่านการประดิษฐ์พื้นที่ให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวทั้งพื้นที่ใกล้เคียงและชาวต่างชาติมีโอกาสได้ชื่นชม และหวนรำลึกของความเป็นสังคมชาวไทยเชื้อสายจีน ด้วยการประดิษฐ์พื้นที่แห่งนี้ให้กลายเป็น เทศกาลกินเจหาดใหญ่ ที่จะนำพานักเที่ยวย้อนมิติของกาลเวลากลับสู่อดีต ด้วยการประดิษฐ์ช่วงเวลาของการจัดงานแบบชั่วคราว คือ ช่วงเวลาของเทศกาลกินเจเท่านั้น โดยใช้เวลา 9 วัน 9 คืน โดยเน้นช่วงเวลาดอนเย็นประมาณ 17.00 น. – 22.00 น. ของทุกๆวัน เพราะช่วงวันดังกล่าวนี้เป็นการรองรับกับวิถีคนเมืองของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hobsbawm(1984) กล่าวว่า รูปแบบหนึ่งของประเพณีประดิษฐ์ ที่สังคมทำการเลือกสรรวัฒนธรรม ประเพณี วัตถุ หรือพิธีกรรมบางอย่างจากสังคมอดีตมาสื่อสารและตีความมาตีความใหม่เพื่อเป้าหมายในการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริกมล ศรีเดช (2545) ที่ได้กล่าวว่า ตลาดน้ำดอนหวาย ได้พยายามปรับปรุงเรื่องของวันเวลาให้เหมาะสมของการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในสภาพสังคมปัจจุบันในช่วงตอนเย็นของสัปดาห์มากขึ้น และพยายามดึงดูดขายของการท่องเที่ยวที่เน้นว่าตลาดน้ำดอนหวายใช้เวลาเพียงหนึ่งวันสำหรับการมาเยือนก็สามารถสัมผัสได้ถึงคุณค่าของอดีตในสังคมไทยได้ ดังนั้นช่วงวันเวลาของการท่องเที่ยวตลาดน้ำในปัจจุบันจึงเน้นช่วงเย็นของปลายสัปดาห์ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเอาใจนักท่องเที่ยวให้มีทางเลือกมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพวงบุหงา ภูมิพานิช (2539) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องตลาดน้ำดอนหวาย พบว่า การมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำดอนหวายมีสิ่งดึงดูดใจมาจากบรรยากาศวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นตลาดน้ำไว้ และมองว่าวิถีชีวิตผู้คน อาหาร พืชผัก ผลไม้ ในตลาดน้ำเป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับในงานวิจัยของ กิตติพร ใจบุญ (2549) ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับผู้คน ที่กล่าว “ผู้คน” ในที่นี้หมายถึงความรวมถึง ผู้ชาย หรือ พ่อค้า แม่ค้า และผู้ซื้อ ที่หมายรวมถึง ลูกค้าและรวมถึงผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับในรูปแบบต่างๆ เช่น เจ้าของร้านค้า ผู้ประกอบการ ชุมชน กลุ่มคนทั้งหมดนี้จะมีความเกี่ยวข้องต่อการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวบ้านใจชุมชนจะต้องมีการปรับตัวโดยต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านคอยต้อนรับและให้ความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความประทับใจและมีความต้องการจะมาท่องเที่ยวอีกในภายหลัง และยังสอดคล้องกับงานของชนิดา ชิตบัณฑิต (2543) โดยเฉพาะงานศึกษางานวิถีไท: ภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งตนเอง พบว่างานวิถีไทเป็นงานประเพณีประดิษฐ์ที่เกิดขึ้นภายใต้วัตถุประสงค์และทำหน้าที่เฉพาะในสังคมสมัยใหม่ของคนกลุ่มหนึ่งและถูกนำมาใช้เป็นเวทีในการ

ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อการปรับตัว ในกระแสนิยม บริโภคนิยม โลกาภิวัตน์ของชาวบ้านด้วยการขายสินค้าที่สร้างจุดต่าง ด้วยการนำเอาภูมิปัญญามาเป็นมูลค่าเพิ่มในระบบทุนนิยมเป็นเวทีที่ตอบสนองความต้องการแปลกใหม่ โหยหาอดีตและการเยียวยาอาการคิดถึงบ้านของผู้เข้าชมงานจำนวนหนึ่ง การเกิดขึ้นของประเพณีประดิษฐ์แบบงานวิถีไทที่สร้างสายสัมพันธ์ทางสังคมที่ดูเหมือนเป็นหลักประกันความสุขชั่วคราวในการบริโภคอดีตอันสงบสุข ไม้วุ่นวาย และผู้คนมีน้ำใจ จึงนำมาใช้แก้ปัญหา เยียวยาจิตใจ ของคนจำนวนหนึ่งที่ต้องการเสพยาอดีตและความเป็นชุมชน/ชนบท เพื่อเยียวยาตัวเองจากอาการป่วยใช้ในโลภสมัยใหม่

2. เทศกาลกินเจหาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างอาหารเจ ซึ่งการศึกษาพบว่า

การประดิษฐ์อาหารเจ เพื่อให้เกิดความสวยงามเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่เป็นลูกค้ายุคใหม่ไม่ใช่ผู้ที่ทานเจเป็นประจำ สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่าเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ต่างจากเทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนเมื่อครั้งอดีตกาล คือ อาหารที่นำมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เนื่องด้วยเมื่อครั้งอดีตอาหารเจนั้นจะทำมาจากผักและเต้าหู้ หากแต่อาหารเจที่ขายในเทศกาลกินเจหาดใหญ่ในปัจจุบัน เป็นอาหารที่ปรุงสำเร็จที่นักท่องเที่ยวจะได้ชิม และรับประทานได้ทันทีอย่างสะดวกสบาย และเพื่อความแตกต่างบนพื้นฐานของการอนุรักษ์เทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน ทางผู้จัดงานได้ส่งเสริมให้มีการแข่งขันการทำอาหารเจ เพื่อให้เกิดเมนูอาหารเจที่แปลกใหม่สวยงาม ส่งผลให้อาหารนำรับประทานด้วยการนำวัฒนธรรมชาติเลียนแบบเนื้อสัตว์มาปรุงเป็นอาหาร เช่น หมูเจ กระเพาะปลาเจ ซูชิเจ เป็นต้น เป็นการสร้างภาพให้อาหารเจดูคล้ายเนื้อสัตว์จริงที่มีสีสัน ลักษณะ รสชาติ เหมือนกับอาหารทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงเรื่องของสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำแต่ละแห่งก็เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวเช่นกัน อย่างกรณีของตลาดคอนหวาย ซึ่งเป็นตลาดเก่าแก่ที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี การศึกษาของสิริกมล ศรีเดช (2545) พบว่า ตลาดคอนหวายเป็นตลาดอีกแห่งหนึ่งที่ฟื้นตัวได้จากอิทธิพลของการท่องเที่ยว โดยสิ่งที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของตลาดคอนหวาย ได้แก่ บรรดาอาหารไทยที่อ้างว่าเป็นสูตรต้นตำรับ เช่น เป็ดพะโล้นายหนับ หรือขนมไทย เช่น ขนมตาลป้าไข่ เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่า คนที่มากินเจภายในงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการทดลองชิมอาหารเจเป็นบางครั้ง ไม่ได้เป็นผู้ที่กินตามความเชื่อและความศรัทธา รวมไปถึงนักท่องเที่ยวยังนิยมซื้ออาหารเจที่สามารถรับประทานได้ทันทีเพื่อความสะดวกอีกด้วย ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาของสิริวรรณ สุทธิจิตต์ (2548) ที่ได้กล่าวถึง กลุ่มลูกค้าที่เข้ามารับประทานอาหารเจ เป็นกลุ่มที่รับประทานอาหารเจเป็นแบบประจำเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าตามร้านอาหารเจ มักเป็นแหล่งที่ผู้รับประทานอาหารเจมารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตหรือประสบการณ์ด้านต่างๆกัน อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดสรรกิจกรรม

ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้คนรอบข้าง หรืออีกนัยหนึ่งคือ สะดวกในการซื้อ กลับไปรับประทานที่บ้าน ซึ่งเหตุผลต่างๆ เหล่านี้อาจส่งผลให้ผู้รับประทานอาหารเจแบบประจำจะ เลือกรับประทานอาหารเจที่ร้านจำหน่ายอาหารเจแทนการปรุงรับประทานเองที่บ้าน

ผลการวิจัยยังพบอีกว่าผู้ดูแลศาลเจ้าไม่มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ อาหารเจ แต่ผู้ดูแลศาลเจ้าภายในงานเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ จะให้ความสำคัญในการประกอบ พิธีกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ในการจำหน่ายวัตถุมงคลและ เครื่องเซ่นไหว้เทพเจ้า ซึ่งต่างจากงานของ ประมวล คีตตินสัน (2521: 141) ได้กล่าวว่าเจ้าพิธีคือ ผู้ดำเนินพิธีกรรมหรือผู้ดูแลศาลเจ้าต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ ในข้อปฏิบัติและข้อห้ามในด้ว การรับประทานอาหารประเภทใดบ้างในช่วงเทศกาล ผู้กินเจจะงดเว้นจากอาหารที่ปรุงจากเนื้อสัตว์ ทุกชนิด รับประทานเฉพาะอาหารที่ปรุงจากพืชเท่านั้น และต้องงดจากอาหารประเภทผักที่มีกลิ่น กลิ่นรุนแรง เช่น หอม กระเทียม และงดเว้นประณีด้วย เนื่องจากเป็นช่วงของการถือศีล นอกจากนี้ จะต้องเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ โรงทาน อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการ ประกอบพิธี คือ กระจายเงิน กระจายทอง อุปกรณ์ในการไหว้เทพเจ้า อาหาร เครื่องทรงของเทพ เจ้า

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่าอาหารเจที่จำหน่ายภายในงานเทศกาลกินเจ ใหญ่ มีราคาสูงกว่าอาหารเจทั่วไปตามท้องตลาด และเป็นอาหารที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อ ให้เกิดความสวยงามเพื่อดึงดูดความสนใจให้เกิดการอยากลิ้มลอง ซึ่งต่างจากงานวิจัยของ สมปราษฎ์ อัมมะพันธ์ (236: 95) ที่กล่าวไว้ว่า อาหารเจมีราคาไม่แพง ถูกกว่าเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่อาหารเจจะ ทำมาจากผักและผลไม้ ซึ่งชื่อของผลไม้เหล่านี้บางอย่างยังเป็นมงคล อีกทั้งยังสอดคล้องกับความเชื่อ ของชาวจีนในเรื่องของความเป็นสิริมงคลอยู่แล้ว จึงทำให้การกินผักและผลไม้เป็นที่นิยม เพราะ การกินผักและผลไม้ นอกจากได้ผลดีต่อสุขภาพแล้วยังมีผลต่อจิตใจอีกด้วย

ประเพณีกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันมีความแตกต่างกับในอดีต โดย ปัจจุบันมีคนกินเจมากขึ้น เพราะความสะดวกของการหาอาหารเจมารับประทาน ประกอบกับมี พื้นที่จำหน่ายอาหารเจมากขึ้น และมีการปรับปรุงรูปแบบอาหารเจให้มีรสชาติและลักษณะไม่ แตกต่างจากอาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์ นอกจากนั้นยังได้คำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการ รับประทานผักและผลไม้ จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ ประเพณีกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนใน ใหญ่ รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในพื้นที่หันมากินเจกันมากขึ้นเพราะความสะดวก ง่าย ของอาหารเจในยุคปัจจุบันนั่นเอง

3. เทศกาลกินเจขนาดใหญ่กับการประดิษฐ์สร้างพิธีกรรม ซึ่งการศึกษาพบว่า

การประดิษฐ์พื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมผู้การท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพื้นที่ความศรัทธาให้กับนักท่องเที่ยว ด้วยการจัดพื้นที่ศาลเจ้าต่างๆมารวมไว้ในพื้นที่เดียวกันมากกว่า 30 ศาลเจ้า เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว รวมถึงพิธีแห่พระที่จัดอย่างยิ่งใหญ่โดยอาศัยพื้นที่สาธารณะ เพื่อเป็นการแสดงความยิ่งใหญ่ของงานเทศกาลกินเจให้กับนักท่องเที่ยวได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดและได้มีส่วนร่วมในการรับพระ (ขอพร) และมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคใหญ่ ขบวนแห่พระที่ยิ่งใหญ่จึงแห่ผ่านไปตามใจกลางเมืองและแหล่งธุรกิจที่มีนักท่องเที่ยวอยู่มาก เทศกาลกินเจขนาดใหญ่ ได้มีการประดิษฐ์พิธีกรรมต่างๆขึ้นเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความตื่นตาตื่นใจกับการมาท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ที่กล่าวไว้ว่า ในพิธีกินเจที่ตะกั่วป่าปัจจุบันร่างทรงเจ้าแม่กวนอิม มี ผู้ศรัทธามากที่สุด บางส่วนก็เป็นกลุ่มผู้ศรัทธาเจ้าแม่กวนอิมจากจังหวัดอื่นๆ เดินทางมา “พบ” เจ้าแม่ที่นี้ด้วยแรงดึงดูดความศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงให้เห็นผ่านพิธีกรรมของที่นี่ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Hobsbawm (1983) ที่ได้กล่าวไว้ว่าประเพณีประติษฐ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นจากการตั้งหีบขบถ วัตถุประสงค์โบราณทางวัฒนธรรม อาทิ เรื่องราวประวัติศาสตร์ พิธีกรรม งานเฉลิมฉลอง และข้อปฏิบัติต่างๆของสังคม หรือที่เรียกว่าการอ้างอิงอดีตที่สัมพันธ์กับสังคมคนมาตีความใหม่ ต่อเติม และปรุงแต่ง เพื่อรับใช้สังคมในสถานการณ์ปัจจุบันขณะเดียวกันก็มีการแสวงหาวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมใหม่ อ้างอิงใหม่ นำมาปฏิบัติให้เป็นรูปแบบใหม่เพื่อจุดมุ่งหมายร่วมกับบางอย่างในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ และคณะ (2548) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ที่พบว่า การจัดกิจกรรมต่างๆในพื้นที่นั้นควรเกื้อหนุนให้เกิดการกระจายรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและควรเน้นหรือฟื้นฟูหรืออนุรักษ์ตามแนวทางประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองเมื่อครั้งอดีตจะถือเป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่นั้นๆอีกครั้งอย่างแน่นอน

ผลการศึกษาด้านพื้นที่ประกอบพิธีกรรมของเทศกาลกินเจขนาดใหญ่ผู้ที่เข้าร่วมในงานส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ให้กับตัวเอง เช่นการลองกินอาหารเจรูปร่างหน้าตาแปลกๆ รวมถึงหาดูพิธีกรรมที่หาดูได้ยากในพิธีกรรมกินเจ เช่น ม้าทรง พิธีลุยไฟ เป็นต้น ซึ่งขัดแย้งกับงานของประยงค์ อนันท์ทวงศ์ (2526: 44) ที่กล่าวว่า ผู้ที่เข้าร่วมกินเจส่วนใหญ่เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาว่าการกินเจเป็นการประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม เป็นการละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ถู้อสัตว์ สวดมนต์ภาวนา ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเข้ามาปฏิบัติด้วยความสมัคร

ใจ โดยเชื่อว่าเมื่อเข้าร่วมพิธีกรรมแล้วจะทำให้พบแต่ความสุข ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาวะทางจิตใจของคนในยุคปัจจุบัน ที่ต้องการความสุขทางจิตใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากงานวิจัยเรื่องนี้ พบว่า เทศกาลกินเจหาดใหญ่ยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงในส่วนต่างๆ ดังนี้

1) การปรับปรุงในเรื่องของพื้นที่จัดงาน เนื่องจากพื้นที่จัดงานเป็นพื้นที่สวนหย่อมตั้งอยู่ใจกลางเมือง ถึงแม้จะมีความเหมาะสมเรื่องภูมิศาสตร์ แต่ด้วยขนาดของพื้นที่มีจำกัด การทำกิจกรรมบางอย่างจึงต้องอาศัยพื้นที่ถนนศุภสารรังสรรค์ การปิดการจราจรของถนนศุภสารรังสรรค์นั้นทำให้เกิดปัญหาตามมา คือ ช่วงเวลาเร่งด่วนในตอนเย็น เมื่อปิดถนนทำให้การจราจรติดขัด สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนที่ใช้ถนนเป็นอย่างมาก

2) การปรับปรุงในส่วนของการค้าอาหารเจ เนื่องจากงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการเข้ามาเปิดร้านจำหน่ายอาหารเจจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลดีในด้านความหลากหลายของอาหารเจ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกรับประทานได้มากขึ้นเช่นกัน แต่ผู้วิจัยพบว่าราคาอาหารเจที่จำหน่ายภายในงานมีราคาสูงเกินไป จึงควรมีฝ่ายรับผิดชอบเข้ามาดูแลปัญหาการค้าอาหารเจ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่นักท่องเที่ยว

3) การปรับปรุงในส่วนของพื้นที่สำหรับจอดรถ เนื่องจากพื้นที่จัดงานเทศกาลกินเจหาดใหญ่นั้น เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ซึ่งล้อมรอบไปด้วยถนนสายต่างๆที่ประชาชนใช้สัญจร จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่นำรถส่วนตัวมาเอง มีปัญหาในการหาพื้นที่จอดรถ และยังขาดเจ้าหน้าที่ดูแลในส่วนของการปลอดภัยให้แก่รถของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

4) เป็นข้อมูลพื้นฐานที่หน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาต่างๆ ของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับประเพณีหรือวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมองว่าควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเทศกาลกินเจกับการจัดงานแบบเดียวกันของจังหวัดอื่นๆ ในลักษณะของการประจักษ์เพื่อต้องการให้เข้าใจถึงความเหมือนและแตกต่างในแต่ละพื้นที่ของการท่องเที่ยวอย่างไร และมีบริบทแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. 2513. *แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรรณิการ์ สองเมือง. 2552. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรินฤณานิพนธ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- กิตติพร ใจบุญ. 2537. วัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการบริโภค: ความหมายที่เปลี่ยนแปลง. *วารสารร่วมพฤษภ 12*: 2.
- คะนอง เนินอุไร. 2536. *อานิสงส์ของการกินเจ*. กรุงเทพฯ: วณิชชา.
- ชนิดา ชิตบัณฑิต. 2543. การท่องเที่ยวไทย อุตสาหกรรมขาย สังคมอุดมคติในโลกทุนนิยม. *วารสารธรรมศาสตร์*. 26 (3) : 201
- ชยันต์ วรรณระภูติ. 2549. ‘คนเมือง’: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง” *วารสารศึกษาศาสตร์*: 34.
- ชะลอ บุญช่วย. 2532. ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. ปรินฤณานิพนธ์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. *การส่งเสริมชุมชนให้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ครุณี แก้วม่วงและคณะ. 2554. “จีน: ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้”. *สารานุกรมภาคใต้*. 4: 1687-1713.
- คาริน อินทร์เหมื่อน. 2545. แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณีจาก “Introduction: Inventing Traditions” ของเอริก ฮอบสบอว์ม. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. 21 (1).
- ธีรยุทธ บุญมี. 2546. *พหุนิยม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทเกอร์ พรินติ้ง.
- นิคม มุสิกคามะ. 2545. *วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2537. ผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ: ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ. กรุงเทพฯ: มติชน
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปัญญา เทพสิงห์. 2543. *รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบศาลเจ้าและวัดจีนในเทศบาลนครหาดใหญ่*. สงขลา: ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ. 2554. ร้านเสริมสวย : พื้นที่การสร้างตัวตนของคนข้ามเพศ. *วารสารสังคมคุ่มน้ำโขง* 7 (2): 75-88.
- ประยงค์ อนันท์วงศ์. 2536. *แลหลังจีน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บำรุงสาสน์.
- ปราโมทย์ ภักดีณรงค์. 2548. การเมืองสุนทรียภาพฟ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พัทธา สายหู. 2517. *ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พลอยศรี โปราณานนท์. 2539. *การท่องเที่ยวเบื้องต้น*, สาขาวิชาการท่องเที่ยวคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิชัย ศรีใส. 2549. *กว่าจะมาเป็นอำเภอหาดใหญ่: คลองอยู่ตะอู่แห่งอารยธรรมคนสงขลา*. 2 (11): 27-32.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. 2535. *ทูนสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพาราและแร่ดีบุกไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มลิวรรณ รัชชังศ์. 2543. *กำเนิดและพัฒนาการเมืองหาดใหญ่ พ.ศ. 2458-2484*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545. *การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะมนุษยศาสตร์. 2550. *ประเด็น “จากซ้ายใหม่สู่ซ้ายหลังสมัยใหม่: ประเพณีประติมากรรมสู่วัฒนธรรมศึกษา”*. <http://prachatai.com/journal/2006/12/10809>
2550. (สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2555).
- ยศ สันติสมบัติ. 2544. *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร*. เชียงใหม่: วิทอินดิไซน์ จำกัด.
- ยุทธกาน ดิสกุล. 2553. *ประเพณีประติมากรรมและอัตลักษณ์ชุมชนคลองแห*. กรุงเทพฯ: สาขามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2530. *วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ไทรหนับ ศรีอามัด. 2555. *ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประติมากรรมเพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วงเดือน ภาณุวัฒนากุล. 2552. อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม. สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วนาศศ ศรีสุวรรณ. 2553. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี. ปรินญาปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยสารคาม.
- ศรีมหาโพธิ์. 2543. *เทศกาลกินเจ*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543. *ทัศนะนอกรีต สังคม-วัฒนธรรม ปัจจุบันผันแปร*. กรุงเทพฯ: ดำเนินสุทธาการพิมพ์.
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. 2550. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “หนึ่งศตวรรษ การศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้” กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 24-25 สิงหาคม 2550.
- ศุภการ สิริไพศาล และคณะ. 2549. *ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนเมืองหาดใหญ่จากอดีตถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม.
- ส.พลายน้อย. 2534. *ไผ่เขียนผู้อ่านวยโชคกลางตามคติของชาวจีน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- สมบุญณ์ สุขสำราญ. 2533. “ความเชื่อและพิธีกรรมแบบจีนในสังคมไทย”. พิมพ์ครั้งที่ 13. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. 2536. *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมหมาย ชินนาค. 2541. รายงานวิจัยเรื่อง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนด้านการผลิตข้าวอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ กรณีศึกษา: พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำของชาวไทย-กวย (ลาว) เลี้ยวช้างจังหวัดสุรินทร์. เชียงใหม่ ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สันติ เอื้องประสิทธิ์. 2549. *การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: นวัตกรรม จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2513. *แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ. 2544. *จีนทักษิณ: วิถีและพลัง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อธิตา สุนทรโรทก. 2548. ตลาดนัดมหาวิทยาลัยมหิดล: การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่. กรุงเทพฯ:ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

อานันท์ กาญจนพันธ์. 2542. วิธีคิดเชิงซ้อน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

เอกรินทร์ พึ่งประชา. 2545. พระราหู: ประเพณีประติมากรรมแห่งวัดศรีษะทอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Chan, Selina Ching. 1998. "Politicizing Tradition: The Identity of Indigenous Inhabitants in HongKong"*Ethnology* 37 (1998):51.
- Edward W said. 2000. Critical Inquiry. *Invention Memory and Place* (2000):175-176.
- Hobsbawn, Erick and Rengerm . 1983. The Invention of Tradition.London: Cambridge University Press.
- Howell, David w. 1993. *Oassport: an introduction to the travel and tourism industry*: N.P. South Westem Publishing.
- Lefebvre, Henri. 1991. The Production of Space. Malden, Massachusettes: Blackwell Publishers.
- Niclas Tarling. 1999. The Cambridge History of Southeast Asia Volume Two Part Two. Singapore: Cambridge University press. 139-141.
- Pigram J. 1993. "*Planning for tourism in rural areas: bridging the policy implementation gap*". London: Routledge.
- Picard, Michel. 2008. Balinese Identity as Tourism Attraction: From cultural tourism to Bail Tourismstudies. 15 (8): 67-83.
- Ranger, Terence. 1993. The Individual, Consumption Culture and the Fate of Community. In Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption, Rob Shields (ed.), London: Routledge.
- Reisinger Y. 1994. "Tourists - Host contact as a part of cultural tourism". *World Leisure And Recreation* 36: 24-28.

บุคลากรกรม

- กา. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2554.
- เจียด. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2554.
- กิด. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2554.
- จรงู. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.
- จู. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่ถนนนิพัทธ์สงเคราะห์ 2 เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.
- เจนจิรารินทร์ สารพันธ์. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.
- ตัม. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2554.
- ตา. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2554.
- ตูก. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2554.
- ธรรมบุญ โกวิทยา. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านโบ๊ตเบเกอร์ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2555.
- แนน. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2554.
- บัง. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.
- ไพโร พัฒโน. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2554.

บุคลากรกรม (ต่อ)

วันชัย พรหมทอง. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่วัดปลักกริม เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2555.

วันดี. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2554.

วิมล. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2554.

สมพร. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2554.

สิน เขียววิวัฒน์. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่สนามกอล์ฟค่ายกองบิน 56 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2555.

สุรพล กำพลานนท์วัฒน์. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2554.

เหนง. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.

อภิชาติ. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2554.

อาคม. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2554.

เอกชัย. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่บริเวณหน้าห้างลิการ์เด็น เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.

เอ๊ะ. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2554.

เสียวิว. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านดื่มซ่าสวนศิริ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2555.

เสียว้อ. ผู้ให้สัมภาษณ์, สายชล แก้วบริสุทธิ์ ผู้สัมภาษณ์, สนามกีฬาจิรนคร เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2555.

ภาคผนวก

เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่: ประเพณีประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว
Hatyai Vegetarian Festival: Tradition Invented for Tourism.

สายชล แก้วบริสุทธิ์

นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีกินเจที่ดำรงอยู่ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนของเมืองหาดใหญ่ที่ได้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมด้วยการประดิษฐ์เป็นประเพณีกินเจเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของเมืองหาดใหญ่ โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพศึกษาถึงเรื่องราวความคิดความเชื่อของการกินเจในงานเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ พ.ศ.2554 รวมทั้งการปรับตัวทำให้เอื้อต่อการสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์” ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่ ขณะเดียวกันเทศกาลกินเจก็มีสาระสำคัญที่รักษาไว้ คือ “ความเชื่อ” สืบเนื่องจากเทศกาลกินเจถูกโยงเข้ากับศาสนาที่มีผลทางจิตวิทยา คือ จิตใจ ต่อผู้คน เพียงแต่ผลทางจิตวิทยานี้จะมีความแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้รูปแบบของการกินเจก็เปลี่ยนไปด้วย จากเดิมการกินเจจุดประสงค์ทำเพื่อรักษาศิลงคการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ และกินผักทดแทนเนื้อสัตว์ ปัจจุบันการกินเจได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ รูปแบบของอาหารเจก็เปลี่ยนไปจากเดิมทำให้หน้าตาอาหารดูสวยงามเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความหมายของเทศกาลกินเจเลื่อนไหลไปตามช่วงเวลาและสภาพสังคมเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้นๆ ดังปรากฏเด่นชัดในงานเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่ ที่จัดงานกินเจขึ้นมาอย่างยิ่งใหญ่เพื่อหวังให้เทศกาลกินเจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวงาน

คำสำคัญ: ประเพณีประดิษฐ์

Abstract

This research aimed of study development and survival of Hatyai Vegetarian Festival among sino-thai group. Using qualitative methods to study the story of Beliefs in vegetarianism, vegetarian festival city of Hatyai in 2554 and adaptation makes it easy to create invention of tradition of the local Chinese community in Hatyai the same vegetarian festival it important to maintain is faith sequel from vegetarian festival linked to religion there are psychological effects of mind but the psychological consequences will be different seasonal and condition social change. The model of vegetarianism is accordingly changed.

The original vegetarianism intended to do precepts refrain from hurting animals and vegetables instead of meat. Current vegetarianism has changed from the past. There is a great event and food format has changed from the original. The food looks beautiful intended to attract tourists.

Results of the study the meaning of the Vegetarian Festival flow to seasonal and social conditions to be used as a tool serve the public during that time. Which appears in the Hatyai Vegetarian Festival phenomenon. The event was a great vegetarian that the vegetarian festival can attract Tourists come to Hatyai.

Keyword: Tradition Invented

บทนำ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการปรับตัวรับมือกับการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก และเพื่อตอบสนองความต้องการที่มีความเปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว จากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนกลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นประสบการณ์โดยตรง โดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมวัฒนธรรมของสังคมอย่างลึกซึ้งมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ได้นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาแบบใหม่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอหาดใหญ่ซึ่งชาวจีนจำนวนมากตั้งรกรากอยู่ มีพื้นฐานมาจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นแรงงานในการก่อสร้างรางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อการก่อสร้างรางรถไฟแล้วเสร็จ ชาวจีนเหล่านั้นต่างพากันตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่เป็นจำนวนมาก มีผลให้หาดใหญ่กลายเป็นชุมชนเมืองของชาวจีนที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย และชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านั้นเองที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนความเจริญมาสู่หาดใหญ่นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนหาดใหญ่พิสูจน์ให้เห็นว่ามีความสามารถอย่างยิ่งในการ “สร้าง” หรือ “เข้าเป็นส่วนหนึ่ง” ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือผสมกลมกลืน ทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยถึงแม้ว่าบางครั้งกระบวนการเหล่านั้นหรือบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมรวมถึงเงื่อนไขของเวลาอาจมีส่วนลดทอนหรือเจือจาง “ความเป็นจีน” ลงไปบ้าง แต่ลูกหลานจีนหาดใหญ่ในปัจจุบัน ยังคงสืบสานมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ แม้ว่าจะเลือนลางและแปรเปลี่ยนจากความเป็นจีนไปสู่ความเป็นไทยแล้วก็ตาม (ศุภการ สิริไพศาล, 2548)

งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่เป็นประเพณี วัฒนธรรมของชาวจีนที่ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายมาเป็นเวลาช้านานด้วยความ ศรัทธาที่ยึดมั่นในหลักศาสนา การรักษาศีล ละเว้นอบายมุข ของมีนเมาทั้งปวงก่อให้เกิดบุญกุศล เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว ผลที่ได้อีกประการหนึ่งเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีไว้ให้คนรุ่นหลัง และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมืออันดีกับชุมชน และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอหาดใหญ่ ซึ่ง

เป็นศูนย์กลางของธุรกิจการท่องเที่ยว การส่งออก และเป็นชุมทางการคมนาคมของภาคใต้ ทั้งยังเป็น การสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

ดังนั้นอิทธิพลของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนำไปสู่กระแสการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น เพื่อจะ ทำให้ท้องถิ่นกลับมามีชีวิตชีวาและสะท้อนความสัมพันธ์อันดีของคนกลุ่มต่างๆในชุมชน หรือที่เรียก อีกอย่างหนึ่งว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยที่การท่องเที่ยวมักหยิบยกเอาประวัติศาสตร์หรือ วัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของงาน โดยให้ความหมายว่าเป็นวิถีชีวิตที่ดำเนิน มาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งในการท่องเที่ยวเทศกาลกินเจได้นำเอาความเป็นอดีตที่สะท้อนให้ เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนชาวจีนซึ่งปรากฏในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดร่วมกับประเพณีกาล กินเจ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดประเพณีประติษฐานซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดที่ผู้วิจัยได้ นำมาวิเคราะห์ การเกิดขึ้นของประเพณีสมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากประเพณีดั้งเดิม กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในประเพณีประติษฐานที่สร้างขึ้นในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ขณะเดียวกันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ได้สร้างประเพณีประติษฐานในรูปแบบการจัดงานวัฒนธรรม เพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ

การจัดงานเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่โดยเทศบาลนครหาดใหญ่ ร่วมกับองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสงขลา สมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา สมาคมมูลนิธิหาดใหญ่ และ หน่วยงานภาคเอกชนจัดงาน มีพิธีปล่อยขบวนแห่พระเทศกาลกินเจหาดใหญ่ ปี 2554 ภายใต้ แนวคิดของงาน คือ "อัมกาย อัมใจ ปลอดภัย กินเจ" และ "กินอย่างพอเพียง เลี้ยงคนทั้งเมือง" เมื่อ วันที่ 2 ตุลาคม 2554 โดยมีนายพิศาล ทองเลิศ รองผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานในพิธีเปิดงาน โดยสถานที่จัดงานเทศกาลกินเจนั้นจัดขึ้นบริเวณสวนหย่อมถนนศุภสารรังสรรค์ อำเภอหาดใหญ่

โดยการสังเกตภาพรวมของงานเทศกาลกินเจครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า มีพิธีเปิดพร้อมขบวนแห่ที่ ยิ่งใหญ่ตระการตา ประกอบด้วย ขบวนมังกรทอง-สิงโต ขบวนเทพเจ้า ม้าทรง จากศาลเจ้าต่างๆ ใน อำเภอหาดใหญ่กว่า 30 ศาลเจ้าออกแห่รอบเมืองหาดใหญ่ และตลอดเส้นทางขบวนแห่จะมีโต๊ะบูชา เจ้าหน้าโรงแรม ร้านค้า บ้านเรือนต่างๆ รวมทั้งการจุดพลุ ประทัด ร้านอาหารเจภายในงานกว่า 100 ร้านค้า โดยการควบคุมความเรียบร้อย สะอาด ถูกหลักอนามัย จากกระทรวงสาธารณสุข อัญเชิญพระ และเจ้าจากศาลเจ้าต่างๆในอำเภอหาดใหญ่ และอำเภอใกล้เคียงมาประดิษฐานภายในบริเวณงาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวและประชาชนที่มาร่วมงานได้กราบไหว้บูชา การเชิดมังกรทองชุดพิเศษสีโรลเลอร์เบลนด์ นักท่องเที่ยวได้ร่วมลุ้นรับขนมลูกท้อทองคำ และของมงคล เช่น ผ้ายันต์เพื่อเป็นสิริมงคล และพิธีส่งพระคืนสู่ท้าวของการกินเจ บริเวณหาดชลาทัศน์ อำเภอเมืองสงขลา เวลาประมาณ 24.00 น.

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัย เกิดคำถามว่า การจัดงานเทศกาลกินเจในครั้งนี้มี การเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวและฟื้นฟู เศรษฐกิจของอำเภอหาดใหญ่ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ และประชาสัมพันธ์อำเภอหาดใหญ่ให้เป็นเมือง ท่องเที่ยวระดับนานาชาติ และเพื่อให้งานเทศกาลกินเจหาดใหญ่เป็นงานประจำปีของอำเภอ หาดใหญ่และจังหวัดสงขลาที่ยิ่งใหญ่ และจัดให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกๆ ปี ถึงแม้จะเป็นการอนุรักษ์

สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาวจีน แต่ก็ได้มีการประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆที่แตกต่างออกไปจากเดิมเพื่อให้เทศกาลกินเจในครั้งนี้มีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวงาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอองค์ความรู้ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ การสร้างประเพณีประติษฐ์และพัฒนาการของเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่: ประเพณีประติษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว นั้น เป็น การศึกษาปรากฏการณ์ผ่านวิธีการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และผู้วิจัยได้ให้ ความสำคัญกับข้อมูลในภาคสนามโดยศึกษาข้อมูลด้วยสองวิธี คือ วิธีที่หนึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร และวิธีที่สองเป็นการศึกษาข้อมูลจากสนาม ในการศึกษาข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้จำแนก ประเภทข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ออกเป็นสองลักษณะ คือ ข้อมูลลักษณะแรกเป็นข้อมูลเอกสารทาง วิชาการ บทความ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ โดยมีประเด็นที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับประเพณี ประติษฐ์

ส่วนข้อมูลลักษณะที่สองเป็นข้อมูลเอกสารด้านแนวคิดและทฤษฎี การศึกษาข้อมูลในส่วนนี้ จะช่วยเป็นแนวทางกำหนดกรอบการศึกษาอันจะนำไปสู่การค้นหาคำตอบได้

สำหรับวิธีที่สองของการเก็บข้อมูลเป็นการศึกษาจากภาคสนาม ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกต จะเป็นไปในลักษณะของการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ เป็น การพูดคุยอย่างเป็นกันเองในประเด็นต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการศึกษาและสะท้อนให้เห็นถึงการเกิดขึ้น ของประเพณีประติษฐ์เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่

วิธีการดำเนินงาน

การเลือกพื้นที่ศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเทศกาลกินเจ เมืองหาดใหญ่ เป็นการเลือกพื้นที่ใน การศึกษาเพื่อให้เห็นถึงการกระบวนการของประเพณีการกินเจที่ประติษฐ์ขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยว จึงเป็นการศึกษาลักษณะการปรับตัวของชุมชนเพื่อนำประเพณีดั้งเดิมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดย การเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อการได้มาของข้อมูลที่เหมาะสมและกลุ่ม ตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างเหมาะสม คือ

1. สถานที่จัดงานเทศกาลกินเจ คือ สวนหย่อมศุภสารรังสรรค์ เพราะเป็นสถานที่หลัก ในการจัดงานเทศกาลกินเจของอำเภอหาดใหญ่
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการอาหารเจ ตัวแทนสมาคมสมาพันธ์ การท่องเที่ยวอำเภอหาดใหญ่

ผลการวิจัยและอภิปราย

เทศกาลกินเจหาดใหญ่ พ.ศ. 2554 มีรูปแบบการจัดงานเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รูปแบบของการจัดงานเน้นรูปแบบที่ทันสมัยเพื่อเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงบนเวทีจากดารา นักร้อง นักแสดง และนักการเมือง โดยหมุนเวียนสลับกันตลอดทุกวัน โดยการจัดงานก็ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่

ในส่วนของอาหารเจ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของเทศกาลกินเจ ในงานกินเจเมืองหาดใหญ่มีอาหารเจที่หลากหลายโดยรูปแบบและหน้าตาของอาหารแต่ละชนิดมีความสวยงาม แปลกตา เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว อาหารเจบางชนิดที่นำมาจำหน่ายในงานเป็นอาหารที่มีรูปแบบและรสชาติที่ไม่แตกต่างกับอาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์ เพื่อเป็นอีกจุดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ไม่ชอบอาหารเจ แต่อยากทดลองกินเจ จึงทำให้ไม่รู้สึกรว่าอาหารเจไม่ได้แตกต่างจากอาหารทั่วไป

ภาพที่ 1 อาหารเจแบบดั้งเดิมในโรงเจของศาลเจ้าไฉชิงเอี้ย มีส่วนประกอบคือผักและเต้าหู้

ภาพที่ 2 อาหารเจที่จำหน่ายในงานเทศกาลกินเจ อำเภอหาดใหญ่ ส่วนประกอบทำจากเนื้อสัตว์เจ

พิธีกรรมถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่ทำให้ประเพณีกินเจมีความสมบูรณ์ ในบริเวณจัดงานเทศกาลกินเจครั้งนี้ประกอบด้วยศาลเจ้าต่างๆ เข้าร่วมงานในครั้งนี้นักว่า 30 ศาลเจ้า เพื่อความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวงานได้ขอพรจากเทพต่างๆที่นับถือ ซึ่งเหมาะสำหรับคนที่ไม่มีเวลาเดินทางไปยังศาลเจ้า และที่สำคัญม้าทรงหรือร่างทรงของแต่ละศาลได้แสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เช่น

การเดินทางไฟ เต้นบนเศษแก้ว ปีนบันไดมิด การเชิญเทพเจ้าลงมาทรงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ขอพร และยังมีพิธีกรรมบางอย่างก็เป็นพิธีกรรมที่ไม่ได้มีมาตั้งแต่โบราณหรือว่าไม่ใช่พิธีกรรมในการกินเจอย่างแท้จริง เช่น การตูดวง การสักยันต์ แต่เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้สนใจได้

ภาพที่ 3 การปีนบันไดมิด การลุยไฟ และมาทรงในงานกินเจ อำเภอหาดใหญ่

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่นั้นได้มีรูปแบบของการจัดงานเพื่อสืบทอดประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน แต่รูปแบบของการจัดงานนั้นมีการเปลี่ยนแปลงของประเพณีโดยมีการประดิษฐ์และนำเอาสิ่งใหม่ๆเข้ามาทั้งในส่วนของอาหาร พิธีกรรม ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายด้านการส่งเสริมท่องเที่ยวทำให้เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยว

ดังนั้นปรากฏการณ์ในครั้งนี้ก็สอดคล้องกับแนวคิดประเพณีประดิษฐ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเด่นชัดในปลายศตวรรษที่ 19 ในยุโรปและประเทศอาณานิคมของยุโรปเพื่อตอบรับการจัดระเบียบโลกใหม่ ขณะเดียวกันคำดังกล่าวถูกนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างกว้างๆ มิได้มีความชัดเจน โดยที่ Hobsbawm ได้พยายามนิยามคำว่าประเพณีในความหมายใหม่และเสนอว่าประเพณีเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นใหม่หรือประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ Hobsbawm หันมาสนใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เขาเรียกว่า “ประเพณีประดิษฐ์” นี้อย่างจริงจังว่า ก่อตัวขึ้นด้วยกระบวนการใด มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเช่นไร และสัมพันธ์กับกลุ่มคนใดบ้าง โดยเบื้องต้น Hobsbawm มุ่งประเด็นการศึกษาการจัดระเบียบสังคมที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบและข้อปฏิบัติ (Set of Practices) เช่น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องเล่า ตำนาน คติชน ประวัติศาสตร์ และสัญลักษณ์ต่างๆ หรือที่เรียกว่า วัตถุโบราณ (Ancient Materials) ทางวัฒนธรรมที่มีความเด่นชัดในแง่ของการพยายามอ้างอิง “อดีต” ของสังคมมาสร้าง “ประเพณีประดิษฐ์” จนเกิดการปฏิบัติซ้ำ (Repetition), การปฏิบัติอย่างเป็นทางการ (Formalization) และทำเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอย่างเป็นทางการ (Ritualization) ด้วยการอ้างถึงการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนเป็นที่ยอมรับโดยปริยาย เพื่อรับใช้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม ในช่วงเวลานั้น ๆ ที่สังคมกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง (เอกรินทร์ พึ่งประชา , 2545)

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hobsbawm ได้กล่าวสรุปไว้ว่าประเพณีประเพณีประเพณีเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นจากการตั้งหีบยกวัดดุติบโบราณทางวัฒนธรรม อาทิ เรื่องราวประวัติศาสตร์ พิธีกรรม งานเฉลิมฉลอง และข้อปฏิบัติต่างๆของสังคม หรือที่เรียกว่าการอ้างอิงอดีตที่สัมพันธ์กับสังคมคนมาตีความใหม่ ต่อเติม และปรุงแต่ง เพื่อรับใช้สังคมในสถานการณ์ปัจจุบันขณะเดียวกันก็มีการแสวงหาวิถุติบทางวัฒนธรรมใหม่อ้างอิงใหม่ นำมาปฏิบัติให้เป็นรูปแบบใหม่เพื่อจุดมุ่งหมายร่วมกับบางอย่างในช่วงเวลาที่สังคมกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (ดาริน, 2545)

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า “ประเพณีประเพณีเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่” เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ในปัจจุบันประเพณีกินเจได้มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากอดีตโดยมีการประเพณีประเพณีขึ้นมาใหม่เพื่อให้ประเพณีดั้งเดิมนั้นมีความน่าสนใจมากขึ้นและมีรูปแบบที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการรับใช้สังคมด้านการท่องเที่ยว และทำให้เห็นถึงสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้การประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้นมีรูปแบบที่ต้องเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะกับรูปแบบของวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน

ปัจจัยหลายอย่างในสถานการณ์ปัจจุบันมีผลทำให้ประเพณีกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต คือ ปัจจัยทางสังคมที่มีการแข่งขันกันสูงทุกคนต้องทำงานนอกบ้านมากขึ้นทำให้เวลาในการทำอาหารเจ หรือการประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อความสะดวก ปัจจัยจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล มุ่งเน้นให้เทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนกลายเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทำให้ส่วนประกอบหลาย ๆ อย่างของประเพณีถูกปรับปรุงเพื่อให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว

จากการศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดงานกินเจในครั้งต่อไป อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความการวิจัยเรื่องเทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่: ประเพณีประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวสำเร็จได้ เนื่องจากบุคคลหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาแนะนำความคิดเห็นและกำลังใจขอขอบพระคุณท่าน รศ.ปัญญา เทพสิงห์ อาจารย์ที่ปรึกษา และขอขอบพระคุณ ดร.อุทิศ สังขรัตน์ คณะกรรมการประเมินงานวิจัยฉบับ(ร่าง) ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพ่อ แม่ พี่ น้อง และเพื่อน ๆ ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนกระตุ้นเตือน และเป็นกำลังใจตลอดมาให้ผู้เขียนจัดทำบทความการวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ดารินทร์ อินทร์เหมื่อน.(2545). แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณีจาก"Introduction: Inventing Traditions" ของเอริก ฮอบสบอร์ม. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. 21 (1).
- ศุภกา สิริไพศาล. (2548). ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนเมืองหาดใหญ่ จากอดีตถึงปัจจุบัน. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2555 จาก http://www.culture.go.th/research/south/48_8.html.
- เอกรินทร์ ฝั่งประชา. (2545). พระราหู: ประเพณีประดิษฐ์แห่งวัดศรีษะทอง.วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Hobsbawn, Erick and Rengerm,(1983). *The Invention of Tradition*. London : Cambridge University Press.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นายสายชล แก้วบริสุทธิ์	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5311121120	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จ
ศิลปศาสตรบัณฑิต (วิชาเอกศาสนา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	2549
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนามนุษย์และสังคม)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	2555

การตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงาน

สายชล แก้วบริสุทธิ์. เทศกาลกินเจเมืองหาดใหญ่: ประเพณีประดิดยั้งเพื่อการท่องเที่ยว. โครงการประชุมเวทีวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 2. วันที่ 18 พฤษภาคม 2555. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา